

Chulalongkorn University

Chula Digital Collections

Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD)

2018

บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลในโรงเรียน
เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

อภิพร เชื้ออิง
คณะครุศาสตร์

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd>

Part of the [Early Childhood Education Commons](#)

Recommended Citation

เชื้ออิง, อภิพร, "บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล" (2018). *Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD)*. 2858.
<https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/2858>

This Thesis is brought to you for free and open access by Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD) by an authorized administrator of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานคร
และปริมณฑล

น.ส.อภิพร เป้งปิง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ภาควิชาหลักสูตรและการสอน
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2561
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

TEACHERS' ROLES IN PROMOTING PRESCHOOLERS' RESILIENCE IN SCHOOLS OF
BANGKOK METROPOLITAN REGION

Miss Apiporn Pengping

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education in Early Childhood Education

Department of Curriculum and Instruction

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2018

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัย
อนุบาลในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

โดย

น.ส.อภิพร เป้งปิง

สาขาวิชา

การศึกษาปฐมวัย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ ดร.ศศิลักษณ์ ขยันกิจ

คณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริเดช สุชีวะ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศรี แสงเจริญ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศศิลักษณ์ ขยันกิจ)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.อุไรवास อารังอรธ)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

อภิพร เป็งปิง : บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลใน
โรงเรียนเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. (TEACHERS' ROLES IN PROMOTING
PRESCHOOLERS' RESILIENCE IN SCHOOLS OF BANGKOK METROPOLITAN
REGION) อ.ที่ปรึกษาหลัก : รศ. ดร.ศศิลักษณ์ ขยันกิจ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาบทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลในโรงเรียนเขต
กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ใน 2 ด้าน ได้แก่ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้ ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูประจำ
ชั้นระดับอนุบาล 1-3 จำนวน 456 คน ในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 4 สังกัด ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สำนักงานศึกษากรุงเทพมหานคร/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและ
สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การ
แจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

ครูอนุบาลมีบทบาทในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลในระดับมาก ($\bar{x} = 4.23$) โดยด้านการสร้าง
บรรยากาศการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติ ($\bar{x} = 4.36$) สูงกว่าด้านการจัดการเรียนรู้ ($\bar{x} = 4.10$) เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้าน
พบว่า

1) ด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ครูเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจโดยการเป็นผู้ที่รับฟังผู้อื่นอย่างตั้งใจ
ส่งเสริมให้มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีในห้องเรียน ปลุกฝังให้เด็กเป็นผู้พูดและผู้ฟังที่ดีครูเป็นบุคคลที่เด็กให้ความไว้วางใจ และให้ความร่วมมือกับผู้ปกครอง
ในการดูแลเด็ก สร้างบรรยากาศที่ให้เด็กมีส่วนร่วมในห้องเรียน มีตารางกิจวัตรประจำวันที่น่านอนเพื่อให้เด็กคาดเดาเหตุการณ์ได้ มอง
ข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นในห้องเรียนเป็นสิ่งที่ยอมรับได้และเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้การแก้ปัญหาจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

2) ด้านการจัดการเรียนรู้ ครูสอนทักษะทางสังคมให้เด็กโดยการเป็นแบบอย่างของผู้ที่แก้ปัญหาอย่างใจเย็น ปฏิบัติตามข้อตกลง
ในชั้นเรียนที่ทำร่วมกัน สอนให้เด็กรู้จักขอบคุณและขอโทษผู้อื่น สนับสนุนให้เด็กประเมินและควบคุมอารมณ์ของตนเอง จัดประสบการณ์ในชั้น
เรียนให้มีความหลากหลายและคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก ให้การเสริมแรง ด้วยคำชมเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม
เปิดโอกาสให้เด็กเล่นอย่างอิสระและฝึกแก้ปัญหาด้วยตัวเอง ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดเตรียมสื่อ อุปกรณ์ และให้ความช่วยเหลือ
เด็กตามความเหมาะสม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาขาวิชา การศึกษาปฐมวัย

ปีการศึกษา 2561

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

5883395727 : MAJOR EARLY CHILDHOOD EDUCATION

KEYWORD: TEACHERS' ROLES, RESILIENCE, PRESCHOOLERS

Apiorn Pengping : TEACHERS' ROLES IN PROMOTING PRESCHOOLERS' RESILIENCE IN SCHOOLS OF BANGKOK METROPOLITAN REGION. Advisor: Assoc. Prof. Sasilak Khayankij, Ph.D.

The purpose of this research was to study teachers' roles in promoting preschoolers' resilience in schools of the Bangkok metropolitan region according to 2 aspects: creating a learning atmosphere and learning management. The sample comprised 456 preschool teachers in schools under the Office of the Basic Education Commission, the Office of the Private Education, the Bangkok Metropolitan Administration/Local Administrative Organizations and the Office of the Higher Education Commission. The research tools were questionnaires, observation form, and interview. Data were analyzed by using frequency, mean, percentage, standard deviation, and content analysis. The research findings were as follows:

Preschool teachers' roles in promoting preschoolers' resilience were at a high level ($\bar{x} = 4.23$). The aspect of creating a learning atmosphere ($\bar{x} = 4.36$) was higher than learning management ($\bar{x} = 4.10$). Each aspect of the preschool teachers' roles can be reported as follows:

1) Creating a learning atmosphere: There were good examples of those who have resilience including deep listening to others, encouraging positive interaction among preschoolers, taught preschoolers to be good speakers and listeners. Moreover, they were individuals that the preschoolers can trust, cooperated with parents, created participation and sense of belonging in the classrooms, and arranged a certain daily routine. In the classroom, mistakes should be viewed open-mindedly and acceptably. They also created opportunity for preschoolers to learn how to solve problems from actual situations.

2) Learning management: They taught social skills to preschoolers by being an example of those who calmly solved problems, monitoring preschoolers to follow the rules of the classroom, teaching preschoolers to evaluate and control their emotions. They also provided learning experiences according to the diversity and differences of each child, gave complements when children showed appropriate behaviors, and provided opportunities for children to play independently. Moreover, preschool teachers were facilitators in providing learning materials, equipment, and assisting children as appropriate.

Field of Study: Early Childhood Education
Academic Year: 2018

Student's Signature
Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความช่วยเหลือเป็นอย่างดีจาก รองศาสตราจารย์ ดร. ศศิลักษณ์ ขยันกิจ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ให้โอกาส ให้คำปรึกษา ชี้แนะ ให้ความรู้ แก้ไขข้อบกพร่องในการทำวิจัยเป็นอย่างดี และติดตามการทำงานของผู้วิจัยอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนเป็นแรงผลักดันในการทำวิจัยให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้ง ในความกรุณาของท่านอาจารย์เป็นอย่างสูง จึงขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศรี แสงเจริญ ประธานกรรมการ สอบ และอาจารย์ ดร.อุไรवास อารงอรธ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้ข้อคิด คำแนะนำ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ อันเป็นผลให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์และสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความอนุเคราะห์ของผู้ทรงคุณวุฒิ ที่กรุณาใช้เวลาในการตรวจสอบ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะ ที่มีคุณค่าต่องานวิจัยและผู้วิจัยเป็นอย่างยิ่ง และขอขอบคุณคุณครูประจำชั้นระดับอนุบาล 1-3 ทุกท่านที่สละเวลาในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ อย่างมาก

ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณ คุณแม่ พี่สาว น้องสาว ที่ได้ให้การสนับสนุนในการศึกษา ทั้งด้าน กำลังทรัพย์และกำลังใจ คอยประคับประคองจิตใจให้ผู้วิจัยเสมอมา ขอขอบคุณพี่ ๆ เพื่อน ๆ ใน สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยที่คอยให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ และให้กำลังใจผู้วิจัยเสมอมา

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้รับการสนับสนุนจาก “ทุน 90 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” กองทุน รัชดาภิเษกสมโภชน์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

อภิพร เป้งปิง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....ค	
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....ง	
กิตติกรรมประกาศ.....จ	
สารบัญ.....ฉ	
สารบัญตาราง.....ณ	
บทที่ 1.....1	
บทนำ.....1	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....1	
คำถามการวิจัย.....3	
วัตถุประสงค์.....3	
ขอบเขตของการวิจัย.....3	
นิยามศัพท์.....3	
ประโยชน์ที่ได้รับ.....4	
บทที่ 2.....5	
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....5	
1. พัฒนาการด้านอารมณ์และสังคมของเด็กวัยอนุบาล.....5	
1.1 พัฒนาการด้านอารมณ์.....5	
1.2 พัฒนาการด้านสังคม.....8	
2. การส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล.....14	
2.1 ความเข้มแข็งทางจิตใจ.....14	
2.1.1 ความหมายของความเข้มแข็งทางจิตใจ.....14	

2.1.2 ปัจจัยในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจ	16
2.1.3 ลักษณะของบุคคลที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจ	22
2.2 บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจในเด็กวัยอนุบาล	23
2.2.1 บทบาทของครูอนุบาล	23
2.2.2 บทบาทครูในการจัดบรรยากาศชั้นเรียน	27
2.2.3 แนวปฏิบัติของครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจ	31
บทที่ 3	42
วิธีดำเนินการวิจัย	42
1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น	42
2. การกำหนดประชากรและตัวอย่าง	49
3. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	52
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล	57
5. การวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูล	59
บทที่ 4	60
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	60
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของครู	60
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล	66
ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล	79
บทที่ 5	81
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	81
สรุปผลการวิจัย	81
อภิปรายผลการวิจัย	86
ข้อเสนอแนะ	90

บรรณานุกรม	92
ภาคผนวก	97
ภาคผนวก ก.....	98
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ	98
ภาคผนวก ข.....	99
ตัวอย่างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	99
ประวัติผู้เขียน	109

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	การสังเคราะห์บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล.....	40
ตารางที่ 2	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	43
ตารางที่ 3	จำนวนประชากรและตัวอย่าง จำแนกตามสังกัดและจังหวัด	50
ตารางที่ 4	ตัวอย่างที่ใช้ในการตอบแบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์.....	51
ตารางที่ 5	โครงสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	52
ตารางที่ 6	โครงสร้างเนื้อหาของแบบสอบถาม	53
ตารางที่ 7	โครงสร้างเนื้อหาของแบบสอบถามสังเกตและแบบสัมภาษณ์	54
ตารางที่ 8	ข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิและประเด็นปรับปรุงแก้ไข.....	56
ตารางที่ 9	จำนวนร้อยละของแบบสอบถามที่ส่งไปและได้รับคืน และแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ จำแนกตามสังกัด	58
ตารางที่ 10	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของครู.....	60
ตารางที่ 11	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติของครู จำแนกโดยภาพรวม	66
ตารางที่ 12	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติของครู จำแนกตามสังกัด.....	67
ตารางที่ 13	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติของครู จำแนกตามข้อมูล ด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้.....	68
ตารางที่ 14	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติของครู จำแนกตามข้อมูล ด้านการจัดการเรียนรู้.....	74
ตารางที่ 15	ผลการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางในการแก้ไข.....	79

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางความเจริญในทุก ๆ ด้านของประเทศไทย โดยภาครัฐมีนโยบายในการขยายการพัฒนาไปยังเขตจังหวัดปริมณฑลใกล้เคียง ได้แก่ นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ สมุทรสาคร และนครปฐม (กองสารสนเทศภูมิศาสตร์สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล, 2556) ส่งผลให้กรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีอัตราการย้ายถิ่นฐานสูง ก่อให้เกิดความกระจุกตัวของประชากรในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ในปัจจุบันมีประชากรอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล รวม 10,831,988 คน คิดเป็นร้อยละ 16.37 ของประชากรในประเทศไทย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561) ความหนาแน่นของประชากรส่งผลให้กรุงเทพมหานครประสบปัญหาทางด้านการจราจร ด้านคุณภาพชีวิต อาชญากรรม ความยากจน การศึกษา และมาตรฐานในการดำรงชีวิต (ประภัสสร เสวิกุล, 2556) ปัญหาเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อสุขภาวะของเด็กวัยอนุบาลทั้งทางตรงและทางอ้อม

เด็กวัยอนุบาลกำลังเผชิญหน้ากับภาวะการแข่งขันทางการศึกษาที่ก่อให้เกิดความเครียดและแรงกดดัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็กในทุก ๆ ด้าน ทั้งจากความคาดหวังของผู้ปกครองในเรื่องความสามารถในการเรียนรู้ และการเตรียมตัวสอบเข้าศึกษาต่อในระดับประถมศึกษา เด็กวัยอนุบาลถูกเร่งเรียน เขียน อ่าน ขาดโอกาสในการพัฒนาตนเองตามศักยภาพ รวมถึงเด็กถูกปิดกั้นการเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสและเล่นอย่างอิสระ ซึ่งส่งผลกระทบต่อพัฒนาอึดมโนทัศน์ของเด็ก (นิวส์มอนิเตอร์, 2561, 26 ตุลาคม; มุลนิธิสยามกัมมาจล, 2562; สุริยา ช้องเสนาะ, 2561) และการทำงานของสมอง เนื่องจากสมองของเด็กถูกออกแบบมาเพื่อการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยความรัก ผ่านการเล่นอย่างมีความสุข หากเด็กได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างผิดวิธีโดยขาดความเข้าใจของผู้ใหญ่ จะส่งผลให้เด็กเกิดความเครียดและขาดความเชื่อมั่นในตนเอง (สุภาพร เทพสุวรรณ, 2561) ซึ่งเห็นได้จากผลการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2558-2559 ที่พบว่าเด็กวัยอนุบาลคิดเป็นร้อยละ 79.4 มีปัญหาพัฒนาการทางอารมณ์และสังคมล่าช้า ประกอบกับเด็กอายุ 1-14 ปี คิดเป็นร้อยละ 73.1 ได้รับการอบรมเลี้ยงดูโดยใช้ความรุนแรงทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ (องค์การยูนิเซฟ, 2560)

สิ่งหนึ่งที่ช่วยให้เด็กก้าวผ่านอุปสรรคเหล่านั้นไปได้คือความเข้มแข็งทางจิตใจ ความเข้มแข็งทางจิตใจ หมายถึง ศักยภาพของมนุษย์ในการเผชิญปัญหาหรือสถานการณ์ต่าง ๆ และสามารถผ่านพ้นไปได้ด้วยดี Grothberg (1995) เสนอองค์ประกอบของ ความเข้มแข็งทางจิตใจ 3 ประการ ได้แก่ I have หมายถึง การมีแหล่งสนับสนุนภายนอกตนเอง I am หมายถึง การมีภาวะจิตใจที่เข้มแข็ง

และ I can หมายถึง การมีทักษะในการแก้ปัญหา โดยความเข้มแข็งทางจิตใจสามารถเกิดขึ้นได้ดีเมื่อได้รับการสนับสนุนจากบุคคลที่อยู่รอบตัว การได้รับความรัก ความมั่นคงปลอดภัย และการรับรู้ว่าเป็นผู้ที่ถูกรัก เพื่อก่อให้เกิดคุณลักษณะสำคัญของเด็กที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจ ได้แก่ ความสามารถทางสังคม การสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น การมีทักษะในการแก้ปัญหา ความสามารถคิดได้อย่างเป็นนามธรรม การรู้จักวางแผนและมีไหวพริบในการขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น การมีความตระหนักรู้ การรับรู้สิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงและการใช้กลยุทธ์เพื่อเอาชนะอุปสรรคได้ การมีความเป็นตัวของตัวเอง การยอมรับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนเอง และการมีความเชื่อมั่นว่าจะมีสิ่งดีเกิดขึ้นกับตนเองเสมอ (Bernard, 1993, 1995; Gilligan, 2009)

ครูเป็นบุคคลสำคัญที่มีบทบาทในการพัฒนาเด็กให้เติบโต สมวัย จัดประสบการณ์ที่ครอบคลุมพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุล ส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้ในการเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ และแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมตามศักยภาพของแต่ละบุคคล รวมทั้งส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้ที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (นฤมล เนียมหอม, 2555; สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ, 2551) จากการศึกษาของ Nolan, Tackett, and Stagnitti (2014) พบว่า แนวปฏิบัติของครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจให้แก่เด็ก ได้แก่ การสนับสนุนในเรื่องสัมพันธภาพโดยการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพในชั้นเรียน และสร้างกฎหรือข้อตกลงเพื่อให้เด็กทุกคนรับทราบและทำปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง สนับสนุนให้เด็กยอมรับอารมณ์ของตนเองและไม่ตัดสินอารมณ์ของเด็ก การพูดคุยกับเด็กเป็นรายบุคคลด้วยภาษาที่อ่อนโยน การสนับสนุนการกำกับตนเองของเด็กโดยใช้กลยุทธ์ที่หลากหลาย การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนที่มีข้อผิดพลาดให้เป็นเรื่องปกติและยอมรับได้ เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กเรียนรู้การแก้ปัญหาจากสถานการณ์เหล่านั้น การส่งเสริมให้เด็กเลือกเล่นและทำกิจกรรมอย่างอิสระ โดยครูมีหน้าที่สังเกตอย่างใกล้ชิดและให้ความช่วยเหลือเท่าที่จำเป็น และการส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง เด็กกับเด็ก เด็กกับครู นอกจากนี้และครูกับผู้ปกครอง การส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจให้เกิดประสิทธิภาพครูควรมีความมั่นคงทางอารมณ์ ยึดมั่นในข้อตกลงร่วมกันที่สร้างในชั้นเรียน รวมถึงการมีตัวเลือกเพื่อให้เด็กได้ฝึกการตัดสินใจ

กรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาสังคม ซึ่งส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อเด็กวัยอนุบาล แต่สิ่งสำคัญที่ช่วยให้เด็กก้าวผ่านอุปสรรคเหล่านั้นไปได้ คือ การที่เด็กมีความเข้มแข็งทางจิตใจ ความเข้มแข็งทางจิตใจเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการป้องกันและการแก้ไขปัญหาทางจิตใจและสังคมที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ครูมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมเด็กให้มีพัฒนาการที่สมวัย โดยเฉพาะด้านการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจ ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาบทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานที่เป็น

ประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กวัยอนุบาลในการหาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจให้แก่เด็กได้อย่างเหมาะสม ภายใต้บริบทของสังคมไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

คำถามการวิจัย

ครูมีบทบาทอย่างไรในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาบทบาทของครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล ใน 2 ด้าน คือ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูประจำชั้นระดับอนุบาล 1-3 ในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 4 สังกัด ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สำนักงานศึกษากรุงเทพมหานคร/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

ประเด็นที่ศึกษา คือ บทบาทของครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล ใน 2 ด้าน ได้แก่ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้

นิยามศัพท์

ความเข้มแข็งทางจิตใจ หมายถึง ความสามารถของเด็กในการจัดการกับอารมณ์และใช้ทักษะทางสังคมเพื่อให้ก้าวผ่านอุปสรรคหรือปัญหาที่เข้ามากระทบ โดยสามารถกลับมาดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นปกติหรือดียิ่งขึ้นกว่าเดิม เด็กอนุบาลที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจเป็นเด็กที่สามารถถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดได้ดี แก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถสร้างสัมพันธภาพ เล่นและทำงานจนสำเร็จราบรื่น

บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจ หมายถึง การปฏิบัติตามหน้าที่และความรับผิดชอบของครูในการดูแลและสนับสนุนให้เด็กอนุบาลมีความเข้มแข็งทางจิตใจ โดยการสร้างสัมพันธภาพทางบวกและจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก เพื่อให้เด็กมีทักษะที่จำเป็นในการจัดการกับปัญหาในชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้

การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมทางจิตใจที่สนับสนุนให้เด็กเกิดความรู้สึกมั่นคงในจิตใจ ไว้วางใจ เป็นส่วนหนึ่งของห้องเรียน อบอุ่น มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ทั้งต่อครูและต่อเด็กอื่น เป็นบรรยากาศที่นำไปสู่ศักยภาพในการเรียนรู้ ประกอบด้วย การเป็นตัวอย่าง ได้แก่ บุคลิกภาพและทัศนคติของครูต่อเด็ก การปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน ได้แก่ การมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกันไม่ว่าจะเป็น เด็กกับเด็ก เด็กกับครู และผู้ปกครองกับครู และการจัดการชั้นเรียน ได้แก่ การสร้างให้เด็กเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งและการเรียนรู้จากข้อผิดพลาด

การจัดการเรียนรู้ หมายถึง การจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่เสริมสร้างทักษะทางสังคม และการจัดการอารมณ์ตนเองผ่านการเล่น เน้นให้เด็กมีประสบการณ์ใหม่ มีทักษะในการรับมือและแก้ปัญหา ประกอบด้วย การสอนทักษะทางสังคม ได้แก่ การแก้ปัญหา การกำกับตนเองและการสร้างสัมพันธภาพร่วมกันกับผู้อื่น การสนับสนุนการเรียนรู้ ได้แก่ การใช้กลยุทธ์ในการสอน การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับวัยและความสามารถของเด็ก และการส่งเสริมการเล่น ได้แก่ การตัดสินใจเลือก การแก้ปัญหาด้วยตนเอง และการช่วยเหลือตนเองตามเหมาะสม

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. เป็นแนวทางสำหรับครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจให้กับเด็กวัยอนุบาล
2. เป็นแนวทางสำหรับโรงเรียนในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่เห็นความสำคัญของความเข้มแข็งทางจิตใจสำหรับเด็กวัยอนุบาล

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลในโรงเรียน เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. พัฒนาการด้านอารมณ์และสังคมของเด็กวัยอนุบาล
 - 1.1 พัฒนาการด้านอารมณ์
 - 1.2 พัฒนาการด้านสังคม
2. การส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล
 - 2.1 ความเข้มแข็งทางจิตใจ
 - 2.1.1 ความหมายของความเข้มแข็งทางจิตใจ
 - 2.1.2 ปัจจัยในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจ
 - 2.1.3 ลักษณะของบุคคลที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจ
 - 2.2 บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจ
 - 2.2.1 บทบาทครูอนุบาล
 - 2.2.2 บทบาทครูในการจัดบรรยากาศชั้นเรียน
 - 2.2.3 แนวปฏิบัติของครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจ

1. พัฒนาการด้านอารมณ์และสังคมของเด็กวัยอนุบาล

เด็กวัยอนุบาลมีอัตราการเจริญเติบโตที่มากหรือน้อยแตกต่างกันขึ้นอยู่กับพันธุกรรม สภาพแวดล้อม การเลี้ยงดู และประสบการณ์ที่เด็กแต่ละคนได้รับ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านอารมณ์และสังคมของเด็กวัยอนุบาล สรุปได้ดังนี้

1.1 พัฒนาการด้านอารมณ์

พัฒนาการด้านอารมณ์ หมายถึง การแสดงออกทางความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการผสมผสาน ระหว่างแรงกระตุ้นทางกายภาพและพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างเปิดเผย (Santrock, 2011 อ้างถึงใน อัญญมณี บุญเชื้อ, 2556) โดยแบ่งออกเป็น สองลักษณะใหญ่ คือ อารมณ์ทางบวก เช่น ความสนุกสนาน หัวเราะ มีความสุข และอารมณ์ทางลบ เช่น ความกลัว ความวิตกกังวล ความโกรธ (อัญญมณี บุญเชื้อ, 2556) สามารถแบ่งประเด็นพิจารณาของพัฒนาการ ในช่วงอายุ 3-5 ปี มีรายละเอียด ดังนี้

ศศิลักษณ์ ขยันกิจ และบุษบง ต้นติวงศ์ (2559) กล่าวว่าพัฒนาการด้านอารมณ์ สามารถพิจารณาเป็นประเด็นได้ดังนี้

1) การแสดงออกทางอารมณ์ตามวัยและสถานการณ์

อายุ 3 ปี มีความร่าเริง แจ่มใส อารมณ์ดี ใช้คำพูดเพื่อบอกความต้องการของตนเอง บอกความต้องการและอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง และแสดงความรู้สึกของตนเองผ่านการกระทำ และคำพูด

อายุ 4 ปี มีความร่าเริง แจ่มใส อารมณ์ดี บอกความต้องการและอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง และแสดงความรู้สึกของตนเองผ่านการกระทำ และคำพูด

อายุ 5 ปี มีความร่าเริง แจ่มใส อารมณ์ดี บอกความต้องการและแสดงอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง แสดงความรู้สึกของตนเองผ่านการกระทำ และคำพูด และควบคุมการแสดงอารมณ์และความรู้สึกของตนเองได้

2) ความรู้สึกต่อตนเองและผู้อื่น

อายุ 3 ปี มีความมั่นใจในตนเอง กล่าวพูด กล่าวแสดงออกกับบุคคลคุ้นเคยใกล้ชิด แสดงสีหน้าท่าทางพอใจในผลงานและสิ่งของของตนเอง แสดงความสนใจยินดียอมรับผลงานความสามารถของผู้อื่น และสามารถเล่นและทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนได้บ้าง

อายุ 4 ปี มีความมั่นใจในตนเอง กล่าวพูด กล่าวแสดงออกอย่างเหมาะสมแสดงสีหน้าท่าทางพอใจในผลงานและสิ่งของของตนเอง แสดงความสนใจยินดี ยอมรับผลงานความสามารถของผู้อื่น และสามารถเล่นและทำกิจกรรมร่วมกันกับผู้อื่น

อายุ 5 ปี มีความมั่นใจในตนเอง กล่าวพูด กล่าวแสดงออกอย่างเหมาะสมตามสถานการณ์ แสดงสีหน้าท่าทางพอใจในผลงานและสิ่งของของตนเอง แสดงความสนใจยินดี ยอมรับผลงานความสามารถของผู้อื่น เล่นและทำกิจกรรมร่วมกันกับผู้อื่นโดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน

3) การแสดงออกทางด้านศิลปะ ดนตรี และการเคลื่อนไหวตามจินตนาการ

อายุ 3 ปี สนใจและสนุกในการทำงานศิลปะ ท่องคำคล้องจองและเพลงที่เหมาะสม เคลื่อนไหวร่างกายตามเพลง แสดงท่าทางประกอบเพลงและจังหวะดนตรี แสดงท่าทางตามจินตนาการประกอบดนตรีและเพลง สนใจและสนุกในการทำกิจกรรมศิลปะเป็นเวลานาน ๆ และสามารถร้องเพลงง่าย ๆ

อายุ 4 ปี แสดงท่าทางประกอบเพลงและจังหวะดนตรี สนใจและสนุกในการทำกิจกรรมศิลปะ ท่องคำคล้องจองและเพลงที่เหมาะสม รวมทั้งเคลื่อนไหวประกอบเพลงที่เหมาะสม เคลื่อนไหวร่างกายตามเพลงได้อย่างอิสระและมั่นใจ และสามารถแสดงท่าทางตามจินตนาการประกอบเพลง ดนตรี และคำบรรยาย

อายุ 5 ปี แสดงท่าทางประกอบเพลงและจังหวะดนตรี สนใจและสนุกในการทำกิจกรรมศิลปะ ท่องคำคล้องจองและเพลงที่เหมาะสม รวมทั้งเคลื่อนไหวประกอบเพลงที่เหมาะสม เคลื่อนไหวร่างกายตามเพลงได้อย่างอิสระและมั่นใจ แสดงท่าทางตามจินตนาการประกอบเพลง ดนตรีและคำบรรยายได้อย่างคล่องแคล่ว สนใจและสนุกในการทำกิจกรรมศิลปะ ร้องขอให้มีการทำกิจกรรมศิลปะ สนใจและสนุกในการทำกิจกรรมดนตรีและการเคลื่อนไหว และสามารถร้องเพลงได้ถูกจังหวะ

4) การรักการออกกำลังกาย

อายุ 3 ปี สนใจและสนุกกับการเล่น เล่นเกมและการออกกำลังกาย และรู้จักออกกำลังกายเมื่อมีผู้นำหรือช่วยเหลือ

อายุ 4 ปี สนใจและสนุกกับการเล่น เล่นเกมและการออกกำลังกาย และรู้จักออกกำลังกายด้วยตนเองหรือมีผู้ช่วยเหลือ

อายุ 5 ปี สนใจและสนุกกับการเล่น เล่นเกมและการออกกำลังกาย รู้จักออกกำลังกายด้วยตนเอง และแสดงออกถึงความชอบออกกำลังกาย

สมรรถนะของเด็กปฐมวัยในการพัฒนาตามวัย 3-5 ปี: แนวแนะสำหรับผู้ดูแลเด็ก ครู และอาจารย์ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) ได้แบ่งองค์ประกอบย่อยของพัฒนาการทางด้านอารมณ์ ดังนี้

1) ความคิดเกี่ยวกับตนเอง (self-concept) เด็กสามารถรับรู้เกี่ยวกับตนเองและตระหนักรู้ในสิ่งที่ตนเองชอบหรือไม่ชอบอะไร

อายุ 3 ปี แสดงวาทะหรือท่าทีที่บอกความรู้สึกรัก หรือผูกพันกับพ่อแม่ หรือคนใกล้ชิด

อายุ 4 ปี บอกได้ว่าตนเองชอบหรือไม่ชอบสิ่งใด หรือกิจกรรมใด บอกความรู้สึกทางบวกและทางลบของตนเองที่มีต่อสิ่งของ บุคคล หรือสภาพต่าง ๆ บอกความรู้สึกของตนเองต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ และบอกความรู้สึกหรือแสดงท่าทางต่อสิ่งของที่ตนเองรักได้

อายุ 5 ปี บอกลักษณะทางกายของตนเองได้ และบอกความรู้สึกหรือแสดงพฤติกรรมไม่สบายใจต่อเหตุการณ์บางเหตุการณ์ได้

2) การควบคุมตนเอง (self-regulation) เด็กปฏิบัติตนตามกฎระเบียบและกิจวัตรและควบคุมอารมณ์ของตนเองได้พอสมควร

อายุ 3 ปี ควบคุมอารมณ์ของตนเองได้เมื่อประสบเหตุการณ์ที่ไม่พอใจ โดยมีผู้ใหญ่คอยให้ความช่วยเหลือ ไม่แสดงความกลัวหรือวิตกกังวลกับสิ่งที่ไม่มีความต้องการกลัว โดยมีผู้ใหญ่คอยให้ความช่วยเหลือ ไม่แสดงความกลัวหรือวิตกกังวลกับสิ่งที่ไม่มีความต้องการกลัว ไม่ให้ความสนนิมสนมกับคนแปลกหน้า โดยมีผู้ใหญ่คอยให้ความช่วยเหลือหรือให้เหตุผล ไม่แสดงอาการหงุดหงิดจนเกินไปเมื่อต้องทำกิจกรรมที่ยาก โดยมีผู้ใหญ่คอยให้ความช่วยเหลือ ไม่ให้ความสนนิมสนมกับคนแปลกหน้า

ไม่แสดงอาการหงุดหงิดจนเกินไปเมื่อต้องทำกิจกรรมที่ยาก ไม่แสดงอารมณ์โกรธหรือไม่พอใจจนเกินกว่าเหตุ และหยุดหรือสงบอารมณ์ไม่ติดได้โดยมีผู้ใหญ่คอยให้ความช่วยเหลือ

3) สมรรถนะของตนเอง (self-efficacy) เด็กแสดงความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง

อายุ 3 ปี แสดงความตั้งใจทั้งวาจาและท่าทางเมื่อทำอะไรได้สำเร็จ อดผลงานของตนเองเพื่อให้ตนเองรู้สึกดีและรู้สึกว่าตนมีความสามารถ และทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแสดงออกถึงความสามารถของตนเอง

อายุ 4 ปี อาสาที่ทำกิจกรรมเพื่อแสดงความสามารถของตนเอง และบอกได้ว่าตนเองนั้นมีความสามารถในเรื่องใด

ข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า พัฒนาการด้านอารมณ์ของเด็กวัยอนุบาล แบ่งออกเป็นสองลักษณะใหญ่ คือ อารมณ์ทางบวกและอารมณ์ทางลบ โดยที่เด็กสามารถแสดงอารมณ์ได้เหมาะสมตามวัยและสถานการณ์ มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น แสดงออกทางศิลปะ ดนตรี และการเคลื่อนไหวได้ตามจินตนาการและรักการออกกำลังกาย รวมถึงการรับรู้เกี่ยวกับตนเองได้ตามความเป็นจริง รู้จักกำกับตนเองและเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง

1.2 พัฒนาการด้านสังคม

พัฒนาการด้านสังคม คือ ความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นให้เป็นที่ยอมรับของสังคม เพื่อให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างปกติสุข (บุบผา เรืองรอง, ม.ป.ป.) ดังนั้น เด็กในช่วง 3-5 ปี มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการด้านสังคม สามารถแบ่งประเด็นพิจารณาของพัฒนาการ ในช่วงอายุ 3-5 ปี มีรายละเอียดดังนี้

ศศิลักษณ์ ขยันกิจ และบุษบง ต้นติวส์ (2559) กล่าวว่า พัฒนาการด้านสังคมสามารถพิจารณาเป็นประเด็นได้ดังนี้

1) คุณธรรม จริยธรรม และจิตใจที่ดีงาม

1.1) มีวินัยในตนเอง

อายุ 3 ปี จัดเก็บของเล่นของใช้เข้าที่และเก็บรักษาของใช้ส่วนตัวโดยมีการตักเตือนบ้างบางครั้ง เข้าแถวรอคอยตามลำดับก่อนหลัง ทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างง่าย เก็บรักษาของใช้ส่วนตัวโดยต้องเตือนบ้าง และปฏิบัติตามข้อตกลงของห้องเรียนได้โดยมีการตักเตือนบ้างบางครั้ง

อายุ 4 ปี จัดเก็บของเล่นของใช้เข้าที่และเก็บรักษาของใช้ส่วนตัวโดยไม่ต้องเตือน รอคอยตามลำดับก่อนหลัง ปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกันโดยมีการตักเตือนบ้างบางครั้ง ทำงาน

ที่ได้รับมอบหมายโดยมีการตักเตือนบ้างบางครั้ง เข้าแถวอย่างมีระเบียบโดยมีการตักเตือนบ้าง
บางครั้ง ปฏิบัติตามข้อตกลงของห้องเรียนได้โดยมีการตักเตือนบ้างบางครั้ง

อายุ 5 ปี มีวินัยและความรับผิดชอบ เข้าแถวรอคอยตามลำดับก่อนหลัง และ
ปฏิบัติตามข้อตกลง ทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างสม่ำเสมอ เก็บรักษาของใช้ส่วนตัว แยกประเภท
ของเล่นและเก็บของเล่นเข้าที่ และปฏิบัติตามข้อตกลงของห้องเรียน

1.2) ชื่อสัตย์สุจริตและยอมรับความผิดพลาดของตนเองและผู้อื่น

อายุ 3 ปี ไม่หยิบบของของคนอื่นมาเป็นของตนเองโดยไม่ขออนุญาต ยอมรับเมื่อ
ตนทำผิดด้วยการกล่าวคำกล่าวขอโทษ เมื่อได้รับการเตือนจากผู้อื่น ให้อภัยเมื่อเพื่อนทำผิด โดยมี
ผู้อื่นแนะนำ บอกได้ว่าสิ่งนี้เป็นของตนเองหรือผู้อื่น และสามารถบอกสิ่งที่เป็นของตนเอง

อายุ 4 ปี เคารพสิทธิของผู้อื่นและไม่ปฏิบัติตนให้ผู้อื่นเดือดร้อน ยอมรับผิดโดย
การกล่าวคำขอโทษ ให้อภัยผู้อื่นเมื่อผู้อื่นทำผิดโดยไม่ต้องตักเตือน ไม่นำสิ่งของส่วนรวมมาเป็นของ
ตนเอง และไม่หยิบบของใช้ของผู้อื่น โดยที่ผู้ใหญ่ไม่ต้องตักเตือน

อายุ 5 ปี เคารพสิทธิของผู้อื่นและไม่ปฏิบัติตนให้ผู้อื่นเดือดร้อน ยอมรับผิดโดย
การกล่าวคำขอโทษ ให้อภัยผู้อื่นเมื่อผู้อื่นทำผิด ไม่นำสิ่งของส่วนรวมมาเป็นของตนเอง และไม่หยิบบ
ของใช้ของผู้อื่น

1.3) มีความเมตตากรุณา และช่วยเหลือแบ่งปัน

อายุ 3 ปี รู้จักแสดงความรักต่อเพื่อนและสัตว์ ช่วยเหลือผู้อื่นในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ
เมื่อถูกร้องขอ และรู้จักแบ่งปันสิ่งของได้บ้างเมื่อมีผู้ขอร้อง

อายุ 4 ปี รู้จักแสดงความรักต่อเพื่อนและสัตว์ ช่วยเหลือผู้อื่นในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ
และรู้จักแบ่งปันสิ่งของให้แก่ผู้อื่น

อายุ 5 ปี รู้จักแสดงความรักต่อเพื่อนและสัตว์ ช่วยเหลือผู้อื่นได้โดยมีต้องร้องขอ
รู้จักแบ่งปันสิ่งของให้แก่ผู้อื่น แสดงความรักต่อเพื่อน หรือสัตว์อย่างสม่ำเสมอและช่วยเหลือหรือทำสิ่ง
ที่คิดว่าคนรอบข้างต้องการอย่างสม่ำเสมอ

1.4) รู้จักประหยัด

อายุ 3 ปี ไม่ทำลายสิ่งของโดยตั้งใจ ทิ้งขยะได้ถูกที่ ปิดน้ำหลังจากใช้ทันทีและ
ช่วยเหลือดูแลต้นไม้ในโรงเรียนโดยมีผู้แนะนำ และรับประทานอาหารหมดจานทุกครั้ง

อายุ 4 ปี ไม่ทำลายสิ่งของรอบตัว และรู้จักเก็บรักษา ทิ้งขยะได้ถูกที่ ปิดน้ำ
หลังจากใช้ทันทีและช่วยเหลือดูแลต้นไม้ในโรงเรียน โดยมีการตักเตือนบ้างในบางครั้งและรับประทาน
อาหารหมดจานทุกครั้ง

อายุ 5 ปี ไม่ทำลายสิ่งของและรู้จักเก็บรักษา ทั้งขยะได้ถูกที่ ปิดน้ำหลังจากใช้
ทันทีและช่วยเหลือดูแลต้นไม้ในโรงเรียน โดยไม่ต้องเตือน รับประทานอาหารไม่เสียดังและหมดจาน
ทุกครั้ง

2) การช่วยเหลือตนเอง

2.1) ปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน

อายุ 3 ปี ช่วยเหลือตนเองในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันโดยมีผู้อื่นช่วยเหลือ เล่น
และทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามเวลา พักผ่อนเป็นเวลา และรับประทานอาหาร ขนม เป็นเวลา

อายุ 4 ปี ช่วยเหลือตนเองในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันโดยไม่ต้องแนะนำบ้าง
บางครั้ง เล่นและทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมาย พักผ่อนเป็นเวลา และรับประทานอาหาร ขนม
เป็นเวลา

อายุ 5 ปี ช่วยเหลือตนเองในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ เล่นและทำกิจกรรม
ต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมาย พักผ่อนเป็นเวลา และรับประทานอาหาร ขนม เป็นเวลา

2.2) ระมัดระวังและดูแลตนเองให้ปลอดภัย

อายุ 3 ปี ระมัดระวังและดูแลตนเองให้ปลอดภัยโดยมีผู้อื่นคอยช่วยเหลือ และ
หลีกเลี่ยงป้องกันไม่ให้เพื่อนทำลายสิ่งของ

อายุ 4 ปี ระมัดระวังและดูแลตนเองให้ปลอดภัยโดยมีผู้อื่นคอยช่วยเหลือ และ
สามารถแก้ปัญหาในการเล่นและทำกิจกรรมต่าง ๆ

อายุ 5 ปี ระมัดระวังและดูแลตนเองให้ปลอดภัย และสามารถแก้ปัญหาในการเล่น
และทำกิจกรรมต่าง ๆ

2.3) ปฏิบัติตามข้อตกลง

อายุ 3 ปี ปฏิบัติตามข้อตกลงของห้องเรียนได้โดยมีการเตือนบ้าง ในบางครั้ง
และมีการ罚ในการฟัง

อายุ 4 ปี ปฏิบัติตามข้อตกลงของห้องเรียนและโรงเรียนได้ โดยมีการเตือนบ้าง
ในบางครั้ง และมีการ罚ในการฟังและการพูด

อายุ 5 ปี ปฏิบัติตามข้อตกลงของห้องเรียนและโรงเรียนได้และมีการ罚ใน
การฟังและการพูด

3) ความรักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและความเป็นไทย

3.1) ดูแลรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อายุ 3 ปี ทั้งขยะให้ถูกที่โดยมีผู้แนะนำ ดูแลต้นไม้ในบริเวณโรงเรียน
โดยมีผู้แนะนำ และสนใจในสิ่งแวดล้อม และธรรมชาติ

อายุ 4 ปี ทั้งขยะให้ถูกที่โดยมีการตกแต่งบ้างในบางครั้ง ดูแลต้นไม้ ในบริเวณโรงเรียนโดยมีการตกแต่งบ้างในบางครั้ง และสนใจในสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ

อายุ 5 ปี ทั้งขยะให้ถูกที่โดยมีการตกแต่ง ดูแลต้นไม้ในบริเวณโรงเรียนโดยไม่ต้องตกแต่ง และสนใจในสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ

3.2) อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

อายุ 3 ปี แสดงความเคารพโดยมีผู้นำ ใช้คำพูดสุภาพ มีคำลงท้ายครับ/ค่ะ และไม่ตะโกน โดยมีผู้ใหญ่ตกแต่งบ้างเป็นบางครั้ง

อายุ 4 ปี แสดงความเคารพโดยมีการตกแต่งบ้างในบางครั้งและใช้คำพูดสุภาพ มีคำลงท้ายครับ/ค่ะ และไม่ตะโกน

อายุ 5 ปี แสดงความเคารพโดยไม่ต้องตกแต่ง ใช้คำพูดสุภาพมีคำลงท้ายครับ/ค่ะ และไม่ตะโกน และแสดงความเคารพตามมารยาทไทยอย่างถูกต้องเหมาะสม

3.3) อนุรักษ์ความเป็นไทย

อายุ 3 ปี แสดงความเคารพ มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่เมื่อมีผู้นำและปฏิบัติตนตามมารยาทไทย โดยมีผู้ปฏิบัติเป็นแบบหรือแนะนำ

อายุ 4 ปี แสดงความเคารพ มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่เมื่อมีผู้นำและปฏิบัติตนตามมารยาทไทย โดยมีผู้ปฏิบัติเป็นแบบหรือแนะนำ

อายุ 5 ปี ปฏิบัติตน แสดงความเคารพ มีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่และปฏิบัติตนตามมารยาทไทย

4) การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและเป็นสมาชิกที่ดี

4.1) เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น

อายุ 3 ปี เล่นและทำกิจกรรมในกลุ่มเพื่อนระยะสั้น ปฏิบัติตนเป็นผู้นำ/ผู้ตาม และเล่นร่วมกลุ่มกับเพื่อน ยังเป็นการเล่นแบบอิสระ หรือเล่นแบบคู่ขนาน ยังไม่มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน

อายุ 4 ปี เล่นและทำกิจกรรมในกลุ่มเพื่อน และปฏิบัติตนเป็นผู้นำ/ผู้ตามที่ดี

อายุ 5 ปี เล่นและทำกิจกรรมในกลุ่มเพื่อน ปฏิบัติตนเป็นผู้นำ/ผู้ตามที่ดี และเอื้อเพื่อแบ่งปันของเล่น ของใช้ ให้ผู้อื่นโดยไม่ต้องตกแต่ง

4.2) ปฏิบัติตนเบื้องต้นในการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตย

อายุ 3 ปี เคารพสิทธิของผู้อื่น และปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกันของห้องเรียน

อายุ 4 ปี เคารพสิทธิของผู้อื่น และปฏิบัติตนและแสดงออกซึ่งความรักชาติได้ตามวัย

อายุ 5 ปี เคารพสิทธิของผู้อื่น แสดงออกซึ่งความรักชาติ และปฏิบัติตามข้อปฏิบัติเบื้องต้นของแต่ละศาสนานับที่ถือ และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

สมรรถนะของเด็กปฐมวัยในการพัฒนาตามวัย 3-5 ปี: แนวแนะสำหรับผู้ดูแลเด็ก ครู และอาจารย์ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) ได้แบ่งองค์ประกอบย่อยของพัฒนาการทางด้านสังคม ดังนี้

1) การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ (interaction with adults) เด็กแสดงทักษะในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่

อายุ 3 ปี ทักทาย พูดคุยตอบโต้กับผู้ใหญ่ โดยมีผู้ใหญ่คอยให้ความช่วยเหลือขอความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ ทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อเอาใจผู้ใหญ่ มีความมั่นใจในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ที่ไม่ใช่พ่อแม่ มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่อย่างเหมาะสมและมีสัมมาคารวะ ช่วยเหลืองานบ้านตามสมควร ไม่มีพฤติกรรมก้าวร้าวกับผู้ใหญ่ รู้จักปรับน้ำเสียงตามสถานการณ์ต่าง ๆ โดยมีผู้ใหญ่คอยให้ความช่วยเหลือ สนใจฟังผู้อื่นในขณะสนทนา รู้จักผลัดกันพูดในการสนทนากลุ่ม รวมถึงใช้ถ้อยคำและน้ำเสียงที่อ่อนโยน

อายุ 4 ปี ทักทาย พูดคุยกับผู้ใหญ่ด้วยตนเอง ขวนผู้ใหญ่วางด้วย รู้จักต่อรองและประนีประนอมเมื่อเกิดความขัดแย้ง เสนอตัวช่วยเหลือผู้ใหญ่ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หรือแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ รู้จักปรับน้ำเสียงตามสถานการณ์ต่าง ๆ และถ่ายทอดข้อความจากคนหนึ่งสู่อีกคนหนึ่งได้อย่างถูกต้อง

2) การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนเด็ก (interaction with peers) เด็กแสดงทักษะทางสังคมเชิงบวกกับเพื่อนเด็กด้วยกัน

อายุ 3 ปี แสดงความสนใจกับเด็กอื่น พูดคุยและเล่นกับเด็กด้วยกัน เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มได้ เล่นอิสระกับเพื่อนจำนวน 2 คนขึ้นไปได้ ไม่แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวกับเพื่อน ยอมรับความช่วยเหลือจากเพื่อน บอกชื่อเพื่อนได้อย่างน้อย 1 ชื่อ และยอมรับ กฎ กติกา เวลาเล่นกับเพื่อน

อายุ 4 ปี สร้างความสัมพันธ์ที่ดีอย่างต่อเนื่องกับเพื่อน ฟัง และแสดงความคิดเห็นกับเพื่อน ช่วยเหลือเพื่อน ร่วมกิจกรรมกลุ่มกับเพื่อนจนเสร็จกิจกรรม เมื่อมีปัญหาขัดแย้ง รู้จักต่อรองหรือประนีประนอม

อายุ 5 ปี ขวนเพื่อนมาเล่นโดยมีการกำหนดสถานที่

3) พฤติกรรมการปรับตัวทางสังคม (adaptive social behavior) เด็กสามารถแสดงความสามารถที่รู้ว่าพฤติกรรมของตนเองมีผลกระทบต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม

อายุ 3 ปี แบ่งปันและผลัดกันเล่นกับเพื่อน โดยมีผู้ใหญ่คอยให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำ และกล้าที่จะลองทำสิ่งใหม่เมื่อเผชิญหน้ากับสภาพแวดล้อมใหม่

อายุ 4 ปี ถ้ามถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของตนเอง ปรับเปลี่ยนบทบาทได้ตามความเหมาะสม ขอเข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อนในขณะที่เพื่อนกำลังทำกิจกรรมอยู่ พลอบเมื่อเห็นเพื่อนเจ็บหรือไม่สบายใจ ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมอย่างง่ายได้ และใช้ภาษาและท่าทางที่เหมาะสมเมื่อเกิดความขัดแย้งภายในกลุ่ม

อายุ 5 ปี บอกพฤติกรรมที่ดีของเด็กคนอื่นได้ และบอกได้ว่าการกระทำของตนเองมีผลกระทบต่อความรู้สึกหรือพฤติกรรมของผู้อื่นอย่างไร

4) เห็นคุณค่าของความแตกต่าง (appreciating diversity) เด็กสามารถตระหนักรู้เห็นคุณค่า และยอมรับและนับถือในความเหมือนและความแตกต่างระหว่างบุคคล

อายุ 3 ปี เล่นเลียนแบบและแสดงความชื่นชมในวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันไปจากตนเอง และปฏิบัติตนอย่างสุภาพกับทุกคน

อายุ 5 ปี บอกได้ว่า บุคคลอื่นมีความเหมือนหรือความต่างจากตนเองอย่างไร เล่นกับกลุ่มเด็กที่มีความแตกต่างจากตนเองได้ บอกได้ว่าแต่ละคนมีความสามารถที่แตกต่างกัน รู้จักถามความเหมือนหรือความแตกต่างระหว่างบุคคล ถ้ามคำถามเกี่ยวกับคำที่ใช้ หรือความเป็นอยู่ หรือลักษณะของกลุ่มคนที่แตกต่างจากตนเอง ถ้ามหรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นธรรมในกลุ่มเพื่อน และบอกได้ว่าแต่ละคนมีความชอบและไม่ชอบที่แตกต่างกัน

ข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า พัฒนาการด้านสังคมของเด็กวัยอนุบาล คือ ความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ โดยที่เด็กควรมีวินัยในตนเอง ซื่อสัตย์ สุจริต ยอมรับข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นทั้งของตนเองและผู้อื่น มีความเมตตากรุณา ช่วยเหลือแบ่งปันรู้จักประหยัด สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนเอง ดูแลตนเองให้ปลอดภัย ปฏิบัติตามข้อตกลงที่สร้างขึ้นร่วมกัน ดูแลรักษาสິงแวดล้อม อนุรักษ์วัฒนธรรมและความเป็นไทย เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตย รวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ใหญ่และกับเพื่อนเด็ก มีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมและเคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล

ข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า พัฒนาการด้านอารมณ์และสังคมของเด็กวัยอนุบาลมีความแตกต่างกันมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับวัยและประสบการณ์ที่เด็กได้รับ โดยพัฒนาการทั้งสองเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กจึงควรศึกษาทำความเข้าใจเพื่อส่งเสริมให้เด็กได้มีพัฒนาการที่เหมาะสมตามวัย

2. การส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล

ความเข้มแข็งทางจิตใจ เป็นศักยภาพที่ทุกคนนั้นมีอยู่ในตัวเอง เพื่อช่วยให้ตนเองก้าวผ่านอุปสรรค/ความท้าทายต่าง ๆ ในชีวิต ผู้วิจัยจึงได้รวบรวม ความหมาย ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ลักษณะของบุคคลที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจ และ บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจให้กับเด็ก ดังนี้

2.1 ความเข้มแข็งทางจิตใจ

นักวิชาการทางการศึกษาใช้คำเรียก resilience ที่หลากหลาย ได้แก่ การฟื้นคืนสภาพ ความยืดหยุ่นทางอารมณ์ ภูมิคุ้มกันทางใจ ความสามารถในการฟื้นพลัง พลังสุขภาพจิต แต่ในที่นี้ใช้คำว่า ความเข้มแข็งทางจิตใจ

2.1.1 ความหมายของความเข้มแข็งทางจิตใจ

ความเข้มแข็งทางจิตใจ (resilience quotient) คือ มิติหนึ่งของสุขภาพจิตที่มีความสำคัญต่อการอยู่ดีมีสุขของมนุษย์ resilience มาจากรากศัพท์ภาษาละติน ซึ่งหมายถึงความสามารถในการกลับคืนสภาพเดิม แต่ยังไม่มีการกำหนดที่ตายตัวในภาษาไทย เป็นสิ่งที่ควรเสริมสร้างให้เกิดขึ้นตั้งแต่วัยเด็ก เนื่องจากเด็กที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจมักเป็นเด็กที่สามารถถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของตนเองได้ดี เป็นเด็กที่เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ไขปัญหาที่ไม่ซับซ้อนมากนักได้ด้วยตนเอง เป็นเด็กที่มีความรับผิดชอบต่อการเรียนและมีที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยมีความสัมพันธ์ที่ดีและมีความผูกพันกับผู้เลี้ยง (สมพร อินทร์แก้ว และ คณะ, 2552)

ความเข้มแข็งทางจิตใจ หมายถึง ความสามารถในการใช้ทักษะทางอารมณ์และสังคมในการก้าวผ่าน หรือการฟื้นตัวที่เกิดจากผลของความเครียดที่แต่ละบุคคลได้พบเจอ (Wright, 2013, as cited in Gartrell & Cairone, 2014)

Ginsburg and Jablov (2014) ได้กล่าวว่า ความเข้มแข็งทางจิตใจเป็นขีดความสามารถของมนุษย์ที่เพิ่มขึ้นเมื่อเผชิญหน้ากับความยากลำบากซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ดำรงอยู่ในโลกที่ไม่สมบูรณ์แบบนี้และก้าวผ่านไปด้วยการมองโลกในแง่ดีและมีความมั่นใจ ความเข้มแข็งทางจิตใจเป็นความสามารถในการฟื้นตัวจากความพ่ายแพ้ คล้ายกับการพุงตนเองขณะที่จมน้ำ ในขณะที่เราตกน้ำตามสัญชาตญาณเราจะผลักดันตนเองให้ขึ้นสู่ผิวน้ำอีกครั้งหนึ่ง คนที่มีเข้มแข็งทางจิตใจมองเห็นความท้าทายต่าง ๆ เป็นโอกาส แทนความสงสัย คิดร้าย หรือตกเป็นเหยื่อจากสถานการณ์นั้น คิดหาทางออกให้กับปัญหาที่เกิดขึ้น ความเข้มแข็งทางจิตใจเป็นปัจจัยหลักในการปรับตัวและการประสบความสำเร็จในชีวิต

Grothberg (1995) ได้กล่าวว่า ความเข้มแข็งทางจิตใจ หมายถึง การที่บุคคลมีศักยภาพในการเผชิญปัญหาหรือสถานการณ์ที่เลวร้ายต่าง ๆ แล้วสามารถผ่านพ้นจากการเผชิญสิ่งเหล่านั้นไปได้ด้วยดี ความเข้มแข็งทางจิตใจนั้นควรได้รับการส่งเสริมให้เกิดขึ้นตั้งแต่เยาว์วัย

Masten, Gewirtz, and Sapienza (2013) ได้กล่าวว่า ความเข้มแข็งทางจิตใจ หมายถึง วิธีทางหรือกระบวนการที่นำไปสู่การปรับตัวในทางบวกหรือการพัฒนาจากสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ ช่วงปฐมวัยเป็นช่วงเวลาที่สำคัญในการทำความเข้าใจและส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งทางจิตใจ

Bernard (1993 as cited in Zolkoski & Bullock, 2012) ได้กล่าวว่า ทุกคนล้วนเกิดมาพร้อมกับศักยภาพที่ส่งเสริมให้ตนเองเข้มแข็ง เด็กที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจ คือ เด็กที่สามารถทำงานได้ดี เล่นได้ดี มีความรักที่ดี และคาดหวังในสิ่งที่ดี

ความเข้มแข็งทางจิตใจ หมายถึง ความสามารถในการปรับตัวและฟื้นตัวกลับมาดำเนินชีวิตให้เป็นปกติได้หลังจากที่ได้ประสบปัญหาหรือความยากลำบากในชีวิต โดยมี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ พลังฮึด หมายถึง ความทนทานทางอารมณ์ มีจิตใจที่มั่นคง ไม่อ่อนไหวไปตามสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ง่าย รวมถึงการจัดการอารมณ์ที่เหมาะสม พลังฮึด การมีขวัญและกำลังใจที่เกิดขึ้นจากภายในตัวเอง ได้แก่ การพูดกับตัวเอง เช่น เราทำได้ เราต้องสู้ การมองเห็นโอกาสที่จะทำให้สำเร็จ เช่น เราหาทางออกได้ การคิดถึงเป้าหมาย เช่น อดทนอ่านหนังสือเพื่อให้สอบผ่าน และจากภายนอกตนเอง เช่น คำปลอบใจ คำชมเชย จากผู้อื่น พลังสู้ หมายถึง การจัดการแก้ปัญหา ประเมินสภาพปัญหาของตนเองได้ มีความสามารถในการแก้ปัญหาและมีที่ปรึกษาเมื่อต้องการความช่วยเหลือ โดยปกติแล้วคนเราจะให้ทั้งสามองค์ประกอบนี้อย่างผสมผสานกลมกลืน (วิณา บุญแสง, 2555)

Miljević-Ridicki, Plantak, and Bouillet (2017) ได้ศึกษาความเข้าใจของผู้ปกครองเด็กในประเทศโครเอเชีย เกี่ยวกับความเข้าใจในเรื่องของความเข้มแข็งทางจิตใจ โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ พบว่า ข้อมูลเชิงปริมาณแสดงให้เห็นว่ามีความเข้าใจในความเข้มแข็งทางจิตใจไปในทิศทางเดียวกันมากกว่าข้อมูลที่ได้จากเชิงคุณภาพ

ข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ความเข้มแข็งทางจิตใจนั้น หมายถึง ศักยภาพของมนุษย์ในการผ่านพ้นอุปสรรค ความท้าทายต่าง ๆ และสามารถปรับตัวในทิศทางบวกให้เข้าสู่สภาวะปกติของตนเอง ทำให้กลับมาดำเนินชีวิตได้เป็นปกติหรือดียิ่งขึ้นกว่าเดิม ซึ่งควรส่งเสริมให้มีความเข้มแข็งทางจิตใจตั้งแต่เยาว์วัย

2.1.2 ปัจจัยในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจ

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งทางจิตใจนั้นมีบุคคลที่กล่าวถึง ดังต่อไปนี้

Gartrell and Cairone (2014) ได้กล่าวว่า ความเข้มแข็งทางจิตใจสามารถสนับสนุนให้เกิดขึ้นได้ผ่านปัจจัย 3 ประการ ดังนี้

1) ความผูกพันและความสัมพันธ์กับผู้คนรอบข้าง เด็กสามารถพัฒนาได้จากการทำงานที่ได้รับมอบหมาย กิจกรรมประจำวัน หรือกิจกรรมที่ทำเป็นครั้งคราว ครูควรทำหน้าที่ในการสนับสนุนและเป็นผู้ช่วยเหลือเมื่อเด็กต้องเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ ในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

2) ความคิดริเริ่ม เด็กต้องการโอกาสในการสร้างแนวทางการพัฒนาความเป็นเจ้าของและความสามารถในการตอบสนอง ครูควรสร้างโอกาสให้เด็กได้แสดงออกและเป็นส่วนหนึ่งของห้องเรียนและครอบครัว

3) ความสามารถในการควบคุมตนเอง เด็กสามารถสงบได้ด้วยตนเอง โดยผ่านการอธิบายความรู้สึกของตนเอง การมีขีดจำกัดให้ตนเอง การมีโอกาสดำเนินการถึงข้อสงสัยและการเสนอสัญญาต่าง ๆ เช่น กฎประจำห้อง

Grothberg (1995) ได้ทำการศึกษาเรื่องความสามารถในการสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย โดยจำแนกปัจจัยที่เสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจไว้ 3 ด้าน ได้แก่ การมีแหล่งสนับสนุนจากภายนอก (I have) การมีภาวะจิตใจที่เข้มแข็ง (I am) และ การมีทักษะในการแก้ปัญหา (I can) ซึ่งแต่ละปัจจัยประกอบไปด้วยลักษณะต่าง ๆ 5 ลักษณะ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) การมีแหล่งสนับสนุนจากภายนอก (I have) หมายถึง การที่บุคคลรับรู้ถึงการมีแหล่งสนับสนุนทางสังคม ซึ่งมีการสอนหลักปฏิบัติหรือทักษะเบื้องต้นในการดำรงชีวิตที่ส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งทางใจ โดยได้พัฒนาความมั่นคงและปลอดภัยซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจ แบ่งออกเป็น 5 ลักษณะ ดังนี้

1.1) การมีความไว้วางใจ ความเชื่อมั่นในสัมพันธภาพ ซึ่งเกิดขึ้นจากการได้รับความรักอย่างไม่มีเงื่อนไขจากบุคคลอื่น เช่น สมาชิกในครอบครัว ครู เพื่อน

1.2) การมีแนวทางในการปฏิบัติตัวและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม การตั้งกฎเกณฑ์เพื่อให้เด็กรับรู้ถึงความคาดหวังของสังคมที่มีต่อตัวเด็ก และขอบเขตที่เด็กสามารถแสดงพฤติกรรมของตนเอง เมื่อเด็กปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ควรได้รับคำชมเชย หากเด็กทำผิดควรอธิบายให้เด็กเข้าใจ เมื่อจำเป็นต้องลงโทษควรทำตามเหมาะสมและหลังจากนั้นควรปฏิบัติต่อเด็กเช่นเดิม

1.3) การมีตัวแบบบุคคลที่เป็นตัวอย่างในการแสดงพฤติกรรมพึงประสงค์ต่าง ๆ อาจเป็นบุคคลในครอบครัว หรือบุคคลภายนอก เพื่อเป็นแบบอย่างในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม รวมถึงการเป็นตัวแทนในด้านศีลธรรม จริยธรรม และธรรมเนียมปฏิบัติตามศาสนา

1.4) การทำสิ่งต่าง ๆ อย่างอิสระด้วยตนเอง พึ่งพาตนเอง โดยมีผู้ใหญ่คอยให้การสนับสนุนเท่าที่จำเป็น ผู้เลี้ยงดูต้องรู้จักพื้นอารมณ์และความสามารถของเด็กเพื่อการส่งเสริมได้อย่างเหมาะสม

1.5) การมีแหล่งบริการด้านสุขภาพ การเรียนรู้ และบริการสังคมต่าง ๆ ที่ตอบสนองความต้องการของเด็กที่ครอบครัวไม่สามารถจัดให้ได้

2) การมีภาวะจิตใจที่เข้มแข็ง (I am) หมายถึง พลังของแต่ละบุคคลที่ทำให้สามารถต่อสู้กับสถานการณ์ยากลำบาก รวมถึงความรู้สึก เจตคติ และความเชื่อในตนเอง แบ่งออกเป็น 5 ลักษณะ ดังนี้

2.1) การเป็นที่รักของผู้อื่น ไวต่อความรู้สึกของผู้อื่นและรับรู้ความคาดหวังที่ผู้อื่นมีต่อตนเองและแสดงความรู้สึกต่อผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม ซึ่งเกิดจากการที่รับรู้ได้ว่าตนเองเป็นที่รัก

2.2) การเป็นผู้ที่มีความรัก การเอาใจใส่ และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เป็นการแสดงออกถึงพฤติกรรมที่ช่วยให้พัฒนาทักษะทางสังคมในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น

2.3) การมีความภาคภูมิใจในตัวเอง เห็นคุณค่าในตนเอง เมื่อพบเจอปัญหาในชีวิต ความมั่นใจและการเห็นคุณค่าในตัวเองจะช่วยประคับประคองให้ยืนหยัดได้ด้วยตนเอง

2.4) การเป็นตัวของตัวเอง มีอิสระ และเป็นที่น่าเชื่อถือ ทำให้เข้าใจเกี่ยวกับขอบเขตความสามารถของตนเอง ยอมรับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนเองและเข้าใจขอบเขตของตนเองและผู้อื่น

2.5) การเป็นผู้ที่มีความหวัง ความศรัทธา และเชื่อมั่นในสิ่งที่ถูกต้อง เมื่อเด็กรับรู้ถึงบุคคลหรือสถาบันที่เชื่อมั่นในตัวเด็ก จะทำให้เด็กรู้สึกผิดชอบชั่วดี เชื่อมั่นในความดี ความถูกต้อง และมีแนวทางในการดำเนินชีวิตไปในทางนั้น

3) การมีทักษะทางสังคมและการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น (I can) หมายถึง ทักษะทางสังคมต่าง ๆ ที่เกิดการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

3.1) ความสามารถในการสื่อสาร สามารถในถ่ายทอดความคิดและความรู้สึกของตนเอง และมีความสามารถในการเข้าใจและแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับการสื่อสารของตน

3.2) ความสามารถในการแก้ปัญหา มีความสามารถด้านต่าง ๆ ที่ครอบคลุมการประเมินขอบเขตของปัญหา การประเมินสิ่งที่ต้องได้รับการช่วยเหลือจากผู้อื่น การต่อรองเงื่อนไขกับผู้อื่นเพื่อหาทางออกที่สร้างสรรค์ และความอดทนต่อปัญหาจนกว่าจะสำเร็จลุล่วงไปได้

3.3) ความสามารถในการควบคุมอารมณ์ตนเอง ถ่ายทอดความรู้สึกเป็นคำพูดและพฤติกรรมต่าง ๆ การไม่ทำร้ายความรู้สึกและสิทธิทั้งของตนเองและผู้อื่น

3.4) ความสามารถในการประเมินอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น เพื่อให้ประสบความสำเร็จ หรือรอดพ้นจากปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ

3.5) ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ที่เชื่อถือได้ สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้สึก เมื่อมีปัญหา และร่วมสำรวจแนวทางในการแก้ปัญหาของตนเอง หรือปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้อื่น

Ginsburg and Jablow (2014) ได้ กล่าวว่า ความเข้มแข็งทางจิตใจนั้นมีสิ่งที่สำคัญ 7 ประการ หรือ 7 Cs ดังนี้

1) ความสามารถ (competence) หมายถึง ความสามารถในการจัดการกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความสามารถเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่แท้จริงของตัวผู้ใหญ่มีหน้าที่ในการส่งเสริมให้เด็กเชื่อมั่นในการตัดสินใจของตนเอง สร้างทางเลือกในการตอบสนอง และเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่ยากลำบาก เด็กต้องการโอกาสในการพัฒนาสิ่งเหล่านี้ ดังนั้นผู้ใหญ่ควรให้โอกาสเด็กได้เผชิญหน้าและก้าวผ่านสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง

2) ความมั่นใจ (confidence) ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองซึ่งเกิดจากการแสดงออกถึงความสามารถต่าง ๆ ในสถานการณ์จริง มิได้เกิดจากการบอกกล่าวของผู้อื่น เด็กที่มีประสบการณ์ในการใช้ความสามารถ รู้ว่าตนเองปลอดภัยและได้รับการคุ้มครองจะสามารถพัฒนาความมั่นใจและกล้าเผชิญหน้ากับความท้าทาย ผู้ใหญ่ควรสนับสนุนให้เด็กได้ค้นหาและเสริมสร้างความมั่นใจของตนเอง เด็กต้องการสร้างความมั่นใจเพื่อความอยู่รอด การคิดนอกกรอบ และการฟันฝ่าจากความท้าทายต่าง ๆ

3) การเชื่อมโยง (connection) การที่เด็กมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับครอบครัว เพื่อน โรงเรียน และชุมชนต่าง ๆ มีแนวโน้มที่สร้างความรู้สึกปลอดภัยซึ่งก่อให้เกิดคุณค่าที่ดี สังคมเหล่านี้จะช่วยป้องกันเด็กจากสิ่งที่เป็นอันตราย ครอบครัวมีความสำคัญต่อชีวิตของเด็ก รวมถึงการเชื่อมโยงระหว่างชุมชน การศึกษา และกลุ่มศาสนาต่าง ๆ ยังช่วยส่งเสริมให้เด็กรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งกับโลกใบนี้ และรู้สึกว่าโลกนี้ปลอดภัย รวมทั้งช่วยให้เด็กยืนหยัดได้ด้วยตนเองและค้นหาทางออกที่สร้างสรรค์

4) คุณลักษณะ (character) การที่เด็กรับรู้ถึงความรู้สึกผิดชอบ ชั่วดี เพื่อเป็นพื้นฐานในการหาทางเลือก การมีส่วนร่วมกับโลกใบนี้และเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มั่นคง เด็กที่มีคุณลักษณะที่ดีจะทราบดีเห็นคุณค่าและมีความมั่นใจในตนเอง ผสมผสานระหว่างคุณค่าของตนเองและการแสดงเจตคติของตนเองต่อผู้อื่น เรียนรู้ความชัดเจนระหว่างความถูกต้องและความผิด นำไปสู่การเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต

5) การสนับสนุน (contribution) การที่เด็กให้การสนับสนุนผู้อื่นเกิดจากการตระหนักรู้ถึงคุณค่าในตนเองว่าตนเป็นบุคคลที่สามารถเปลี่ยนแปลงโลกได้ ตนเองมีความสำคัญกับสิ่งรอบตัว เกิดจากการได้รับแรงเสริมจากบุคคลรอบข้างในการเรียนรู้ที่จะเป็นผู้ให้ และบุคคลเป็นผู้ให้จะได้รับการชื่นชมยินดีจากบุคคลรอบตัว

6) การรับมือ (coping) การที่เด็กเรียนรู้ที่จะรับมือกับความเครียดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อเอาชนะความท้าทายต่าง ๆ ของชีวิต พฤติกรรมบางอย่างช่วยให้เด็กได้มีการปรับตัวที่ดีขึ้น เด็กที่มีกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาที่หลากหลายเลือกวิธีการแก้ไขที่ไม่เป็นอันตรายต่อตนเอง

7) การควบคุม (control) การที่เด็กตระหนักถึงความสามารถในการควบคุม การตัดสินใจและการกระทำของตนเอง ทำให้เด็กรู้ว่าตนเองเข้มแข็งขึ้นได้อย่างไร ในทางกลับกัน หากผู้ใหญ่ตัดสินใจแทนเด็กทั้งหมดถือว่าเป็นการปิดกั้นโอกาสในการเรียนรู้เพื่อควบคุมสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเองของเด็ก ก่อให้เกิดความลังเลใจเกี่ยวกับตนเองเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และรู้สึกว่าคุณไม่สามารถควบคุมสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวได้เลย ในขณะที่เด็กที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจรู้จักวิธีการควบคุมจากภายในตนเอง โดยการเลือกแสดงออกและกำหนดผลลัพธ์ได้ด้วยตนเอง

Gilligan (2009) กล่าวว่า การส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจสามารถทำได้โดยการส่งเสริมทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกต่อไปนี้

1) รู้สึกปลอดภัย (secure base) การที่บุคคลได้รับความรัก การสนับสนุนหรือได้รับความช่วยเหลือเมื่อมีปัญหาจะส่งผลให้บุคคลรู้สึกปลอดภัย ความรู้สึกปลอดภัยต้องเกิดจากการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่

2) เห็นคุณค่าของตนเอง (self-esteem) การเห็นคุณค่าในตนเองเกิดขึ้นจากการที่บุคคลได้รับความรักความห่วงใย เมื่อบุคคลรู้สึกว่าตนเองเป็นที่รักนำไปสู่การเห็นคุณค่าในตนเอง

3) รับรู้ความสามารถของตนเอง (self-efficacy) การที่บุคคลเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองในการจัดการสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง การรับรู้ความสามารถของตนเองส่งเสริมให้เกิดขึ้นได้โดยการได้รับความช่วยเหลือจากผู้คนรอบข้าง เพื่อให้โอกาสบุคคลได้แก้ปัญหา และเห็นถึงความสามารถของตนเอง

Gibson and Gibson (2016) กล่าวถึง 6 องค์ประกอบในการส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งทางจิตใจแก่เด็ก ดังนี้

1) ฐานอันมั่นคงสำหรับการเผชิญต่อโลกภายนอก (secure base) เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมภายในบ้านและการสนับสนุนของผู้ปกครอง

2) การศึกษา (education) มุ่งเน้นไปที่ความสามารถและการประสบความสำเร็จ ซึ่งบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยตรง คือ บุคลากรทางการศึกษาที่คอยให้การสนับสนุน และเป็นตัวแบบในสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเด็ก

3) มิตรภาพ (friendship) เกี่ยวข้องกับเพื่อนที่คอยให้การสนับสนุนและสถานการณ์ที่ส่งผลต่อการเห็นคุณค่าในตัวเอง

4) ความสามารถพิเศษและความสนใจ (talents and interests) กิจกรรมนอกเหนือหลักสูตรที่ช่วยป้องกันเด็กจากการออกจากโรงเรียนกลางคันและปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ โดยการให้เด็กมีประสบการณ์ในการทำงานที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดความมั่นใจ และรับรู้ถึงความสามารถของตนเอง โดยกิจกรรมนั้นต้องไม่ส่งผลให้เด็กเกิดความเครียดจนเกินไปและเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ

5) ค่านิยมทางบวก (positive values) ประสบการณ์ในชีวิต และการอบรม ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการมองบุคคลในมุมมองที่แตกต่างกัน ทั้ง เพศ เชื้อชาติ อายุ และทัศนคติโดยทั่วไปของแต่ละบุคคล ซึ่งส่งผลต่อความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์

6) ความสามารถทางสังคม (social competencies) เชื่อมโยงกับทักษะการสื่อสารและความสามารถในการอธิบายอารมณ์ความรู้สึก และการขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นเมื่อจำเป็น รวมถึงการแสดงความเป็นตัวของตัวเองในสังคมนั้น ๆ

สุภาวดี ดิสโร (2551) ได้ศึกษาผลของกลุ่มจิตวิทยาพัฒนาตนและการปรึกษาแนวพุทธที่มีต่อความเข้มแข็งทางจิตใจ พบว่า หลังการเข้ากลุ่มสมาชิกในกลุ่มสัมผัสได้ถึงสัมพันธภาพที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทำให้สมาชิกเข้าใจ ยอมรับ และตระหนักถึงคุณค่าในตนเองและผู้อื่น ซึ่งส่งผลให้มีความเข้มแข็งทางจิตใจที่เพิ่มขึ้น

นิภารัตน์ รูปไข่ (2557) ได้ศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของความเข้มแข็งทางจิตใจและความกดดันทางวิชาการที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา โดยมีแรงจูงใจเป็นตัวส่งผ่าน พบว่า ความเข้มแข็งทางจิตใจและความกดดันทางวิชาการมีอิทธิพลทางตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนยังได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากความเข้มแข็งทางจิตใจ ความกดดันทางวิชาการและแรงจูงใจในการเรียน

พริยา ยังรอด (2558) ได้ศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์ด้านจิตใจในความเข้มแข็งทางจิตใจของเยาวชนที่ไม่กระทำผิดซ้ำ พบว่า ปัจจัยสำคัญที่นำเยาวชนกลับมาสู่ทางสว่างคือการได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลภายนอก การตระหนักรู้ในตนเองและความต้องการในการพัฒนาตนเองให้กลับเข้ามาสู่ทางสว่างที่ต้องอาศัยการคิดทบทวน และอดทนต่อปัญหา มีมุมมองทางบวกต่อตนเองและมีสัมพันธภาพที่ดีต่อคนรอบข้าง

Wyman et al. (1999) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กที่อยู่ในสถานที่ที่มีความเสี่ยงแตกต่างกัน จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองเด็กที่มีอายุ 7-9 ปี จำนวน 122 คน พบว่า ลักษณะการเลี้ยงดูส่งผลต่อความเข้มแข็งทางจิตใจและความเครียดที่เกิดขึ้นจากการปรับตัว รวมถึงปัจจัยอื่นของผู้เลี้ยงดู เช่น การศึกษา สุขภาวะ ประวัติด้านความสัมพันธ์ ล้วนส่งผลต่อความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็ก

Hall et al. (2009) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กจากสภาพแวดล้อมและบุคคล จากกลุ่มตัวอย่างเด็กอายุ 36 – 58 เดือน จำนวน 2,857 คน พบว่า เด็กได้รับผลกระทบจากปัจจัยแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากครอบครัว เช่น ความยากจน ความสัมพันธ์ในครอบครัว และปัจจัยส่วนบุคคล เช่น น้ำหนักตัวแรกเกิดที่ไม่เป็นไปตามมาตรฐาน นอกจากนี้ยังพบว่า คุณภาพของหลักสูตรสถานศึกษาส่งผลต่อปัจจัยทั้งสอง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ควรคำนึงถึงการให้บริการทางการศึกษาที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดความเข้มแข็งทางจิตใจ

Miller-Lewis, Searle, Sawyer, Baghurst, and Hedley (2013) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลในครอบครัวที่มีความเสี่ยง จากเด็กที่มีอายุเฉลี่ย 4.59 ปี จำนวน 474 คน พบว่า ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็ก ครู และผู้ปกครอง และการยอมรับอย่างไม่มีเงื่อนไขระหว่างเด็กกับครู ช่วยส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งทางจิตใจ แม้ต้องเผชิญหน้ากับความลำบากที่แตกต่างกัน แต่เด็กสามารถควบคุมตนเองและก้าวผ่านปัญหาเหล่านั้นไปได้

Sanders, Munford, and Liebenberg (2016) ได้ศึกษาความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยง จากเด็กที่มีอายุ ต่ำกว่า 15 ปี และ 15 ปีขึ้นไป จำนวน 920 คน พบว่า ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคลากรทางการศึกษากับเด็กส่งผลให้เด็กที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มปกติมีความเข้มแข็งทางจิตใจที่สูงขึ้น ดังนั้นโรงเรียนจึงเป็นสถาบันที่ช่วยปกป้องเด็กจากความเสี่ยงต่าง ๆ และช่วยเสริมสร้างให้เด็กเกิดความเข้มแข็งทางจิตใจ

Wojciak, McWey, and Jeffery Waid (2018) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องที่อยู่ในสถานรับเลี้ยงเด็กอุปถัมภ์ จากเด็กที่มีอายุระหว่าง 6-19 ปี จำนวน 246 คน พบว่า ความสัมพันธ์ที่อบอุ่นระหว่างพี่น้องสามารถทำนายความเข้มแข็งทางจิตใจได้เป็นรายบุคคลทั้งเด็กและกลุ่มวัยรุ่น

ข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ความเข้มแข็งทางจิตใจ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ การมีแหล่งสนับสนุนทางจิตใจ การมีจิตใจที่เข้มแข็ง และการมีทักษะความสามารถ สิ่งที่เกิดจากความเข้มแข็งทางจิตใจ คือ ความสามารถในการจัดการกับสถานการณ์ต่าง ๆ ความเชื่อมั่นในตัวเอง

มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนรอบตัว การรับรู้ถึงความผิดชอบชั่วดี รู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่น รับมือกับความเครียดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควบคุมการตัดสินใจและการกระทำของตนเองได้

2.1.3 ลักษณะของบุคคลที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจ

บุคคลที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจเป็นบุคคลที่สามารถปรับตัวจากการเผชิญหน้ากับอุปสรรค/ความท้าทาย เพื่อให้กลับมาใช้ชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุขหรือดียิ่งขึ้นกว่าเดิม ผู้วิจัยได้รวบรวมลักษณะของคนที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจที่มีผู้กล่าวถึง ดังต่อไปนี้

Bernard (1993, 1995) ได้กล่าวว่า เด็กที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจ คือ เด็กที่ทำงานได้ดี เล่นได้ดี มีความรักที่ดี และคาดหวังในสิ่งที่ดี เด็กที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจแสดงคุณลักษณะที่สำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1) การมีความสามารถทางสังคมที่ประกอบไปด้วย การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ห่วงใย มีความยืดหยุ่น มีทักษะการสื่อสารมีการโต้ตอบที่ดี และมีอารมณ์ขัน ตั้งแต่วัยเด็ก เด็กมีแนวโน้มสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างตนเองและผู้อื่น ซึ่งช่วยให้เกิดความผูกพันกับครอบครัว ชุมชน และโรงเรียน

2) การมีทักษะในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการคิดอย่างเป็นนามธรรมที่แสดงให้เห็นผ่านรูปแบบของการเลือกทางออกของปัญหา ทั้งปัญหาทางด้านสติปัญญาและปัญหาทางสังคม โดยประกอบด้วยทักษะที่สำคัญ คือ ทักษะการวางแผนและการแสวงหาทรัพยากร

3) การสร้างความตระหนัก การรับรู้ถึงการถูกบีบคั้น เช่น ผู้ปกครองที่ดุด่าสารเสพตีความเหลื่อมล้ำทางสังคม และสามารถสร้างกลยุทธ์เพื่อเอาชนะปัญหาหรืออุปสรรคเหล่านั้น

4) ความเป็นตัวของตัวเอง สามารถทำหน้าที่ต่าง ๆ ได้อย่างอิสระ ควบคุมสภาพแวดล้อมของตนเอง รวมถึงเชื่อว่าสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเองเป็นผลมาจากการกระทำและความสามารถของตนเอง ปฏิเสธข้อความทางลบเกี่ยวกับตนเองและไม่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม

5) ความสำนึกในเจตนาและเชื่อในอนาคตที่สดใส การมีเป้าหมาย มีแรงจูงใจในการเรียน มีแรงจูงใจทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จ มีความเพียรพยายาม มีความหวัง มองโลกในแง่ดีและมีที่พึ่งทางจิตใจ

Goleman (1998) ได้อธิบายถึงลักษณะของผู้ที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจว่า เป็นผู้ที่มีแรงจูงใจ เผชิญกับภาวะกดดันได้ดี สามารถอดทนรอคอยต่อความต้องการของตนเองได้ และมีความสามารถในการจัดการอารมณ์ของตนเอง เข้าใจตนเองและผู้อื่น และเป็นผู้ที่มีความหวังในชีวิต

ข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ลักษณะของความเข้มแข็งทางจิตใจนั้นแสดงออกด้วยการมีความสามารถทางสังคมที่ดี มีทักษะการแก้ปัญหา มีสติรู้ตัวอยู่เสมอ มีความเป็นตัวของตัวเอง กำหนดเป้าหมายในชีวิตของตนเอง และมีความหวังในชีวิต

2.2 บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจในเด็กวัยอนุบาล

โรงเรียนเป็นสถาบันที่สำคัญที่ช่วยป้องกันเด็กจากความเสี่ยงต่าง ๆ และเสริมสร้างให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ ครูคือบุคคลสำคัญที่อยู่กับเด็กและมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจให้เกิดขึ้นกับเด็กในวัยอนุบาล ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับความเข้มแข็งทางจิตใจ โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับ บทบาทของครูอนุบาล บทบาทครูในการจัดบรรยากาศในชั้นเรียน และแนวปฏิบัติของครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจ ดังนี้

2.2.1 บทบาทของครูอนุบาล

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2551) กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพของเด็กเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้เด็กสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติ สอดคล้องกับพัฒนาการอย่างเต็มศักยภาพ ผู้สอนมีบทบาทที่สำคัญของการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ แบ่งได้ 4 บทบาท ดังนี้

1) บทบาทในฐานะผู้เสริมสร้างการเรียนรู้

1.1) จัดประสบการณ์เรียนรู้ให้กับเด็กโดยเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนการสอน โดยเสริมสร้างพัฒนาการเด็กให้ครอบคลุมทุกด้าน

1.2) ส่งเสริมให้เด็กได้มีโอกาสใช้ศักยภาพอย่างเต็มความสามารถ

1.3) กระตุ้นให้เด็กได้ร่วมแก้ปัญหา ค้นคว้าคำตอบด้วยตนเองด้วยวิธีการที่เหมาะสมและพัฒนาตนเอง

1.4) จัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เด็กได้ทำกิจกรรมอย่างเต็มศักยภาพโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

1.5) สอดแทรกการอบรมด้านจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ

1.6) ใช้กิจกรรมการเล่นเป็นสื่อในการเรียนรู้

1.7) ใช้ปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สอนกับเด็กในการดำเนินกิจกรรม

1.8) จัดการประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพจริงและนำผลการประเมินนั้นมาปรับปรุงและพัฒนาเด็กอย่างเต็มศักยภาพ

2) บทบาทในฐานะผู้ดูแลเด็ก

2.1) สังเกตและเสริมพัฒนาการของเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

2.2) ฝึกให้เด็กช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน

2.3) ฝึกให้เด็กมีความเชื่อมั่น มีความภาคภูมิใจในตนเองและกล้าแสดงออก

2.4) ฝึกให้เด็กเรียนรู้หน้าที่ของตนเอง ความมีวินัย และมีนิสัยที่ดี

2.5) จำแนกพฤติกรรมเด็ก ส่งเสริมลักษณะนิสัยและแก้ปัญหาตามความแตกต่างระหว่างบุคคล

2.6) ประสานความร่วมมือระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยส่งเสริมเด็กให้มีพัฒนาการเต็มตามศักยภาพและมีมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์

3) บทบาทในฐานะนักพัฒนาเทคโนโลยีการสอน

3.1) นำนวัตกรรมต่าง ๆ มาประยุกต์ให้เหมาะสมกับท้องถิ่น

3.2) ใช้แหล่งความรู้ในชุมชนเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ให้กับเด็ก

3.3) จัดทำวิจัยในชั้นเรียน เพื่อปรับปรุง พัฒนาหลักสูตร/กระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาสื่อการเรียนรู้

3.4) พัฒนาตนเองเพื่อให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีวิสัยทัศน์ที่ทันสมัยและทันเหตุการณ์ของยุคข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ

4) บทบาทในฐานะผู้บริหารหลักสูตร

4.1) ทำหน้าที่วางแผนกำหนดหลักสูตร หน่วยการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้

4.2) จัดทำแผนประสบการณ์ที่เน้นตัวเด็กเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้เด็กมีอิสระในการเรียนรู้ทั้งกายและใจ เปิดโอกาสให้เด็กได้เล่น/ทำงาน และเรียนรู้ทั้งเป็นกลุ่มและรายบุคคล

4.3) ประเมินผลการใช้หลักสูตร เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรให้มีความทันสมัย สอดคล้องกับตัวผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น

National Association for the Education of Young Children (NAEYC) (2009) ได้เสนอแนวทางในการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพัฒนาการเด็กวัยอนุบาล ไว้ดังนี้

1) การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

1.1) การส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี ครูให้เด็กเป็นส่วนหนึ่งของห้องเรียน เพื่อสนับสนุนการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างเด็กกับเพื่อน เด็กกับครู และผู้อื่น ครูพัฒนาความมั่นใจในตนเองและส่งเสริมให้เด็กรู้สึกดีต่อการเรียนโดยการให้เด็กมีโอกาสทำงานจนสำเร็จและเพิ่มความท้าทายมากขึ้นเมื่อเด็กทำได้สำเร็จ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กในการออกแบบกิจกรรมในชั้นเรียน

1.2) การส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่มและตอบสนองความต้องการรายบุคคล ครูใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้เด็กเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชั้นเรียน และให้ความสำคัญแก่เด็กเป็นรายบุคคล นำบริบทท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในชั้นเรียน ให้โอกาสเด็กได้เลือกกิจกรรมที่ตนเองสนใจ กิจกรรมกลุ่มใหญ่ครูสร้างความรู้สึกร่วมของการมีส่วนร่วมในกลุ่ม โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแก้ปัญหาร่วมกัน ให้โอกาสเด็กพิเศษได้มีส่วนร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่นเดียวกับเด็กคนอื่น

1.3) สิ่งแวดล้อมและตารางเวลา ครูควรวางแผนการจัดประสบการณ์ในชั้นเรียนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ควรคำนึงถึงความปลอดภัยและใส่ใจในรายละเอียดต่าง ๆ สนับสนุนให้เด็กทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง จัดตารางกิจวัตรประจำวันอย่างเหมาะสม

2) การสอนที่ส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้

2.1) ประสบการณ์การเรียนรู้ ครูวางแผนการจัดประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม โดยใช้สื่อ กิจกรรม และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ใช้สื่ออุปกรณ์ที่หลากหลายหลีกเลี่ยงการใช้แบบฝึกหัดกับเด็ก เปิดโอกาสให้เด็กได้ออกแบบกิจกรรมหรือเลือกกิจกรรมด้วยตนเอง ให้เด็กมีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมที่หลากหลายและเปิดประสบการณ์ใหม่ ๆ

2.2) ภาษาและการติดต่อสื่อสาร ครูส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาและภาษา โดยการให้เด็กได้มีโอกาสพูดคุยอย่างสม่ำเสมอกับเพื่อนและครู รับฟังเด็กอย่างตั้งใจและใช้ภาษาที่เหมาะสมกับเด็ก เป็นตัวแบบในการพูดให้กับเด็ก

2.3) กลยุทธ์การสอน มีความกระตือรือร้นในการสอน โดยการวางแผนและเปิดโอกาสให้เด็กเลือกประสบการณ์ด้วยตนเอง ใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เช่น การตั้งคำถาม การยกตัวอย่างเพิ่มสื่อ อุปกรณ์ เพื่อให้เด็กพัฒนาทักษะและความเข้าใจใหม่ ๆ ใช้การตั้งคำถามกระตุ้น ชี้แนะ ชื่นชมผลงาน เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรม ช่วยเด็กพัฒนามโนทัศน์และสร้างความเข้าใจในสิ่งที่เด็กรู้และคิด โดยไม่จำกัดคำตอบเพียงคำตอบเดียว คำนึงถึงความสามารถของเด็ก และร่วมสนทนาส่งเสริมให้เด็กได้ทำงานกลุ่มเพื่อการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็ก

2.4) การจูงใจและการแนะแนว ครูจูงใจให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยการใช้เทคนิคการแนะแนวทางบวก เช่น การเป็นแบบอย่าง ส่งเสริมพฤติกรรมที่เหมาะสม

3) การสร้างหลักสูตรที่เหมาะสม

3.1) หลักสูตรบูรณาการ หลักสูตรที่เหมาะสมสำหรับเด็กอนุบาล คือ หลักสูตรที่พัฒนาเด็กให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา มีเนื้อหาสาระสอดแทรกอยู่ในการบูรณาการผ่านหัวเรื่องของประสบการณ์เรียนรู้ การเล่น หรือโครงการต่าง ๆ

3.2) เนื้อหาสาระของหลักสูตรและแนวคิด ครูใช้แนวคิดที่หลากหลายในการพัฒนาทักษะทางภาษาและการรู้หนังสือของเด็ก ทั้งการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ให้กลยุทธ์ที่หลากหลายในการพัฒนามโนทัศน์ และทักษะทางวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ สังคม

สุขภาพอนามัย และเนื้อหาอื่น ๆ ผ่านกิจกรรมที่ได้ออกแบบไว้ดีแล้ว เอาใจใส่และมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกับเด็ก สร้างโอกาสให้เด็กได้แสดงออกทางสุนทรียภาพ และแสดงความชื่นชมผ่านงานศิลปะ และดนตรี โดยออกแบบกิจกรรมให้มีความหลากหลายและมีสื่อ อุปกรณ์ให้เด็กเลือกได้อย่างอิสระ เด็กมีโอกาสได้เคลื่อนไหวอย่างอิสระตลอดทั้งวัน ออกแบบกิจกรรมให้ใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่าทั้งในและนอกชั้นเรียน จัดโอกาสให้พัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็กผ่านการเล่น เช่น การร้อยลูกปัด การวาดรูป การปั้นดิน เป็นต้น สนับสนุนให้เด็กได้พัฒนาทักษะการช่วยเหลือตนเองผ่านกิจวัตรประจำวันต่าง ๆ

3.3) ความต่อเนื่องของพัฒนาการและการเรียนรู้ การออกแบบวางแผนกิจกรรมให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก ไม่ควรยากหรือง่ายจนเกินไป

3.4) ความสอดคล้องและประสิทธิผลของหลักสูตร วางแผนกิจกรรมจากหลักสูตร ที่มีและประยุกต์ให้เหมาะสมกับเด็ก และบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป วางแผนหลักสูตรที่ตอบสนองบริบททางวัฒนธรรม สังคม และประสบการณ์ของเด็ก โดยคำนึงถึงความเหมือนและความแตกต่างระหว่างบุคคล

4) การประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ ครูควรประเมินเด็กด้วยการสังเกต ความก้าวหน้า ตรวจสอบเอกสารทางพัฒนาการและการเรียนรู้ เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนการจัดประสบการณ์ที่ตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคล รับเด็กตามเกณฑ์ โดยไม่คำนึงถึงระดับพัฒนาการและสิ่งที่เด็กได้เรียนรู้มาก่อน ช่วยเหลือเด็กในการพัฒนาและการเรียนรู้ ประยุกต์การสอนให้สอดคล้องกับพัฒนาการและความต้องการของเด็กแต่ละบุคคล

5) การสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง ครูควรให้ความร่วมมือกับผู้ปกครองและมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอ รับฟังความคิดเห็นจากผู้ปกครองและคำนึงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมของครอบครัว ผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมในการสนับสนุนด้านวิชาการเพื่อส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ไม่ตำหนิและเรียกร้องให้ผู้ปกครองลงโทษเด็กที่บ้าน ต้อนรับผู้ปกครองอย่างสม่ำเสมอ จัดตารางให้ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมในชั้นเรียน

นฤมล เนียมหอม (2555) ได้กล่าวว่า บทบาทของครูต่อการจัดการปฐมวัยศึกษา มีดังนี้

- 1) บทบาทของครูในการเป็นแบบอย่างให้กับเด็กปฐมวัย
 - 1.1) การเป็นแบบอย่างของการจัดการปัญหาโดยที่ไม่ใช้ความรุนแรง
 - 1.2) การเป็นแบบอย่างของบุคคลที่เห็นคุณค่าในตัวเอง
 - 1.3) การเป็นแบบอย่างของความเท่าเทียม
 - 1.4) การเป็นแบบอย่างของการเรียนรู้
- 2) บทบาทของครูในการดูแลและสร้างความสัมพันธ์กับเด็กปฐมวัย
 - 2.1) การแสดงให้เด็กรับรู้ถึงความรักและความห่วงใย

- 2.2) การปฏิบัติต่อเด็กด้วยความนับถือในความแตกต่างระหว่างบุคคล
- 2.3) การสร้างข้อตกลงที่มีความหมายสำหรับเด็ก
- 2.4) การตอบสนองอย่างเหมาะสมต่อพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็ก
- 2.5) การตอบสนองอย่างเหมาะสมต่อพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับ
- 3) บทบาทของครูในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย
 - 3.1) การออกแบบและจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างการเรียนรู้
 - 3.2) การตัดสินใจเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย
 - 3.3) การสร้างสภาพแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้
 - 3.4) การคิดทบทวนเกี่ยวกับกิจกรรมที่ได้จัดขึ้น
- 4) บทบาทของครูในการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย
 - 4.1) การศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กอย่างรอบด้าน
 - 4.2) การวางแผนเลือกใช้วิธีการและเครื่องมือที่เหมาะสม
 - 4.3) การดำเนินการประเมินและบันทึกพัฒนาการ
 - 4.4) การประเมินและสรุปผล
 - 4.5) การรายงานผลการประเมินให้กับผู้เกี่ยวข้อง
 - 4.6) การให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประเมิน

ข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า บทบาทของครูอนุบาลส่งผลต่อพัฒนาการของเด็กอย่างรอบด้าน ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เนื่องจากครูเป็นบุคคลสำคัญที่อยู่ใกล้ชิดเมื่อเด็กอยู่ในโรงเรียนและควรจัดการประสบการณ์โดยยึดเด็กเป็นสำคัญ ครูมีบทบาทในการผู้เสริมสร้างการเรียนรู้ เป็นผู้ดูแลเด็ก สร้างหลักสูตรที่เหมาะสมกับเด็ก รวมถึงการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็กวัยอนุบาล

2.2.2 บทบาทครูในการจัดบรรยากาศชั้นเรียน

การจัดบรรยากาศชั้นเรียน หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมให้การเรียนรู้ให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ บรรยากาศในชั้นเรียนที่นำไปสู่ความสำเร็จในการสอน แบ่งเป็น 6 ลักษณะ ดังนี้

- 1) บรรยากาศที่ท้าทาย เป็นบรรยากาศที่กระตุ้นให้กำลังใจเด็กเพื่อให้เด็กประสบความสำเร็จในการทำงาน
- 2) บรรยากาศที่มีอิสระ เป็นบรรยากาศที่นักเรียนมีโอกาสได้คิด ได้ตัดสินใจเลือกในสิ่งที่มีความหมายและมีคุณค่า รวมถึงโอกาสในการแก้ไขข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น โดยปราศจากความกังวลใจ ทำกิจกรรมด้วยความรู้สึกไม่ตึงเครียด

3) บรรยากาศที่มีการยอมรับนับถือ เป็นบรรยากาศที่ครูรับรู้ว่ามีนักเรียน มีความสำคัญ มีคุณค่า เป็นบุคคลที่มีความสำคัญ ส่งผลให้เด็กเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง

4) บรรยากาศที่มีความอบอุ่น เป็นบรรยากาศทางด้านจิตใจที่มีผลต่อความสำเร็จในการเรียน มีความเข้าใจ เป็นมิตร ยอมรับให้ความช่วยเหลือ ส่งผลให้นักเรียนเกิดความอบอุ่น และสบายใจ

5) บรรยากาศแห่งการควบคุม เป็นบรรยากาศที่ฝึกให้นักเรียนมีระเบียบวินัย มีใจในการควบคุม ไม่ให้อิสระ แต่มีเทคนิคในการจัดการชั้นเรียนและฝึกให้รู้จักใช้สิทธิหน้าที่ของตนเองอย่างมีขอบเขต

6) บรรยากาศแห่งความสำเร็จ เป็นบรรยากาศที่ผู้เรียนเกิดความรู้สึกประสบความสำเร็จในการทำงาน ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น ควรพูดถึงสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จมากกว่าความล้มเหลว

สุนน อมรวิวัฒน์ (2530 อ้างถึงใน อารมณ์ ใจเที่ยง, 2553) ได้กล่าวว่า บรรยากาศในชั้นเรียนต้องมีลักษณะทางกายภาพที่เอื้ออำนวยความสะดวกต่อการเรียน รวมถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กด้วยกันและเด็กกับครู ที่เกิดขึ้นจากความรัก ความศรัทธาที่ครูและนักเรียนมีต่อกัน สามารถแบ่งบรรยากาศ ได้ 2 ประเภท คือ

1) บรรยากาศทางกายภาพ หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในห้องเรียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดในการจัดสิ่งต่อไปนี้

1.1) การจัดโต๊ะเรียนและเก้าอี้ของนักเรียน จัดโต๊ะและเก้าอี้ที่มีขนาดเหมาะสมกับเด็ก มีพื้นที่ที่สามารถจัดกิจกรรมได้อย่างสะดวก ง่ายต่อการทำความสะอาดชั้นเรียน มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบให้เหมาะสมกับการใช้งาน

1.2) การจัดโต๊ะครู จัดให้อยู่ในที่ที่เหมาะสม ขึ้นอยู่กับการจัดชั้นเรียนของเด็ก มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และสะดวกต่อการใช้งานของครู

1.3) การจัดป้ายนิเทศ จัดไว้ที่ฝาผนังของห้องเรียน ข้างกระดานดำทั้งสองข้าง ตกแต่งให้ดูสวยงามน่ามอง จัดให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่เรียน และมีความใหม่อยู่เสมอรวมทั้งการติดผลงานของนักเรียนไว้เพื่อเป็นแรงจูงใจอีกวิธีหนึ่ง

1.4) การจัดสภาพห้องเรียนให้ถูกสุขลักษณะ จัดห้องเรียนให้มีอากาศถ่ายเทได้อย่างสะดวก มีแสงสว่างที่เพียงพอ ปราศจากสิ่งรบกวนต่าง ๆ เช่น ฝุ่น ควัน เสียง กลิ่น ฝึกให้เด็กช่วยกันรักษาความสะอาดของชั้นเรียนและทำงานร่วมกัน

1.5) การจัดมุมต่าง ๆ ในห้องเรียน จัดมุมให้มีความหลากหลายและมีการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับเนื้อหาที่เรียนอยู่เสมอ

2) บรรยากาศทางจิตวิทยา หมายถึง บรรยากาศทางด้านจิตใจที่ทำให้ผู้เรียนรู้รู้สึกสบายใจในการเรียน อบอุ่น มีความเป็นกันเอง และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความรักและความศรัทธาต่อครูผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้นเรียน รวมถึงการมีอิสระในการกล้าแสดงออกอย่างมีระเบียบวินัย ขึ้นอยู่กับครูเป็นสำคัญ ในหัวข้อเหล่านี้

2.1) บุคลิกภาพของครู ครูที่มีบุคลิกภาพดี เช่น การแต่งกาย การยืน การเดิน ท่าทาง น้ำเสียง การแสดงสีหน้า แววตา จะช่วยส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดีโดยจัดแบ่งบุคลิกภาพครูได้ 3 ประเภท ดังนี้

2.1.1) ครูที่สร้างบรรยากาศในชั้นเรียนแบบประชาธิปไตย โดยครูแสดงท่าทีที่เป็นมิตร ยิ้มแย้ม มีอารมณ์ขัน กระตือรือร้น ใช้น้ำเสียงที่นุ่มนวล แต่งกายเรียบร้อยมีความเมตตาปราณี และมีความยุติธรรม ครูและเด็กยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เปิดโอกาสให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้ทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง มีเหตุและผลทำให้เด็กรู้สึกสบายใจ บรรยากาศแบบนี้ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ได้ดี

2.1.2) ครูที่สร้างบรรยากาศในชั้นเรียนแบบเผด็จการ โดยครูเข้มงวด หน้านิ่วคิ้วขมวด อุนเฉียว ปั่นปึง แต่งกายไม่เรียบร้อย และใช้น้ำเสียงที่ดุดัน ครูเป็นผู้บอกเล่าโดยเด็กไม่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น หรือเลือกกิจกรรมที่ตนเองสนใจ ส่งผลให้เด็กเกิดความรู้สึกเครียด อึดอัดขาดลักษณะความเป็นผู้นำ บรรยากาศแบบนี้ไม่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี

2.1.3) ครูที่สร้างบรรยากาศในชั้นเรียนแบบตามสบาย โดยครู มีความท้อถอยเฉื่อยเชื่องช้า ใช้น้ำเสียงราบเรียบ ปล่อยปละลະเล่ และแต่งกายไม่เรียบร้อย เป็นบรรยากาศที่น่าเบื่อหน่าย เด็กย่อท้อ สับสน วุ่นวาย และขาดระเบียบวินัย ครูไม่สามารถจัดการชั้นเรียนให้เกิดความสงบได้ บรรยากาศแบบนี้ไม่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่ดี

2.2) พฤติกรรมการสอน ครูต้องใช้เทคนิคและทักษะที่สอดคล้องกับเด็กและเนื้อหาที่เรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เจตคติ และทักษะตามที่กำหนด โดยพฤติกรรมการสอนของครูควรเป็นดังนี้

2.2.1) ครูตอบสนองพฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็กโดยใช้เทคนิคการเสริมแรงอย่างเหมาะสม และควรเสริมแรงเด็กอย่างทั่วถึง

2.2.2) ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นเพื่อแสดงให้เด็กเห็นว่าความคิดเห็นที่เด็กเสนอนั้นมีประโยชน์

2.2.3) ครูฝึกให้เด็กทำงานเป็นกลุ่ม ส่งเสริมให้เด็กได้รู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น ฝึกสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ครูควรคำนึงถึงความยากง่ายของงาน ความรู้และความสามารถของเด็กในกลุ่มเพื่อให้งานกลุ่มที่เด็กได้รับมอบหมายนั้นประสบความสำเร็จ ครูต้องมีความอดทนที่ไม่รีบชี้แนะและบอกวิธีการแก้ปัญหา เพื่อฝึกฝนให้เด็กใช้วิธีการต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

2.2.4) ครูใช้เทคนิควิธีการสอนที่ไม่ทำให้เด็กรู้สึกเบื่อหน่ายในการเรียน ควรค้นคว้าหรือแสวงหาแนวทาง วิธีการใหม่ ๆ มาจัดการเรียนการสอน ควรจัดการเรียนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือให้เด็กเป็นผู้นำกิจกรรมต่าง ๆ คำนึงถึงความเหมาะสมกับเนื้อหาที่เรียน ระยะเวลา สติปัญญาและวัยของเด็ก

2.3) เทคนิคการปกครองชั้นเรียน มีส่วนในการส่งเสริมการสร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาในชั้นเรียน โดยครูควรยึดหลักต่อไปนี้

2.3.1) หลักประชาธิปไตย ครูควรให้ความสำคัญกับเด็กอย่างเท่าเทียมกัน ให้โอกาสทุกคนในการแสดงความคิดเห็น และเปิดใจรับฟังความคิดเห็นของเด็ก และควรฝึกให้เด็กปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ รู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น และเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างประชาธิปไตย

2.3.2) หลักความยุติธรรม ครูควรให้ความยุติธรรมแก่เด็กทุกคนอย่างทั่วถึง

2.3.3) หลักพรหมวิหาร 4 ครูควรมี เมตตา กรุณา มุติตา อุเบกขา หมายถึง ความรักและความเอ็นดู ปราศจากที่จะเห็นผู้อื่นมีความสุข หากครูยึดหลักนี้ในการปกครองเด็ก นอกจากจะทำให้เด็กเกิดความรักและความศรัทธาในตัวครู ยังเป็นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เด็กอีกด้วย

2.3.4) หลักความใกล้ชิด ครูควรเอาใจใส่และให้ความใกล้ชิดกับเด็ก เป็นวิธีการสร้างบรรยากาศทางด้านจิตวิทยา สามารถแสดงได้โดยการทำความรู้จักเด็กในชั้นเรียนทุกคน รู้จักทั้งจุดดี จุดด้อยของเด็กแต่ละคน แสดงความสนใจในความเป็นอยู่ของเด็ก แบ่งเวลาทีนอกเหนือจากงานสอนให้กับเด็กเมื่อเด็กต้องการคำปรึกษา รวมถึงคำสอนและการกระทำของครูต้องสอดคล้องกัน (วิจิตรา วสุวานิช, 2531 อ้างถึงใน อารมณ์ ใจเที่ยง, 2553)

2.4) ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน หมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนสองคนที่มีอิทธิพลซึ่งกันและกัน โดยปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียนมี 3 ลักษณะ ดังนี้

2.4.1) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็ก ครูและเด็กต่างมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ครูเปิดโอกาสให้เด็กได้ซักถาม ให้ความเป็นกันเองกับเด็ก เด็กมีอิสระและมีความสุขสบายใจในการทำกิจกรรม

2.4.2) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเด็ก เด็กมีความสามัคคี รักใคร่ กลมเกลียว ให้ความช่วยเหลือและมีน้ำใจเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน การที่เด็กจะมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีนั้นขึ้นอยู่กับครูเป็นสำคัญ โดยการที่ครูเป็นแบบอย่าง ดูแลเด็กอย่างทั่วถึง อบรมบ่มนิสัย และแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็กได้อย่างถูกต้อง

2.4.3) ปฏิสัมพันธ์ทางวาจา หมายถึง การพูดจาร่วมกันในห้องเรียนระหว่างครูกับเด็ก เช่น การบรรยาย การอธิบาย การถามคำถาม การมอบหมายงาน การพูดคุยกับเด็ก ส่งผลต่อการสร้างบรรยากาศในห้องเรียนที่ดี การปฏิสัมพันธ์ทางวาจาที่ดีจะส่งผลให้มีความเข้าใจที่ดีต่อกัน

มีการสื่อความหมายที่ถูกต้อง เด็กสบายใจในการทำความเข้าใจเนื้อหา กล้าแสดงความคิดเห็น ให้ความไว้วางใจกับครู สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเรียน และช่วยสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้เกิดเจตคติ ความสนใจ ค่านิยม และผลการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมายตามที่ครูกำหนดไว้

ข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน หมายถึงการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียน ส่งเสริมให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ โดยการสร้างบรรยากาศที่ทำหยา มีอิสระ มีการยอมรับนับถือ มีความอบอุ่น มีระเบียบวินัย และส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกประสบความสำเร็จในการทำงาน รวมถึงการจัดบรรยากาศทางกายภาพ ที่จัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในห้องเรียนให้มีระเบียบและอำนวยความสะดวกต่อผู้เรียน และบรรยากาศทางจิตวิทยาที่จัดให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกสบายใจในการเรียน มีความสัมพันธ์ที่ดีในห้องเรียนและมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น

2.2.3 แนวปฏิบัติของครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจ

การส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจสามารถส่งเสริมให้เกิดขึ้นได้จากการปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ของครู

สมพร อินทร์แก้ว และ คณะ (2552) กล่าวว่า บทบาทของครูในการสร้างเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจให้เด็กนั้นครูสามารถทำได้โดยการจัดการเรียนการสอนที่มีโอกาสให้เด็กได้แสดงถึงบุคลิกภาพ ความสามารถ และความคิด รวมถึงจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กเป็นผู้กำหนดเป้าหมายในกิจกรรมกลุ่ม เพื่อให้เด็กเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคม

Pizzolongo and Hunter (2011) กล่าวว่า ผู้ใหญ่สามารถสนับสนุนความเข้มแข็งทางจิตใจให้เด็กได้โดยการสร้างสัมพันธ์ทางบวกและสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสนับสนุนพัฒนาการทางสติปัญญา ทางสังคม ทางอารมณ์และทางกาย เพื่อให้เด็กได้พัฒนาแหล่งสนับสนุนของตนเองและทักษะที่จำเป็นในการประยุกต์ใช้เพื่อผ่านพ้นปัญหาในชีวิตของตนเอง

Petty (2014) กล่าวว่า การทำงานกับเด็กนั้นเป็นเรื่องท้าทาย โดยเฉพาะเมื่อเด็กต้องเผชิญกับความยากลำบากอย่างต่อเนื่อง โดยมีแนวทางในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจให้กับเด็กดังนี้

1) ครูเสริมสร้างการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น (built empathy) ครูช่วยให้เด็กสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจโดยการส่งเสริมให้เด็กทำความเข้าใจผู้อื่นหรือมองในมุมมองของผู้อื่น ใช้วรรณกรรมในการช่วยให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวละคร เพิ่มเติมในส่วนของการรู้สึกของตนเองลงไปในเรื่องและการสำรวจความรู้สึกของเด็กคนอื่น ๆ ทำให้เด็กได้มีประสบการณ์ร่วมกัน อีกทั้งยังเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความรู้สึกร่วมกัน

2) ครูเป็นคนที่เด็กให้ความไว้วางใจ (identify a go-to person) เด็กต้องการผู้ใหญ่ที่เอาใจใส่ที่อยู่ใกล้ชิดเมื่อเด็กต้องเผชิญหน้ากับความท้าทาย ครูเป็นผู้ที่คอยให้คำปรึกษาหรือคอยช่วยเหลือในการสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็ก อาจใช้วลี “เมื่อติดปัญหาหรือไม่รู้ว่าตนเองต้องทำอะไร ให้รู้ไว้เสมอว่ายังมีฉัน (ครู) อยู่ตรงนี้เสมอ” เพื่อเป็นการพัฒนาทักษะทางสังคมให้กับเด็ก

3) ครูรับฟังเด็กอย่างตั้งใจ (listen) ครูให้ความสนใจกับเด็กโดยการฟังเด็กอย่างตั้งใจ ยอมรับว่าสิ่งที่เด็กพูดมีความสำคัญ การดูแลเอาใจใส่โดยการฟังอย่างตั้งใจนั้นเป็นปัจจัยป้องกันที่สำคัญสำหรับเด็กในการสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ

4) ครูสอนเด็กให้เรียนรู้จากความผิดพลาด (learn to “see next”) ครูช่วยเด็กให้มองไปในอนาคตโดยการใช้ประสบการณ์ในอดีตเป็นบทเรียน และมองประสบการณ์ในอนาคตเป็นโอกาสในการสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจให้ตนเอง เปิดโอกาสให้เด็กได้ตั้งเป้าหมายและวางแผนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

5) ครูยอมรับในตัวคนที่แท้จริงของเด็ก (accept children for who they are) ครูรู้จักลักษณะนิสัยและพื้นอารมณ์ของเด็กเพื่อเป็นพื้นฐานในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจ ในฐานะผู้ดูแลเด็ก ครูต้องรู้จักการคาดหวังที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กในแต่ละช่วงวัยเพื่อวางแผนและออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมของเด็ก

6) ครูระบุจุดแข็ง หรือความสามารถของเด็ก (identify strengths or “Island of competence”) ครูมองเห็นจุดแข็งของเด็กและส่งเสริมจากจุดที่เด็กเป็น เพื่อช่วยเด็กให้ก้าวข้ามจุดอ่อนที่มีอยู่ จัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความสามารถและให้โอกาสในการกลับมาทำซ้ำเพื่อปรับปรุงแก้ไข ครูให้คำแนะนำที่อบอุ่น นุ่มนวล และสนับสนุนเด็กด้วยความอ่อนโยน

7) ครูสอนให้เด็กรู้ว่าความผิดพลาดเป็นสิ่งที่ยอมรับและเรียนรู้ได้ (do-overs) ครูช่วยให้เด็กตระหนักถึงข้อผิดพลาดที่ไม่ร้ายแรงและสามารถเรียนรู้ได้จากประสบการณ์นั้น ๆ การให้เด็กได้มีโอกาสในการทำซ้ำหรือแก้ไขพฤติกรรมที่ผิดพลาดช่วยให้เด็กได้ฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสมและช่วยให้เด็กสร้างความไว้วางใจกับผู้เลี้ยงดูอีกด้วย

8) ครูส่งเสริมให้เด็กพัฒนาความรับผิดชอบ (develop responsibility) ครูให้โอกาสเด็กได้ดูแลตนเองและผู้อื่น โดยการให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการดูแลสภาพแวดล้อมของตนเอง เช่น การทำความสะอาดห้องเรียน ช่วยเหลือเพื่อนคนอื่นในชั้นเรียน หรือการดูแลสัตว์เลี้ยง และรับผิดชอบต่อทรัพย์สินส่วนรวม

9) ครูให้เด็กมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย (offer meaningful participation) ครูให้เด็กมีส่วนร่วมในการดูแลกลุ่มอย่างมีความหมายและตรงตามความเป็นจริง กระตุ้นให้เด็กช่วยกันสร้างกฎในชั้นเรียนพร้อมกำหนดกิจวัตรประจำวันร่วมกันและมีความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติตามข้อตกลงเหล่านั้น จัดเตรียมคำพูดหรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เด็กได้ทำตามและรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งกับ

สภาพแวดล้อม เมื่อเด็กรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมจะช่วยให้เด็กสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจได้โดยการผ่อนคลายความเครียดและลดความวิตกกังวล

10) ครูสอนวิธีการแก้ปัญหา (teach problem-solving) ครูส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจโดยเป็นตัวอย่างที่ดีในการแก้ปัญหา (ระบุปัญหา, คิดหาทางออกที่หลากหลาย, นึกถึงสิ่งเตือนความทรงจำที่ใช้เตือนเด็กถึงทางออกของปัญหา)

Nolan et al. (2014) ได้รายงานถึงข้อค้นพบจากการศึกษาระยะยาวที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งทางจิตใจในบริบทของรอยเชื่อมต่อระหว่างวัยเด็กและผู้ใหญ่ตอนต้นโดย พบว่าในการสนับสนุนความเข้มแข็งทางจิตใจให้กับเด็ก ครูควรปฏิบัติดังต่อไปนี้

1) สนับสนุนสัมพันธภาพ (fostering belonging) การสนับสนุนในเรื่องสัมพันธภาพสร้างได้โดยจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพในชั้นเรียนและโรงเรียนโดยทั่วไป ออกแบบชั้นเรียนในส่วนของ โต๊ะ ที่จัดแสดงผลงาน ที่ทำให้เด็กรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งกับชั้นเรียนนั้น ๆ ครูใช้เวลาในช่วงต้นของการเปิดภาคเรียนในการเล่นเพื่อให้เด็กทำความรู้จักกับเพื่อนร่วมชั้น และเป็นส่วนหนึ่งของที่แห่งนี้ กิจกรรมประจำวันเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้เด็กรู้ถึงสิ่งที่ทุกคนคาดหวังและช่วยให้เด็กรู้สึกเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อม รวมถึงการตั้งกฎหรือข้อตกลงในชั้นเรียนเพื่อให้เด็กทุกคนรู้บทบาทและทำตามหน้าที่ของตนเอง

2) การจัดการอารมณ์ (working with feeling) การที่เด็กยอมรับอารมณ์ของตนเองนั้นเป็นสิ่งที่สร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ ครูควรพูดถึงอารมณ์ความรู้สึกของเด็กที่เกิดขึ้น และไม่ควรตัดสินอารมณ์ของเด็กหรือให้เด็กเก็บอารมณ์ต่าง ๆ ของตนเองไว้ การที่เด็กกล้าพูดความรู้สึกของตนเองต้องเริ่มจากความมั่นใจในตัวครูว่าเด็กสามารถพูดได้ สิ่งเหล่านี้ยังส่งผลให้เกิดบรรยากาศในชั้นเรียนที่ดีอีกด้วย ครูควรหาโอกาสพูดคุยกับเด็กเป็นรายบุคคลด้วยภาษาที่อ่อนโยนเกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิตของเด็กแต่ละคน รวมถึงผู้ปกครองของเด็กเหล่านั้นด้วย

3) การพัฒนาการกำกับตนเอง (developing self-regulation) การสนับสนุนการพัฒนาการกำกับตนเองมีความใกล้เคียงกับการจัดการอารมณ์และมีความสำคัญต่อการสนับสนุนความเข้มแข็งทางจิตใจให้กับเด็ก ครูใช้กลยุทธ์ที่หลากหลายกับเด็กเพื่อให้เด็กรับรู้ถึงสภาวะของตนเองและทำให้ตัวเองเกิดความสงบ เช่น การไปยังมุมที่สงบ หรือการกอดเพื่อให้เด็กสงบ ในเด็กเล็กกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประสาทสัมผัสสามารถช่วยให้เด็กสงบและมีความผ่อนคลาย เช่น การเล่นน้ำ เล่นทราย ละเลงสีด้วยนิ้ว เป็นต้น

4) การเรียนรู้จากข้อผิดพลาดและการแก้ปัญหา (learning from mistakes and problem solving) การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนที่มีข้อผิดพลาดแต่เป็นที่ยอมรับได้ของชั้นเรียน ครูเปิดโอกาสให้มีการแก้ปัญหาย่อยเป็นกระบวนการในชั้นเรียน เด็กควรมีความมั่นใจในการรับมือกับความท้าทายต่าง ๆ อีกหนึ่งกลยุทธ์ที่ครูใช้คือการให้คำแนะนำกับเด็กที่ต้องการความช่วยเหลือ

หรือเด็กที่คิดว่าตนเองกำลังเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ การใช้คำถามปลายเปิดเพื่อเสริมให้เด็กคิดแนวทางในการนำมาแก้ปัญหา อาจต้องใช้เวลาในการคิดและพูดเกี่ยวกับการแก้ปัญหาที่เด็กเลือกเพื่อช่วยให้เด็กหาทางแก้ปัญหาด้วยตัวของตนเองโดยมีครูเป็นผู้ช่วยเหลือ

5) การเล่น (using play) ในบริบทของชั้นเรียนอนุบาล หลักสูตรส่วนใหญ่มีการเล่นเป็นฐานในสภาพแวดล้อมที่ช่วยให้เด็กได้สำรวจและทำตามความสนใจของตนเองในขณะเดียวกันยังส่งเสริมความเป็นอิสระในการเลือกกิจกรรม ทำให้เด็กมีประสบการณ์และมีโอกาส แก้ปัญหาด้วยตนเอง ครูควรให้เด็กได้สะท้อนถึงสิ่งที่ตนเองเลือก และกระตุ้นเมื่อเด็กเกิดความลังเลใจในการเลือกกิจกรรม การเล่นทำให้เด็กได้มีโอกาสจัดสรรทรัพยากร กิจกรรม เวลาและการตัดสินใจ ครูมีหน้าที่สังเกตอย่างใกล้ชิดและคอยให้ความช่วยเหลือเท่าที่จำเป็น การทำเช่นนี้ช่วยให้เด็กมีอิสระ ส่งเสริมการตัดสินใจและส่งเสริมทักษะการจัดการให้กับเด็ก

6) การสร้างความสัมพันธ์ (building relationships) การสร้างความสัมพันธ์ที่มุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเด็ก เด็กกับผู้ใหญ่ และกับครอบครัวของเด็ก

ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับครู เด็กและครูมีความสัมพันธ์ทางบวก มีความเคารพซึ่งกันและกัน ครูควรเสียสละเวลาเพื่อทำความรู้จักกับเด็กเป็นรายบุคคล แสดงถึงความสนใจอย่างจริงจังกับสิ่งที่เด็กต้องการหรือแสดงออก ความผูกพันที่ีระหว่างครูกับเด็กส่งผลถึงความสัมพันธ์ในอนาคตของเด็กด้วย

ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเด็ก ครูเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างความสัมพันธ์โดยการส่งเสริมให้เด็กรับฟังและให้เกียรติผู้อื่น การเล่นบทบาทสมมติจะช่วยส่งเสริมในสิ่งนี้ได้ ครูตระหนักถึงการเสริมแรงอย่างต่อเนื่องเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมในชั้นเรียน พูดคุยถึงสถานการณ์ที่เป็นที่ยอมรับในชั้นเรียน การจัดห้องเรียนของครูเป็นสิ่งที่เอื้อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีของเด็กในชั้นเรียนอีกด้วย

การทำงานร่วมกับครอบครัว การพูดคุยในช่วงการประชุมผู้ปกครอง และการสื่อสารที่ต่อเนื่องผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น การบ้านของเด็ก เอกสารที่ทางโรงเรียนได้จัดทำขึ้น

7) การสร้างความต่อเนื่อง (providing consistency) ครูควรให้ความสำคัญกับข้อตกลงที่ใช้เป็นบรรทัดฐานในชั้นเรียน กฎระเบียบ และความคาดหวังเกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็กที่เป็นที่ยอมรับและไม่ยอมรับโดยการให้การเสริมแรงทางบวก อีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญคือการสร้างสภาพแวดล้อมที่มีความยืดหยุ่นเพียงพอที่จะเปิดโอกาสให้เด็กได้มีการเลือก การสร้างสมดุลระหว่างสองสิ่งนี้จะเอื้อให้เด็กได้ฝึกการตัดสินใจเลือกภายใต้ข้อกำหนดที่มีอยู่

Nolan, Stagnitti, Taket, and Casey (2015) กล่าวว่า บริบทของอนุบาลเป็นสถานที่สำคัญที่ครูส่งเสริม สนับสนุน และปกป้องความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กได้ผ่านการปฏิบัติต่าง ๆ ในชั้นเรียน โดยครูควรพิจารณา 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

1) ด้านสภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมส่งผลต่อเด็กโดยตรง ครูควรออกแบบให้มีพื้นที่ที่สงบภายในชั้นเรียน สิ่งแวดล้อมที่สงบและความรู้สึกที่เป็นส่วนหนึ่งของชั้นเรียนช่วยส่งเสริมให้เด็กมีความรู้สึกและอารมณ์ร่วมกันกับสิ่งแวดล้อม การสร้างสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนที่มีการสนับสนุนทางบวก โดยการทำให้เด็กรู้ว่าครูให้การสนับสนุนอยู่เสมอ เช่น การพูดกับเด็กในชั้นเรียนว่า ครูมีหน้าที่คอยให้ความช่วยเหลือเด็กเมื่อเด็กต้องการ เด็กสามารถบอกความต้องการของตนเองกับครูได้เสมอ รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่จริงใจที่เกิดขึ้นจากการมีสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่เป็นทางบวก จะช่วยส่งเสริมความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชั้นเรียน เช่น มีชั้นวางของใช้ส่วนตัวของตนเองในห้องเรียน หรือการเล่นเกมนำชื่อเพื่อนในชั้นเรียน สัตว์เลี้ยงที่เพื่อนชื่นชอบ หรือสีที่เพื่อนชื่นชอบ ขณะที่ทำกิจกรรมวงกลมในช่วงเปิดเทอม การมีตารางกิจวัตรประจำวันที่ช่วยให้เด็กรับรู้ถึงความคาดหวังที่มีต่อตนเองจะช่วยให้เด็กเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมได้ดี บรรยากาศในชั้นเรียนที่มีข้อผิดพลาดต่าง ๆ ควรถือเป็นสิ่งปกติของชั้นเรียนเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กเรียนรู้การแก้ปัญหาจากข้อผิดพลาดเหล่านั้น สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีความยืดหยุ่นจะช่วยพัฒนาทักษะทางสังคมให้กับเด็กผ่านการทำงานร่วมกับผู้อื่น การทำกิจกรรมเป็นกลุ่มเล็กหรือกลุ่มใหญ่ การเล่นเป็นกลุ่มเล็กจะช่วยให้เด็กได้มีโอกาสในการสร้างความมั่นใจในการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและการสื่อสารกับครูหรือเพื่อนในชั้นเรียน

2) ด้านความสัมพันธ์ มีการศึกษาจำนวนมากที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของครูที่มีการพัฒนาตนเองในทางบวก การให้ความเคารพผู้อื่น การแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และการตอบสนองในความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างครูกับเด็กในชั้นเรียนหรือผู้ปกครองของเด็ก ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างครูและผู้ปกครองควรเป็นความสัมพันธ์ที่อ่อนโยน คอยให้การสนับสนุนและการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง ความสัมพันธ์ที่ดีจะช่วยให้ครูเข้าใจบริบทของเด็กได้มากขึ้น ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างครูกับเด็ก ครูควรทำความเข้าใจและตระหนักรู้ว่าเด็กเล็กต้องการเวลาในการรับฟังและทำความเข้าใจความรู้สึกของเด็ก เพื่อก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและการตอบสนองที่ดีซึ่งกันและกัน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเด็กเล็กจะช่วยให้ครูไวต่อความรู้สึกของเด็ก แม้เด็กแสดงความรู้สึกเพียงเล็กน้อยก็ตาม การเสริมสร้างความผูกพันที่ดีกับเด็กจะมีอิทธิพลต่อตัวเด็กในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในอนาคต ครูควรส่งเสริมให้เด็กฟังผู้อื่นอย่างตั้งใจและให้ความเคารพต่อผู้อื่น สร้างโอกาสให้เด็กได้ฝึกฝนโดยการปฏิบัติตามข้อตกลงของชั้นเรียนหรือการฝึกเด็กให้เป็นผู้พูดและผู้ฟังที่ดีในกิจกรรมวงกลม

3) ด้านการปฏิบัติในชั้นเรียน ครูควรมุ่งความสนใจไปที่การเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคมของเด็กในชั้นเรียน เพราะจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพและการประสบความสำเร็จในชีวิตของเด็ก ทั้งทางด้านสติปัญญาและคุณภาพชีวิต ทักษะต่าง ๆ เช่น การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น การทำงานร่วมกับผู้อื่น การเอาใจใส่ผู้อื่น การมีอิสระ การมีแรงจูงใจในการตั้งเป้าหมายในชีวิต และการกำกับ

ตนเอง เป็นการสร้างความตระหนักรู้ทางสังคมและการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมนั้น ๆ การปฏิบัติในชั้นเรียนสามารถจัดกลุ่มได้ออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

3.1) การเป็นแบบอย่างทางด้านพฤติกรรมและการใช้ภาษา ครูเป็นแบบอย่างที่ดีของเด็กโดยใช้สัญลักษณ์ทางภาษาให้เด็กเห็นและได้ยินแนวทางในการจัดการกับสถานการณ์บางอย่าง การแสดงให้เด็กเห็นถึงตัวอย่างในการใช้ภาษาที่ดีช่วยให้เด็กเข้าใจสถานการณ์และเป็นประสบการณ์ที่ดีกับเด็ก กลยุทธ์ในการให้คำแนะนำเพื่อช่วยให้เด็กนึกถึงสถานการณ์ที่กำลังเผชิญโดยการตั้งคำถาม เช่น พวกเรากำลังทำอะไรกัน เราจะพูดกับผู้อื่นอย่างไรถ้าเขากำลังทำในสิ่งที่เราไม่ชอบ ครูควรส่งเสริมให้เด็กนึกถึงการกระทำที่เป็นไปได้ที่ดีจะทำและให้คำแนะนำที่เหมาะสมกับเด็ก การพูดถึงทางเลือกที่หลากหลายเมื่อเด็กต้องเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ ช่วยให้เด็กหาทางเลือกที่ดีสำหรับตนเองและเป็นการเชื่อมโยงกับประสบการณ์ในอดีตของเด็กอีกด้วย การพูดวลีต่าง ๆ เช่น การมีความเพียรพยายาม ทำต่อไป พยายามอย่างที่สุด และ เราสร้างความผิดพลาดเพื่อจะได้เรียนรู้ให้มากขึ้น เมื่อครูพูดเป็นประจำกับเด็กทั้งในและนอกชั้นเรียนช่วยเสริมแรงให้เกิดความเข้มแข็งทางจิตใจได้มากยิ่งขึ้น

3.2) การสอนทักษะทางสังคม ครูส่วนใหญ่สอนหรือส่งเสริมทักษะทางสังคมให้กับเด็กที่อยู่ในชั้นเรียนของตนเอง สถานการณ์ต่าง ๆ ในโรงเรียนที่พบเจอสามารถส่งเสริมทักษะทางสังคมให้กับเด็กได้ เช่น กิจกรรมที่ครูจัดขึ้นเป็นกลุ่มเล็กเพื่อให้เด็กได้มีโอกาสแบ่งปันหรือให้อุปกรณ์ร่วมกัน ครูสามารถปรับเปลี่ยนกิจกรรมเพื่อสนับสนุนและเป็นแบบอย่างที่เหมาะสมในการเรียนรู้ทางอารมณ์และสังคมเพื่อส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาทักษะของตนเอง การจัดกิจกรรมกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่เป็นการสร้างโอกาสให้เด็กได้พูดคุยเป็นกลุ่มและฝึกทักษะทางสังคมในสถานการณ์ที่เข้าไปอยู่ในกลุ่มนั้น ครูใช้กลยุทธ์ในการเล่นบทบาทสมมติเพื่อช่วยให้เด็กเข้าใจพฤติกรรมบางอย่างของผู้อื่น

3.3) การสนับสนุนการกำกับตนเองของเด็ก การกำกับตนเองเป็นการจัดการทั้งทางด้านสติปัญญา อารมณ์และพฤติกรรมที่แสดงออก ความสัมพันธ์ทางบวกและการสนับสนุนจากผู้เลี้ยงดูหลักช่วยให้เด็กสามารถกำกับตนเองได้โดยการให้ผลป้อนกลับกับเด็กเกี่ยวกับอารมณ์และแนะนำทางออกที่เหมาะสมในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การกำกับตนเองเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมและเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การจัดให้ชั้นเรียนมีมุมสงบ การฝึกกำหนดลมหายใจด้วยเสียงเพลง หรือมีกิจกรรมที่เป็นประสาทสัมผัส เช่น การเล่นน้ำ เล่นทราย หรือการวาดรูปด้วยนิ้ว สามารถทำให้เด็กสงบลงได้

3.4) การเสนอตัวเลือกและให้โครงสร้างกับเด็ก การมีกิจวัตรประจำวันช่วยให้เด็กเป็นส่วนหนึ่งกับสภาพแวดล้อมและรู้ถึงความคาดหวังที่สังคมต้องการจากตัวเด็ก แต่อย่างไรก็ตามเด็กยังคงต้องการเลือกในสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อตนเองซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจของเด็ก ครูมีแนวโน้มที่จะเริ่มต้นจากการให้ตัวเลือกหนึ่งหรือสองตัวเลือกให้กับเด็กเพื่อให้เด็กได้มีโอกาสใน

การตัดสินใจ การบอกเด็กว่าก่อนหน้านี้คุณสามารถเลือกสิ่งนี้และตอนนี้คุณสามารถทำสิ่งนี้เป็นกลยุทธ์ที่ช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ประสบการณ์เหล่านั้น ในขณะที่เดียวกันเด็กต้องการขอบเขตเพื่อบ่งบอกว่า บางอย่าง บางเวลา สามารถทำอะไรได้และทำอะไรไม่ได้

4) ด้านทักษะการเล่น การเล่นเป็นวิธีการเรียนรู้ของเด็กและเป็นการทำให้โลกนี้น่าอยู่สำหรับเด็ก สามารถกระตุ้นพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของเด็กได้ เป็นแนวทางในการเติบโตของชีวิต เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นขณะที่มีความสุข ในขณะที่เด็กเล่นจะเกิดการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติการเล่นจึงเป็นจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ของเด็กในช่วงขวบปีแรกของชีวิตทั้งทางสังคม สติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์และสมรรถนะทางด้านร่างกาย การเล่นช่วยให้เด็กได้มีประสบการณ์และโอกาสแก้ปัญหาด้วยตนเองผ่านกิจกรรมที่เด็กสนใจ ครูมีหน้าที่ในการสังเกตอย่างใกล้ชิดและให้ความช่วยเหลือเด็กตามความเหมาะสม

Blackburn (2016) ได้กล่าวว่า ครูควรส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจโดยการเชื่อมั่นในความเข้มแข็งทางจิตใจว่าเป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างถาวรในชีวิตเกิดขึ้น มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่ได้พบเจอ ครูควรให้ความสำคัญกับความพยายามในการแก้ปัญหา มากกว่ามุ่งไปที่ผลลัพธ์การแก้ปัญหา Brooks and Goldstein (2001, as cited in Blackburn, 2016) ได้จัดทำ 10 แนวทางสำหรับครูที่ส่งเสริมความเข้มแข็ง ดังนี้

- 1) การใส่ใจความรู้สึก เข้าใจถึงสิ่งที่เด็กเป็นและรู้สึกอย่างแท้จริง
- 2) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการฟังอย่างตั้งใจในสิ่งที่เด็กต้องการพูดเป็นการแสดงออกถึงความเห็นอกเห็นใจต่อเด็ก
- 3) การเปลี่ยนความคิดที่เป็นทางลบ เด็กที่ไม่มีความเข้มแข็งทางจิตใจส่วนใหญ่มีความคิดที่เป็นทางลบอยู่ตลอดเวลา เช่น ฉันเป็นคนไม่ดี ฉันเป็นคนไม่มีความพยายาม ครูมีหน้าที่ในการช่วยเด็กให้ปรับกรอบความคิดจากสิ่งที่ เป็นทางลบมาสู่สิ่งที่ เป็นทางบวก
- 4) การรักเด็กในแบบที่เด็กเป็นเพื่อให้เด็กรู้สึกถึงการเป็นคนพิเศษและมีคุณค่าการยกย่องหรือส่งเสริมและตระหนักถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ซึ่งเด็กแต่ละคนมีความต้องการที่แตกต่างกัน
- 5) การยอมรับเด็กในแบบที่เด็กเป็นเพื่อช่วยให้เด็กได้ตั้งความหวังและเป้าหมายตามความเป็นจริง
- 6) การช่วยเด็กให้เด็กมีประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จ โดยการชี้แนะและการเสริมแรง เป็นการช่วยเด็กให้สร้างความมั่นใจโดยให้เด็กได้ลองทำสิ่งใหม่ ๆ โดยมีครูเป็นผู้ชี้แนะการให้คำแนะนำหรือการเสริมแรงเป็นสิ่งที่ครูทำเป็นประจำอยู่แล้ว
- 7) การช่วยให้เด็กเรียนรู้จากข้อผิดพลาดหรือประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านมา

8) การพัฒนาความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ ส่งเสริมการรับผิดชอบต่อสังคมโดยการให้เด็กได้มีโอกาสช่วยเหลือผู้อื่นทั้งในและนอกชั้นเรียน

9) การสอนเด็กเกี่ยวกับการตัดสินใจและการแก้ปัญหา สร้างโอกาสให้เด็กได้เลือกตัดสินใจช่วยเหลือให้เด็กได้ฝึกแก้ปัญหา

10) การสอนวินัยโดยการส่งเสริมให้เด็กฝึกวินัยและเห็นคุณค่าในตนเอง

Collet (2017) ได้เสนอการจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ของเด็กที่ส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งทางจิตใจ ไว้ดังนี้

1) การจัดหาแหล่งทรัพยากร ร่วมกันสร้างและส่งเสริมให้เด็กใช้ทรัพยากรในชั้นเรียนอย่างคุ้มค่า เช่น การใช้แผนภูมิในห้องเรียน ข้อความที่ติดผนัง บัตรคำ ที่นำไปสู่เจตคติที่ดีในการแก้ปัญหา

2) การช่วยเด็กกำหนดเป้าหมายของตนเอง ฝึกให้เด็กตั้งเป้าหมายในระยะสั้น เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจ ครูมีหน้าที่ช่วยให้เด็กพัฒนาตนเองและไปถึงเป้าหมายที่เด็กได้วางไว้ ครูช่วยให้เด็กรู้ว่าการที่จะประสบความสำเร็จได้ต้องมีความพยายามที่สูงขึ้น

3) การเห็นคุณค่าของความพยายาม การที่ครูเห็นคุณค่าในความพยายามของเด็กช่วยส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กมากยิ่งขึ้น การประเมินทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการในการทำงานของเด็ก ส่งผลให้เด็กรับรู้เกี่ยวกับความพยายามของตนเองและความน่าจะเป็นในความท้าทายต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

4) การเสนอกลยุทธ์ให้กับเด็ก สอนกลยุทธ์ในการสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจให้กับเด็ก ให้เครื่องมือสำหรับการแก้ปัญหาและการเรียนรู้อย่างละเอียด เน้นย้ำในส่วนของการเรียนรู้ต้องอาศัยความพยายาม

5) การเน้นที่กระบวนการ ทำให้ครูและเด็กมีความผูกพันกันกับห้องเรียนที่ส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจ โดยกระบวนการที่แข็งแกร่งจะครอบคลุมถึงทรัพยากรที่เหมาะสม การกำหนดเป้าหมาย ความพยายามและการใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ โดยที่เด็กเป็นศูนย์กลาง

เมธียา เกิดผล แต่งรัตน (2556) ได้พัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเกี่ยวกับความเข้มแข็งทางจิตใจต่อการเสพยาเสพติดของเยาวชนกลุ่มเสี่ยงต่อการเสพยาเสพติดซ้ำ โปรแกรมนี้ประกอบไปด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอน และมาตรการทางสังคม ได้แก่ การรวมพลังชุมชนสกัดกั้นยาเสพติด การพัฒนาประสิทธิภาพในการติดตามและสอบสวนการติดยาเสพติดในชุมชน การบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดโดยเน้นการเลิกยาเสพติดถาวร การลดโอกาสการเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติดของเยาวชน การแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และการบูรณาการกลไกภาคประชาชนกับภาคท้องถิ่นป้องกันและเฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง

ผลการวิจัยพบว่า หลังจากใช้โปรแกรมนี้เยาวชนกลุ่มทดลองมีความเข้มแข็งทางจิตใจสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

Bondy, Ross, Galligane, and Hambacher (2007) ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจ โดยการให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเข้มแข็งทางจิตใจกับครูในช่วงแรกของการเปิดภาคเรียน และกระตุ้นให้ครูตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม พบว่าครูที่จัดการชั้นเรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมท้องถิ่นและชุมชน ช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดความเข้มแข็งทางจิตใจ

รายละเอียดการสังเคราะห์บทบาทรูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การสังเคราะห์บทบาทรูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล

บทบาทรูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล	สมพร			สุมน อมรวิวัฒน์ (2530 อ้างอิงใน อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2553)
	อินทร์แก้ว และคณะ (2552)	Petty (2014)	Nolan et al. (2015)	
1. การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้				
1.1 การเป็นต้นแบบ				
1.1.1 บุคลิกภาพของครู		✓	✓	✓
1.1.2 ทักษะของครูที่มีต่อเด็ก		✓		✓
1.2 ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน				
1.2.1 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเด็ก			✓	✓
1.2.2 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับครู			✓	✓
1.2.3 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้ปกครอง			✓	
1.3 การจัดการชั้นเรียน				
1.3.1 การสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชั้นเรียน	✓	✓	✓	
1.3.2 การเรียนรู้จากข้อผิดพลาด		✓	✓	
2. การจัดการเรียนรู้				
2.1 การสอนทักษะทางสังคม				
2.1.1 การแก้ปัญหา		✓	✓	✓
2.1.2 การกำกับตนเอง			✓	
2.1.3 การสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น		✓	✓	
2.2 การสนับสนุนการเรียนรู้				
2.2.1 การใช้กลยุทธ์การสอน			✓	✓
2.2.2 การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับวัยและความสามารถของเด็ก	✓	✓	✓	✓

ตารางที่ 1 (ต่อ) การสังเคราะห์บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล

บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล	สมพร อินทร์แก้ว และคณะ (2552)			สุมน อมรวิวัฒน์ (2530 อ้างถึงใน อารมณ์ ใจเที่ยง, 2553)
	Petty (2014)	Nolan et al. (2015)		
2.3 การส่งเสริมการเล่น				
2.3.1 การตัดสินใจเลือก	✓			
2.3.2 การแก้ปัญหาด้วยตนเอง		✓		✓
2.3.3 การช่วยเหลือตนเองตามความเหมาะสม		✓		

ตารางที่ 1 จากการสังเคราะห์บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล (สมพร อินทร์แก้ว และคณะ, 2552) แนวทางสำหรับครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจให้กับเด็ก (Petty, 2014) การปฏิบัติของครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจให้กับเด็กอนุบาล (Nolan et al., 2015) และบรรยากาศทางจิตวิทยา (สุมน อมรวิวัฒน์, 2530 อ้างถึงใน อารมณ์ ใจเที่ยง, 2553) ได้เป็นบทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล 2 ด้าน คือ ด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ประกอบด้วย การเป็นต้นแบบ ได้แก่ บุคลิกภาพและทัศนคติของครูที่มีต่อเด็ก ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับเด็ก เด็กกับครู และครูกับผู้ปกครอง และการจัดการชั้นเรียน ได้แก่ การสร้างให้เด็กเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของห้องเรียนและการเรียนรู้จากข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น และด้านการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย การสอนทักษะทางสังคม ได้แก่ การแก้ปัญหา การกำกับตนเอง และการสร้างสัมพันธภาพร่วมกันกับผู้อื่น การสนับสนุนการเรียนรู้ ได้แก่ การใช้กลยุทธ์ในการสอน และการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับวัยและความสามารถของเด็ก และการส่งเสริมการเล่น ได้แก่ การตัดสินใจเลือก การแก้ปัญหาด้วยตนเอง และการช่วยเหลือตนเองตามความเหมาะสม

ข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ครูมีบทบาทที่สำคัญในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจให้เกิดขึ้นกับเด็ก โดยการปฏิบัติหน้าที่ของครูที่สอดคล้องกับแนวทางต่าง ๆ ในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจให้กับเด็กในฐานะที่ครูเป็นผู้สร้างบรรยากาศการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล ในด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ และด้านการจัดการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น
2. การกำหนดประชากรและตัวอย่าง
3. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูล

1. การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

1.1 ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจจากตำรา เอกสาร บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในไทยและต่างประเทศ

1.2 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลจากตำรา เอกสาร บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในไทยและต่างประเทศ

1.3 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้างต้นมาจัดทำกรอบแนวคิดในการวิจัย เรื่อง บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทบาทครูใน การส่งเสริม ความเข้มแข็งทางจิตใจ ของเด็กวัยอนุบาล	ความหมาย	ประเด็นย่อย	พฤติกรรมบ่งชี้
1. การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้	<p>การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนที่สนับสนุนให้เด็กเกิดความรู้สึกมั่นคงในจิตใจ ไว้วางใจ เป็นส่วนหนึ่งของห้องเรียนอบอุ่น มีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน ทั้งต่อครูและต่อเด็กอื่น เป็นบรรยากาศที่นำไปสู่ศักยภาพในการเรียนรู้ ประกอบด้วย การเป็นตัวอย่าง ได้แก่ บุคลิกภาพ และทัศนคติของครูต่อเด็ก การปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน ได้แก่ การมีสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างกันไม่ว่าจะเป็น เด็กกับเด็ก เด็กกับครู และครูกับผู้ปกครอง และการจัดการชั้นเรียน ได้แก่</p> <p>การสร้างให้เด็กเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของห้องเรียนและการเรียนรู้จากข้อผิดพลาด</p>		

ตารางที่ 2 (ต่อ) กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทบาทครูใน การส่งเสริม ความเข้มแข็งทางจิตใจ ของเด็กวัยอนุบาล	ความหมาย	ประเด็นย่อย	พฤติกรรมบ่งชี้
1.1 การเป็นตัวอย่าง	การปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อเด็ก ทั้งด้านกาย วาจา และใจ โดย เป็นผู้มีบุคลิกภาพที่ดี นุ่มนวล อ่อนโยน มองโลกมุมบวก มีทัศนคติ ที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น เคารพ ความแตกต่างและให้เกียรติผู้อื่น	1.1.1 บุคลิกภาพ ของครู	1) การแสดงท่าทางที่ อ่อนโยน นุ่มนวล 2) การพูดด้วยน้ำเสียงที่ ดังพอประมาณ 3) การรับฟังเด็กอย่าง ตั้งใจ
		1.1.2 ทัศนคติ ของครูที่มีต่อเด็ก	1) การยอมรับ ความแตกต่างระหว่าง บุคคลของเด็ก 2) การให้เกียรติเด็ก 3) การเชื่อมั่นในตัวเด็ก
1.2 ปฏิสัมพันธ์ใน ห้องเรียน	การปฏิบัติของครูในการสื่อสารและ สร้างสัมพันธ์ภาพทางบวกต่อเด็ก รวมทั้งการสร้างโอกาสให้เกิด การติดต่อ สื่อสารระหว่างเด็กกับเด็ก อย่างเคารพเอื้อเพื่อ ช่วยเหลือกัน และเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้พูดคุย และแลกเปลี่ยนข้อมูลของเด็กกับครู	1.2.1 ปฏิสัมพันธ์ ระหว่างเด็กกับ เด็ก	1) การให้ความช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน 2) การเคารพสิทธิของ ตนเองและผู้อื่น
		1.2.2 ปฏิสัมพันธ์ ระหว่างเด็กกับ ครู	1) การให้โอกาสเด็กใน การสื่อสารกับครู 2) การให้ความเป็น กันเองกับเด็ก
		1.2.3 ปฏิสัมพันธ์ ระหว่างครูกับ ผู้ปกครอง	1) การให้ความช่วยเหลือ ผู้ปกครอง 2) การสื่อสารข้อมูลกับ ผู้ปกครอง

ตารางที่ 2 (ต่อ) กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทบาทครูใน การส่งเสริม ความเข้มแข็งทางจิตใจ ของเด็กวัยอนุบาล	ความหมาย	ประเด็นย่อย	พฤติกรรมบ่งชี้
1.3 การจัดการชั้นเรียน	การสร้างกฎ กติกา กิจกรรมประจำวัน รวมทั้งสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยให้ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในห้องเรียน เป็นไปด้วยความราบรื่น สร้างให้เกิด ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของห้องเรียน มั่นคง อบอุ่นใจ กล้าคิด กล้าแสดงออกความรู้สึกและ ความคิดเห็น	1.3.1 การสร้าง ความรู้สึกเป็น ส่วนหนึ่งของชั้น เรียน 1.3.2 การเรียนรู้ จากข้อผิดพลาด	1) การให้เด็กออกแบบ สิ่งแวดล้อมของตนเอง 2) การมีกิจกรรมประจำ วันที่ชัดเจน 1) การมีตัวเลือกให้กับ เด็ก 2) การยอมรับ ข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นใน ชั้นเรียน

ตารางที่ 2 (ต่อ) กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทบาทครูใน การส่งเสริม ความเข้มแข็งทางจิตใจ ของเด็กวัยอนุบาล	ความหมาย	ประเด็นย่อย	พฤติกรรมบ่งชี้
2. การจัดการเรียนรู้	<p>การจัดการเรียนรู้ หมายถึง การจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่เสริมสร้างทักษะทางสังคมและการจัดการอารมณ์ตนเองผ่านการเล่น เน้นให้เด็กมีประสบการณ์ใหม่ มีทักษะในการรับมือและแก้ปัญหา ประกอบด้วย การสอนทักษะทางสังคม ได้แก่ การแก้ปัญหา การกำกับตนเอง และการสร้างสัมพันธ์ภาพร่วมกันกับผู้อื่น การสนับสนุนการเรียนรู้ ได้แก่ การใช้กลยุทธ์ในการสอน การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับวัยและความสามารถของเด็ก และการส่งเสริมการเล่น ได้แก่ การตัดสินใจเลือก การแก้ปัญหาด้วยตนเอง และการช่วยเหลือตนเองตามเหมาะสม</p>		

ตารางที่ 2 (ต่อ) กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทบาทครูใน			
การส่งเสริม	ความหมาย	ประเด็นย่อย	พฤติกรรมบ่งชี้
ความเข้มแข็งทางจิตใจ			
ของเด็กวัยอนุบาล			
2.1 การสอนทักษะทางสังคม	การจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ให้เด็กเกิดการเรียนรู้และฝึกฝนความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติ	2.1.1 การแก้ปัญหา	1) การเป็นตัวอย่างที่ดีในการแก้ปัญหา 2) การกระตุ้นให้เด็กตั้งเป้าหมายและวางแผนในสิ่งที่จะทำ
		2.1.2 การกำกับตนเอง	1) การสนับสนุนให้เด็กประเมินอารมณ์ของตนเอง 2) การสนับสนุนให้เด็กควบคุมอารมณ์ของตนเอง
		2.1.3 การสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น	1) การให้เด็กได้ดูแลตนเองและผู้อื่น 2) การสร้างความสัมพันธ์ที่จริงใจ
2.2 การสนับสนุนการเรียนรู้	การเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เด็กเกิดการเรียนรู้ โดยการใช้กลยุทธ์การสอนที่หลากหลาย ออกแบบการจัดประสบการณ์ที่หลากหลายและเหมาะสมกับวัยและความต้องการของเด็ก	2.2.1 การใช้กลยุทธ์การสอน	1) การให้ผลป้อนกลับที่เหมาะสม 2) การให้คำแนะนำที่เหมาะสม

2. การกำหนดประชากรและตัวอย่าง

2.1 ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูประจำชั้นระดับอนุบาล 1 - 3 ในโรงเรียน เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 6 จังหวัด รวมทั้งสิ้น 2,274 โรง ประกอบด้วย ครูประจำชั้นระดับอนุบาล 1 - 3 จำนวนทั้งสิ้น 12,843 คน จำแนกตามสังกัด ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวน 2,686 คน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จำนวน 7,439 คน สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 2,568 คน และสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา จำนวน 150 คน (กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2561; สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2561; สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน, 2561; สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร, 2561; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561)

2.2 ตัวอย่างในการวิจัย คือ ครูประจำชั้นระดับอนุบาล 1 - 3 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 456 คน ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (multi-stage random sampling) (วรณิ แกมเกตุ, 2555) ดังนี้

2.2.1 ผู้วิจัยกำหนดขนาดตัวอย่างที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการคำนวณตามสูตรของ Taro Yamane (1973 อ้างถึงใน วรณิ แกมเกตุ, 2555) มีระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้เท่ากับ 0.05 ได้ขนาดตัวอย่างขั้นต่ำ จำนวน 390 คน และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตอบกลับเท่ากับขนาดของกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำ ผู้วิจัยจึงเก็บข้อมูลเพิ่มเติมขึ้นอีก ร้อยละ 17 เนื่องจากผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทครูอนุบาล พบว่า อัตราการตอบกลับของแบบสอบถามมีค่าเฉลี่ย ร้อยละ 83

2.2.2 ผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (cluster sampling) เพื่อแบ่งตัวอย่างตามสังกัด 4 สังกัด สังกัดละเท่า ๆ กัน ได้สังกัดละ 114 คน

2.2.3 ผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (stratified sampling) เพื่อแบ่งตัวอย่างในแต่ละสังกัดแยกตามจังหวัดในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จังหวัดละเท่า ๆ กัน ได้จังหวัดละ 19 คน

2.2.4 ผู้วิจัยใช้การสุ่มอย่างง่ายโดยการจับฉลากรายชื่อโรงเรียนเพื่อเป็นตัวแทนครูของแต่ละสังกัดและจังหวัด โดยสุ่มยกโรงจนได้จำนวนครูครบตามจำนวนที่กำหนด หากจำนวนครูในแต่ละโรงเรียนที่สุ่มมาเกินจำนวนที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยใช้วิธีการจับฉลากครูภายในโรงเรียนนั้น ๆ เพื่อให้ได้จำนวนครูที่พอดีกับจำนวนที่กำหนดไว้

ตารางที่ 3 จำนวนประชากรและตัวอย่าง จำแนกตามสังกัดและจังหวัด

สังกัดและจังหวัด	ประชากร		ตัวอย่าง	
	จำนวน โรงเรียน (โรง)	จำนวนครู (คน)	จำนวน โรงเรียน (โรง)	จำนวนครู (คน)
1. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน	791	2,686	23	114
1.1 กรุงเทพมหานคร	35	203	6	19
1.2 ปทุมธานี	170	561	2	19
1.3 นครปฐม	245	735	1	19
1.4 นนทบุรี	95	360	5	19
1.5 สมุทรปราการ	143	484	6	19
1.6 สมุทรสาคร	103	343	3	19
2. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริม การศึกษาเอกชน	918	7,439	11	114
2.1 กรุงเทพมหานคร	615	4,818	2	19
2.2 ปทุมธานี	74	627	3	19
2.3 นครปฐม	41	403	2	19
2.4 นนทบุรี	77	716	1	19
2.5 สมุทรปราการ	92	690	2	19
2.6 สมุทรสาคร	19	185	1	19
3. สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร / องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	553	2,568	11	114
3.1 กรุงเทพมหานคร	430	1,917	3	19
3.2 ปทุมธานี	22	140	1	19
3.3 นครปฐม	15	76	2	19
3.4 นนทบุรี	51	196	1	19
3.5 สมุทรปราการ	21	136	2	19
3.6 สมุทรสาคร	14	103	2	19

ตารางที่ 3 (ต่อ) จำนวนประชากรและตัวอย่าง จำแนกตามสังกัดและจังหวัด

สังกัดและจังหวัด	ประชากร		ตัวอย่าง	
	จำนวน โรงเรียน (โรง)	จำนวนครู (คน)	จำนวน โรงเรียน (โรง)	จำนวนครู (คน)
4. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา	12	150	10	114
4.1 กรุงเทพมหานคร	6	114	5	81
4.2 ปทุมธานี	2	14	2	14
4.3 นครปฐม	3	18	2	15
4.4 นนทบุรี	-	-	-	-
4.5 สมุทรปราการ	1	4	1	4
4.6 สมุทรสาคร	-	-	-	-
รวม	2,274	12,843	55	456

2.3 ผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลจากแบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ โดยกำหนดขนาดตัวอย่างที่ 5% ของจำนวนตัวอย่างที่ได้จากการตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์คือ ผู้ที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติจากแบบสอบถามสูงที่สุด 5 อันดับแรกของแต่ละสังกัด สังกัดละ 5 คน รวม 20 คน ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ตัวอย่างที่ใช้ในการตอบแบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์

สังกัด	ตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติม (คน)
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	5
สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน	5
สำนักงานศึกษา กรุงเทพมหานคร/ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	5
สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา	5
รวม	20

3. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีจำนวน 3 ชุด ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ โดยมีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

3.1 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1.1 ผู้วิจัยศึกษาหลักเกณฑ์ในการสร้างเครื่องมือวิจัย ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลจากตำรา เอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นโครงสร้างในการสร้างแบบสอบถามบทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล แบบสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และแนวทางในการสัมภาษณ์ครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล

3.1.2 ผู้วิจัยกำหนดโครงสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 โครงสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจ ของเด็กวัยอนุบาล	แบบสอบถาม	แบบสังเกต	แบบสัมภาษณ์
1. การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้			
1.1 การเป็นต้นแบบ	✓	✓	✓
1.2 ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน	✓	✓	✓
1.3 การจัดการชั้นเรียน	✓	✓	✓
2. การจัดการเรียนรู้			
2.1 การสอนทักษะทางสังคม	✓	✓	✓
2.2 การสนับสนุนการเรียนรู้	✓	✓	✓
2.3 การส่งเสริมการเล่น	✓	✓	✓

3.1.3 ผู้วิจัยกำหนดโครงสร้างเนื้อหา ข้อคำถามของแบบสอบถาม แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ ตามกรอบแนวคิด บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล ดังตารางที่ 6 – 7

ตารางที่ 6 โครงสร้างเนื้อหาของแบบสอบถาม

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย	น้ำหนัก (%)	จำนวน (ข้อ)	ลำดับข้อ คำถามใน แบบสอบถาม (ข้อ)
1. การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้				
1.1 การเป็นตัวแบบ		16	8	1 - 8
1.1.1 บุคลิกภาพของครู		8	4	1 - 4
1.1.2 ทศนคติของครูที่มีต่อเด็ก		8	4	5 - 8
1.2 ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน		18	9	9 - 17
1.2.1 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเด็ก		6	3	9 - 11
1.2.2 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับครู		6	3	12 - 14
1.2.3 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้ปกครอง		6	3	15 - 17
1.3 การจัดการชั้นเรียน		16	8	18 - 25
1.3.1 การสร้างความรู้สึเป็นส่วนหนึ่งของชั้นเรียน		8	4	18 - 21
1.3.2 การเรียนรู้จากข้อผิดพลาด		8	4	22 - 25
2. การจัดการเรียนรู้				
2.1 การสอนทักษะทางสังคม		20	10	26 - 35
2.1.1 การแก้ปัญหา		6	3	26 - 28
2.1.2 การกำกับตนเอง		6	3	29 - 31
2.1.3 การสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น		8	4	32 - 35
2.2 การสนับสนุนการเรียนรู้		16	8	36 - 43
2.2.1 การใช้กลยุทธ์การสอน		8	4	36 - 39
2.2.2 การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับวัย และความสามารถของเด็ก		8	4	40 - 43
2.3 การส่งเสริมการเล่น		14	7	44 - 50
2.3.1 การตัดสินใจเลือก		6	3	44 - 46
2.3.2 การแก้ปัญหาด้วยตนเอง		4	2	47 - 48
2.3.3 การช่วยเหลือตนเองตามความเหมาะสม		4	2	49 - 50
รวม		100	50	(1 - 50)

ตารางที่ 7 โครงสร้างเนื้อหาของแบบสอบถามสังเกตและแบบสัมภาษณ์

ประเด็นหลัก	ประเด็นย่อย	แบบสังเกต		แบบสัมภาษณ์	
		น้ำหนัก (%)	จำนวน (ข้อ)	น้ำหนัก (%)	จำนวน (ข้อ)
1. การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้		50	10	50	10
1.1 การเป็นต้นแบบ		16	3	16	3
1.2 ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน		18	4	18	4
1.3 การจัดการชั้นเรียน		16	3	16	3
2. การจัดการเรียนรู้		50	10	50	10
2.1 การสอนทักษะทางสังคม		18	4	18	4
2.2 การสนับสนุนการเรียนรู้		18	4	18	4
2.3 การส่งเสริมการเล่น		14	2	14	2
รวม		100	20	100	20

3.1.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

1) แบบสอบถาม เรื่อง บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล ประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป คำถามมีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (checklist) และคำถามปลายเปิด จำนวน 16 ข้อ เกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการสอน สังกัด ชื่อโรงเรียน ระดับชั้นที่สอน จำนวนเด็กในชั้นเรียน จำนวนเด็กที่มีความต้องการพิเศษในชั้นเรียน หน้าที่ความรับผิดชอบอื่น การจัดการความเครียดและเจตคติเกี่ยวกับความเข้มแข็งทางจิตใจ

ตอนที่ 2 บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล ใน 2 ด้าน ได้แก่ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale) จำนวน 50 ข้อ โดยกำหนดความหมายของแต่ละระดับ ดังนี้

5	หมายถึง	ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ / ทุกครั้งที่มีโอกาส
4	หมายถึง	ปฏิบัติบ่อยครั้ง
3	หมายถึง	ปฏิบัติบางครั้ง
2	หมายถึง	ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง
1	หมายถึง	ไม่ปฏิบัติ / ไม่ปฏิบัติแม้มีโอกาส

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เกี่ยวกับบทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการและคำถามปลายเปิด จำนวน 3 ข้อ

2) แบบสังเกตครูอนุบาล ประกอบด้วย 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ถูกสังเกต เป็นข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับ ชื่อ-สกุล ระดับชั้นที่สอน ชื่อสถานศึกษา สังกัด วัน เวลาที่สังเกต และชื่อผู้สังเกต จำนวน 7 ข้อ

ตอนที่ 2 บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล ใน 2 ด้าน ได้แก่ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ 2 ตัวเลือก คือ บันทึก 1 เมื่อพบ และ บันทึก 0 เมื่อไม่พบ จำนวน 20 ข้อ และแบบเติมคำเพื่อเขียนบรรยายพฤติกรรมที่พบเห็นเพิ่มเติม

3) แบบสัมภาษณ์ครูอนุบาล เรื่อง แนวทางในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจให้กับเด็กวัยอนุบาล ประกอบด้วย 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับ ชื่อ-สกุล ระดับชั้นที่สอน ชื่อสถานศึกษา สังกัด ประสบการณ์สอนระดับอนุบาล วัน เวลาที่ให้สัมภาษณ์ จำนวน 7 ข้อ

ตอนที่ 2 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับบทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล ใน 2 ด้าน ได้แก่ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ มีลักษณะคำถามเป็นแบบกึ่งโครงสร้าง จำนวน 20 ข้อ

3.2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

3.2.1 นำเครื่องมือทั้ง 3 ชุด เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญด้าน วิชาการศึกษาปฐมวัย จิตวิทยาการศึกษา และผู้มีประสบการณ์สอนในระดับชั้นอนุบาล เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (IOC) รวมถึงตรวจสอบความเหมาะสมของการใช้ภาษา โดยกำหนดเกณฑ์ในการให้คะแนน ดังนี้

+ 1 หมายถึง แน่ใจว่ามีความสอดคล้อง ครอบคลุม เหมาะสมกับวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัย

0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่ามีความสอดคล้อง ครอบคลุม เหมาะสมกับวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัย

- 1 หมายถึง แน่ใจว่าไม่มีความสอดคล้อง ครอบคลุม เหมาะสมกับวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัย

3.2.2 นำผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน มาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหา (IOC) เป็นรายข้อ โดยมีเกณฑ์การตัดสินความสอดคล้องของเนื้อหา ถ้า $IOC > 0.5$ จะถือว่า ข้อคำถามนั้น วัดได้สอดคล้องกับเนื้อหา (วรรณิ แกมเกตุ, 2555) พบว่า ข้อคำถามทุกข้อมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.67 - 1.0 โดยแบบสอบถามมีค่าเฉลี่ย IOC รายฉบับ เท่ากับ 0.96 แบบสังเกตมีค่าเฉลี่ย IOC รายฉบับเท่ากับ 0.98 และแบบสัมภาษณ์มีค่าเฉลี่ย IOC รายฉบับเท่ากับ 0.93 หมายความว่า ข้อคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นสามารถวัดได้สอดคล้องกับเนื้อหา/วัตถุประสงค์ เครื่องมือทั้ง 3 ชุด มีความเชื่อมั่นในระดับสูง

3.2.3 นำแบบสอบถาม แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ ที่ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) มาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิและประเด็นปรับปรุงแก้ไข

ข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ	สิ่งที่ผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไข
แบบสอบถาม	
1. ควรปรับคำและภาษาให้มีความเหมาะสม	1. ผู้วิจัยปรับแก้คำและภาษาให้เหมาะสมและชัดเจนมากยิ่งขึ้น
2. ควรปรับเปลี่ยนตัวอย่างให้สอดคล้องกับข้อคำถาม	2. ผู้วิจัยปรับเปลี่ยนและเพิ่มเติมตัวอย่างให้สอดคล้องกับข้อคำถามมากยิ่งขึ้น
แบบสังเกต	
1. ควรปรับคำและภาษาให้มีความเหมาะสม	1. ผู้วิจัยปรับแก้คำและภาษาให้เหมาะสมและตรงกับเนื้อหามากยิ่งขึ้น
2. ควรเพิ่มเติมตัวอย่าง	2. ผู้วิจัยเพิ่มเติมตัวอย่างและรายละเอียดให้มากยิ่งขึ้น
แบบสัมภาษณ์	
1. ควรปรับคำและภาษาให้มีความเหมาะสม	1. ผู้วิจัยปรับแก้คำและภาษาให้เหมาะสม ชัดเจนและปรับคำถามให้เป็นกลาง
2. ควรเพิ่มเติมตัวอย่าง	2. ผู้วิจัยเพิ่มเติมตัวอย่างและบริบทข้อคำถาม

3.2.4 การทดลองใช้เครื่องมือ

นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิไปทดลองใช้กับครูที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับตัวอย่างที่จะศึกษา แต่ไม่ใช่ตัวอย่าง จำนวน 40 คน จาก 4 สังกัด สังกัดละ 10 คน โดยผู้วิจัยส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์พร้อมแนบจดหมายขอความร่วมมือไปยังโรงเรียนและเข้าไปรับแบบสอบถามด้วยตนเอง ใช้เวลาดำเนินการทั้งสิ้น 3 สัปดาห์ พบว่า ครูส่วนใหญ่สามารถตอบแบบสอบถามได้อย่างถูกต้อง แบบสอบถามเข้าใจง่าย ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรคำนวณสัมประสิทธิ์ แอลฟาของครอนบาค

(Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.898 หมายถึง แบบสอบถามมีความเชื่อมั่นในระดับสูง ผู้วิจัยนำแบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้กับครูประจำชั้นระดับอนุบาล 1-3 ที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติสูงสุดของแต่ละสังกัด จำนวน 4 คน และนำผลมาปรับปรุงแก้ไขการใช้ภาษาและเพิ่มเติมตัวอย่าง เพื่อให้การสังเกตและสัมภาษณ์มีความครบถ้วนตามประเด็นและเข้าใจง่าย

3.2.5 นำแบบสอบถาม แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้ว เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบและจัดทำเป็นเครื่องมือฉบับสมบูรณ์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

4.1.1 ผู้วิจัยทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยถึงผู้อำนวยการโรงเรียน เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1.2 ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามบทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลทางไปรษณีย์โดยแนบซองเปล่าติดแสตมป์จำหน่ายถึงผู้วิจัย และตัวอย่างในการตอบแบบสอบถามออนไลน์ พร้อมทั้งหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลไปยังโรงเรียนทั้ง 4 สังกัด ได้แก่ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา โดยใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลแบบสอบถาม ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2561 ถึงวันที่ 25 ธันวาคม 2561 รวม 13 สัปดาห์

4.1.3 ผู้วิจัยดำเนินการติดตามแบบสอบถามที่ส่งกลับล่าช้าโดยการสอบถามทาง โทรศัพท์ แล้วไปรับแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง ผู้วิจัยสามารถเก็บแบบสอบถามคืน ทั้งหมด 425 ชุด คิดเป็นร้อยละ 93.20 เป็นแบบสอบถามที่ฉบับสมบูรณ์ที่สามารถนำมาวิเคราะห์ผลได้ จำนวน 390 ชุด คิดเป็นร้อยละ 85.53 ซึ่งเป็นค่าที่ยอมรับได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 (วรณีย์ แกมเกตุ, 2555) ดังแสดงในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 จำนวนร้อยละของแบบสอบถามที่ส่งไปและได้รับคืน และแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์
จำแนกตามสังกัด

สังกัด	ส่งไป	ได้รับคืน		แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์	
	จำนวน	จำนวน (ชุด)	ร้อยละ	จำนวน (ชุด)	ร้อยละ
สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน	114	106	92.98	97	85.08
สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริม การศึกษาเอกชน	114	111	97.34	102	89.47
สำนักงานศึกษากรุงเทพมหานคร / องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	114	106	92.98	96	84.21
สำนักงานคณะกรรมการการ อุดมศึกษา	114	102	89.47	95	83.33
รวม	456	425	93.20	390	85.53

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

4.2.1 ผู้วิจัยติดต่อกับโรงเรียนที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติสูงที่สุดของแต่ละสังกัด โดยทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเชิงลึกด้วยแบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์

4.2.2 ผู้วิจัยทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลด้วยแบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ไปยังโรงเรียนที่มีค่าเฉลี่ยในการตอบแบบสอบถามสูงที่สุด เพื่อนัดหมาย วัน และเวลา ในการเข้าเก็บข้อมูล

4.2.3 ผู้วิจัยเข้าทำการสังเกตการปฏิบัติงานของครู ตามวันที่โรงเรียนแจ้งให้ทราบ ในช่วงเวลา 7.30 น. – 12.30 น. โดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม บันทึกข้อมูลโดยการจดบันทึกร่วมกับการถ่ายภาพ

4.2.4 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ครูรายบุคคลภายหลังจากการจัดการเรียนการสอน ในช่วงเวลา 13.00 น. – 14.00 น. ใช้เวลาสัมภาษณ์ คนละ 60 นาที ในขณะที่สัมภาษณ์ได้ทำการจดบันทึกข้อมูล และบันทึกเสียง

ช่วงเวลาในการสังเกตและสัมภาษณ์ครู ระหว่าง เดือน 21 มกราคม – 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 รวม 4 สัปดาห์

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูล ดังนี้

5.1 ข้อมูลจากแบบสอบถาม ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

ตอนที่ 2 บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

เกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ยคะแนนจากแบบสอบถามเป็นดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง การปฏิบัติของครูอยู่ในระดับมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง การปฏิบัติของครูอยู่ในระดับมาก

คะแนนเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง การปฏิบัติของครูอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง การปฏิบัติของครูอยู่ในระดับน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง การปฏิบัติของครูอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ จัดหมวดหมู่ตามประเด็นต่าง ๆ และนำเสนอในรูปแบบของความเรียง

5.2 ข้อมูลจากแบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยรวบรวมข้อมูล เรียบเรียงคำตอบเป็นหมวดหมู่ และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบความเรียง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลในโรงเรียน
เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของครู

ข้อมูลทั่วไปของครู ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการสอน สังกัด
ระดับชั้นที่สอน จำนวนเด็กในชั้นเรียน จำนวนเด็กที่มีความต้องการพิเศษในชั้นเรียน
หน้าที่ความรับผิดชอบอื่น การจัดการความเครียดและเจตคติเกี่ยวกับความเข้มแข็งทางจิตใจ
นำเสนอในตารางที่ 10 ดังนี้

ตารางที่ 10 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของครู

รายการ	จำนวน (คน) (n=390)	ร้อยละ
เพศ		
หญิง	375	96.20
ชาย	15	3.80
อายุ		
21-30 ปี	125	32.10
31-40 ปี	130	33.30
41-50 ปี	68	17.40
50 ปีขึ้นไป	67	17.20
ระดับการศึกษา		
ปริญญาตรี	311	79.70
ปริญญาโท	76	19.50
อื่น ๆ (ปริญญาเอก)	3	0.80
สาขาวิชา		
การศึกษาปฐมวัย	242	62.05
การอนุบาลศึกษา	3	0.77
บริหารการศึกษา	40	10.26
การประถมศึกษา	7	1.79
วิทยาศาสตร์	6	1.54
ศึกษาศาสตร์	4	1.03
สังคมศึกษา	4	1.03

ตารางที่ 10 (ต่อ) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของครู

รายการ	จำนวน (คน) (n=390)	ร้อยละ
เทคโนโลยีการศึกษา	3	0.77
การศึกษาพิเศษ	3	0.77
การตลาด	2	0.51
คอมพิวเตอร์	2	0.51
นิเทศศาสตร์	2	0.51
พัฒนาการครอบครัว	2	0.51
พัฒนาการเด็ก	2	0.51
การจัดการทั่วไป	2	0.51
ภาษาไทย	2	0.51
สุขศึกษา	2	0.51
การเงิน	1	0.26
การวัดและประเมินผล	1	0.26
การโรงแรมและการท่องเที่ยว	1	0.26
คหกรรมศาสตร์	1	0.26
จิตวิทยา	1	0.26
นันทนาการ	1	0.26
นาฏศิลป์	1	0.26
ประวัติศาสตร์	1	0.26
พัฒนาชุมชน	1	0.26
ภาษาอังกฤษ	1	0.26
ศิลปศาสตร์	1	0.26
หลักสูตรและการสอน	1	0.26
อุตสาหกรรม	1	0.26
อาหารและโภชนาการ	1	0.26
อื่น ๆ (ไม่ระบุ)	48	12.31
ประสบการณ์สอนในระดับอนุบาล		
น้อยกว่า 5 ปี	122	31.30
5-10 ปี	110	28.20
11-15 ปี	64	16.40
มากกว่า 15 ปี	94	24.10

ตารางที่ 10 (ต่อ) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของครู

รายการ	จำนวน (คน) (n=390)	ร้อยละ
สังกัด		
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	97	24.87
สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน	102	26.15
สำนักงานศึกษากรุงเทพมหานคร/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	96	24.62
สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา	95	24.36
ระดับชั้นที่สอน		
อนุบาล 1	108	27.70
อนุบาล 2	119	30.50
อนุบาล 3	127	32.60
คละอายุ	34	8.70
อื่น ๆ	2	0.50
จำนวนเด็กในชั้นเรียน		
1 – 15 คน	18	4.60
16 - 20 คน	50	12.80
21 - 25 คน	100	25.60
26 - 30 คน	134	34.40
31 - 35 คน	55	14.10
36 คนขึ้นไป	33	8.50
จำนวนเด็กที่มีความต้องการพิเศษในชั้นเรียน		
ไม่มี	224	57.44
มี	166	42.56
1 คน	68	40.96
2 คน	61	36.75
3 คน	21	12.65
4 คน	9	5.42
5 คน	7	4.22

ตารางที่ 10 (ต่อ) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของครู

รายการ	จำนวน (คน) (n=390)	ร้อยละ
หน้าที่ความรับผิดชอบอื่นในโรงเรียน		
ไม่มี	174	44.60
มี (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	216	55.40
การเงินและบัญชี	19	8.80
ทะเบียนนักเรียน	40	18.52
อาคารสถานที่	47	21.76
ธุรการ	24	11.11
วัดผลประเมินผล	53	24.54
โภชนาการ	23	10.65
งานประกันคุณภาพ	81	37.50
พัสดุ	21	9.72
อื่น ๆ เช่น งานวิชาการ บริหารงานทั่วไป หัวหน้าสายชั้น	87	40.28
งานอดิเรกที่ท่านเลือกทำในยามว่าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
เล่นดนตรี	29	7.44
อ่านหนังสือ	176	45.13
ฝึกสมาธิ	51	13.08
ดูหนัง / ฟังเพลง	287	73.59
ออกกำลังกาย	130	33.33
ท่องเที่ยว	187	47.95
ทำอาหาร	118	30.26
เล่นเกม	63	16.15
ความเครียดที่เกิดขึ้นจากการทำงาน		
ไม่มี	97	24.87
มี	293	75.13
วิธีการจัดการความเครียดอย่างไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
พยายามหลีกเลี่ยงสถานการณ์หรือบุคคลที่ทำให้เกิด ความเครียด	192	65.53
ปรับเปลี่ยนสิ่งที่ทำให้เกิดความเครียด	155	52.90
ปรับตัวให้เข้ากับความเสี่ยง	89	30.38
ยอมรับความเสี่ยง	82	27.99
อื่น ๆ เช่น ทำสวน ไหว้พระ วาดรูป งานฝีมือ	21	7.17

ตารางที่ 10 (ต่อ) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของครู

รายการ	จำนวน (คน) (n=390)	ร้อยละ
เคยเข้าร่วมอบรมเกี่ยวกับการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจ (Resilience) ให้กับเด็ก		
ไม่เคย	370	94.87
เคย	20	5.13
คิดว่าตัวท่านเองมีความเข้มแข็งทางจิตใจในระดับใด		
มากที่สุด	43	11.03
มาก	209	53.59
ปานกลาง	133	34.10
น้อย	3	0.77
น้อยที่สุด	2	0.51
คิดว่าความเข้มแข็งทางจิตใจมีความสำคัญกับเด็กมากน้อยเพียงใด		
มากที่สุด	188	48.21
มาก	175	44.87
ปานกลาง	26	6.67
น้อย	-	-
น้อยที่สุด	1	0.26
คิดว่าเด็กของท่านมีความเข้มแข็งทางจิตใจในระดับใด		
มากที่สุด	16	4.10
มาก	147	37.69
ปานกลาง	185	47.44
น้อย	36	9.23
น้อยที่สุด	6	1.54

ตารางที่ 10 ครูที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 96.20 ส่วนใหญ่มีอายุ ระหว่าง 31 – 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 32.10 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 79.70 โดยจบสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 62.05 มีประสบการณ์สอนในระดับอนุบาล น้อยกว่า 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 31.30 สอนในระดับชั้นอนุบาล 3 คิดเป็นร้อยละ 32.60 จำนวนเด็กในชั้นเรียนอยู่ระหว่าง 26 – 30 คน คิดเป็นร้อยละ 34.40 เด็กที่มีความต้องการพิเศษในห้องเรียน คิดเป็นร้อยละ 42.56 โดยมีจำนวนเด็ก 1 คน คิดเป็นร้อยละ 40.96 ครูมีหน้าที่ความรับผิดชอบอื่นนอกเหนือจากงานสอน คิดเป็นร้อยละ 55.40 ส่วนใหญ่เป็นงานประกันคุณภาพ คิดเป็นร้อยละ 37.50 งานอดิเรกที่ครูเลือกที่ทำในยามว่างคือ

ดูหนัง/ฟังเพลง คิดเป็นร้อยละ 73.59 ครูส่วนใหญ่มีความเครียดที่เกิดขึ้นจากการทำงาน คิดเป็นร้อยละ 75.13 ใช้วิธีการจัดการความเครียดโดยการหลีกเลี่ยงสถานการณ์หรือบุคคลที่ทำให้เกิดความเครียดคิดเป็นร้อยละ 65.53

ผลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับเจตคติเกี่ยวกับความเข้มแข็งทางจิตใจ พบว่า ครูส่วนใหญ่ไม่เคยเข้าอบรมเกี่ยวกับการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจให้กับเด็ก คิดเป็นร้อยละ 94.87 โดยคิดว่าตนเองมีความเข้มแข็งทางจิตใจอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 53.59 ส่วนใหญ่คิดว่าความเข้มแข็งทางจิตใจมีความสำคัญกับเด็กในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 48.21 ครูมองว่า เด็กในชั้นเรียนมีความเข้มแข็งทางจิตใจในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 47.44

ข้อมูลทั่วไปของครูที่ให้ข้อมูลการสังเกตและการสัมภาษณ์ จำนวน 20 คน พบว่า ครูส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (19 คน) ที่มีอายุเฉลี่ย 35 ปี จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี (17 คน) ทางด้านการศึกษาปฐมวัย (16 คน) และมีประสบการณ์สอนในระดับชั้นอนุบาลเฉลี่ย 14 ปี ครูส่วนใหญ่สอนในระดับชั้นอนุบาล 1 (8 คน) มีจำนวนเด็กในห้องเรียน 21-25 คน (7 คน) ทุกห้องเรียนมีเด็กที่มีความต้องการพิเศษอย่างน้อย 1 คน ครูมีหน้าที่ความรับผิดชอบอื่นที่นอกเหนือจากงานสอน (12 คน) คือ งานประกันคุณภาพ (10) ครูส่วนใหญ่มีงานอดิเรก คือ ดูหนัง/ฟังเพลง (16 คน) เมื่อเกิดความเครียดจากการทำงาน (13 คน) ครูส่วนใหญ่ใช้วิธีการหลีกเลี่ยงสถานการณ์หรือบุคคลที่สร้างความเครียด (9 คน)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ครูให้ความหมายของความเข้มแข็งทางจิตใจว่าเป็นความสามารถในการเผชิญหน้ากับปัญหาตามความเป็นจริง (5 คน) สามารถก้าวผ่านอุปสรรคได้ (3 คน) มีภูมิคุ้มกันทางใจที่ดี (2 คน) มีพลังใจและมีความเชื่อมั่นในตนเอง (5 คน) มีความอดทน (3 คน) เข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง รวมถึงแสดงอารมณ์และความรู้สึกได้เหมาะสมตามสถานการณ์ (2 คน) ครูแสดงความคิดเห็นว่า ความเข้มแข็งทางจิตใจมีความสำคัญสำหรับเด็กวัยอนุบาล และเป็นสิ่งที่สามารถส่งเสริมให้เกิดขึ้นกับเด็กได้ นอกจากนี้ครูให้เหตุผลว่าความเข้มแข็งทางจิตใจเป็นสิ่งที่ต้องปลูกฝังในวัยอนุบาลเนื่องจากเด็กวัยนี้มีอารมณ์อ่อนไหว (3 คน) ครูควรทำให้เด็กรู้สึกถึงความปลอดภัยและได้รับการสนับสนุนจากบุคคลรอบตัวของเด็ก (3 คน) ครูคิดว่าความเข้มแข็งทางจิตใจทำให้เด็กยอมรับและกล้าเผชิญหน้ากับความเป็นจริง (4 คน) ทำให้แก้ปัญหาเองได้ (2 คน) เป็นสิ่งจำเป็นที่ช่วยให้เด็กปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมรอบตัว (5 คน) ครูสอนให้เด็กยอมรับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนเอง (4 คน) โดยมีครูคอยให้กำลังใจและให้คำแนะนำ (4 คน) ส่งเสริมให้เด็กช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น (3 คน) รวมถึงเสริมแรงพฤติกรรมที่เหมาะสมของเด็ก (4 คน)

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล

ผลการนำเสนอการวิเคราะห์ภาพรวมของบทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล ใน 2 ด้าน ได้แก่ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้

ตารางที่ 11 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติของครู จำแนกโดยภาพรวม

รายการ	ระดับการปฏิบัติ (n=390)		
	\bar{X}	SD	แปลผล
1 การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้	4.36	0.38	มาก
1.1 การเป็นตัวอย่าง	4.43	0.42	มาก
1.2 ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน	4.46	0.45	มาก
1.3 การจัดการชั้นเรียน	4.18	0.40	มาก
2 การจัดการเรียนรู้	4.10	0.36	มาก
2.1 การสอนทักษะทางสังคม	4.34	0.50	มาก
2.2 การสนับสนุนการเรียนรู้	3.79	0.34	มาก
2.3 การส่งเสริมการเล่น	4.11	0.39	มาก
รวม	4.23	0.35	มาก

ตารางที่ 11 พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติของครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.23$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ครูส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลอยู่ในระดับมาก ทั้ง 2 ด้าน โดย ด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติ ($\bar{X} = 4.36$) สูงกว่า ด้านการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.10$)

เมื่อพิจารณาในองค์ประกอบรองแต่ละด้าน สรุปได้ดังนี้

1) ด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ครูปฏิบัติในระดับมากทุกองค์ประกอบรอง โดยปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน ($\bar{X} = 4.46$) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ การเป็นตัวอย่าง ($\bar{X} = 4.43$) และการจัดการชั้นเรียน ($\bar{X} = 4.18$) ตามลำดับ

2) ด้านการจัดการเรียนรู้ ครูปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกองค์ประกอบรอง โดยการสอนทักษะทางสังคม ($\bar{X} = 4.34$) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ การส่งเสริมการเล่น ($\bar{X} = 4.11$) และการให้สนับสนุนการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.76$) ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ภาพรวมของบทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็ก
วัยอนุบาล ใน 2 ด้าน ได้แก่ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้ จำแนกตามสังกัด
ตารางที่ 12 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติของครู จำแนกตามสังกัด

รายการ	ระดับการปฏิบัติ (n=390)											
	สำนักงาน คณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน			สำนักงาน คณะกรรมการ ส่งเสริมการศึกษา เอกชน			สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร/ องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น			สำนักงาน คณะกรรมการการ อุดมศึกษา		
	\bar{X}	SD	แปล ผล	\bar{X}	SD	แปล ผล	\bar{X}	SD	แปล ผล	\bar{X}	SD	แปล ผล
1 การสร้าง บรรยากาศ การเรียนรู้	4.41	0.39	มาก	4.28	0.36	มาก	4.37	0.35	มาก	4.38	0.40	มาก
1.1 การเป็น ตัวแบบ	4.47	0.42	มาก	4.33	0.44	มาก	4.42	0.38	มาก	4.53	0.43	มากที่สุด
1.2 ปฏิสัมพันธ์ใน ห้องเรียน	4.52	0.46	มากที่สุด	4.37	0.42	มาก	4.50	0.42	มาก	4.44	0.50	มาก
1.3 การจัดการ ชั้นเรียน	4.24	0.43	มาก	4.12	0.38	มาก	4.17	0.37	มาก	4.19	0.43	มาก
2 การจัด การเรียนรู้	4.14	0.35	มาก	3.99	0.34	มาก	4.15	0.33	มาก	4.11	0.40	มาก
2.1 การสอน ทักษะทางสังคม	4.39	0.48	มาก	4.23	0.46	มาก	4.45	0.43	มาก	4.29	0.57	มาก
2.2 การ สนับสนุน การเรียนรู้	3.84	0.37	มาก	3.68	0.27	มาก	3.80	0.32	มาก	3.83	0.38	มาก
2.3 การ ส่งเสริมการเล่น	4.14	0.37	มาก	4.01	0.37	มาก	4.11	0.33	มาก	4.17	0.46	มาก
รวม	4.28	0.35	มาก	4.13	0.34	มาก	4.26	0.32	มาก	4.25	0.38	มาก

ตารางที่ 12 พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติของครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลในภาพรวม อยู่ในระดับมากทุกสังกัด โดย สังกัดที่มีคะแนนสูงที่สุด คือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ($\bar{X} = 4.28$) รองลงมา คือ สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.26$) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ($\bar{X} = 4.25$) และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ($\bar{X} = 4.13$) ตามลำดับ

ผู้วิจัยนำเสนอรายละเอียดบทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล รายละเอียด ดังนี้

2.1 การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้

ผลการวิเคราะห์บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล ด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ประกอบด้วย การเป็นต้นแบบ ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน และการจัดการชั้นเรียน นำเสนอในตารางที่ 13

ตารางที่ 13 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติของครู จำแนกตามข้อมูล ด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้

รายการ	ระดับการปฏิบัติ (n=390)		
	\bar{X}	SD	แปลผล
1.1 การเป็นต้นแบบ			
1) บุคลิกภาพของครู	4.42	0.45	มาก
การตั้งใจฟังขณะที่เด็กสื่อสารทั้งคำพูด และการแสดงสีหน้าท่าทาง	4.62	0.55	มากที่สุด
การแสดงออกอย่างอ่อนโยนขณะตอบสนองต่อเด็ก	4.45	0.59	มาก
การมีความเบิกบาน แจ่มใส ไม่ร้อนรน เร่งรีบ หรือขุ่นมัว ขณะอยู่กับเด็ก	4.37	0.61	มาก
การมีความมั่นคงทางอารมณ์ สามารถควบคุมอารมณ์ของ ตนเองแม้อยู่ในสถานการณ์ที่ไม่คาดคิด	4.22	0.64	มาก
2) ทักษะของครูที่มีต่อเด็ก	4.46	0.48	มาก
การตอบสนองต่อเด็กที่มีพื้นอารมณ์แตกต่างกัน	4.23	0.65	มาก
การยอมรับได้ว่าเด็กแต่ละคนในชั้นเรียนมีจุดแข็ง และจุดอ่อนที่แตกต่างกัน	4.61	0.58	มากที่สุด
การเอาใจใส่เด็กที่กำลังมีปัญหา หรือเผชิญหน้ากับ ความท้าทาย	4.52	0.59	มากที่สุด

ตารางที่ 13 (ต่อ) ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติของครู จำแนกตามข้อมูลด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้

รายการ	ระดับการปฏิบัติ (n=390)		
	\bar{X}	SD	แปลผล
การคำนึงถึงความแตกต่างของเด็กในการตั้งเป้าหมายเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเป็นรายบุคคล	4.47	0.59	มาก
1.2 ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน			
1) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเด็ก	4.59	0.48	มากที่สุด
การปลุกฝังให้เด็กเป็นผู้พูดและผู้ฟังที่ดี	4.65	0.53	มากที่สุด
การสนับสนุนให้เด็กช่วยเหลือหรือทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อผู้อื่น	4.50	0.60	มาก
การส่งเสริมให้เด็กเคารพสิทธิผู้อื่น	4.62	0.55	มากที่สุด
2) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับครู	4.31	0.55	มาก
การหาโอกาสพูดคุยกับเด็กเป็นรายบุคคลเกี่ยวกับความรู้สึกและประสบการณ์ที่เด็กพบเจอในแต่ละวัน	4.29	0.66	มาก
การสร้างควมไว้วางใจ ให้เด็กมั่นใจว่าสามารถพูดคุยกับครูได้ทุกเรื่อง	4.21	0.68	มาก
การไม่รีบตัดสินความรู้สึกของเด็กและให้โอกาสเด็กได้แสดงความรู้สึกนั้น ๆ ก่อน	4.43	0.61	มาก
3) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้ปกครอง	4.47	0.52	มาก
การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ปกครองด้วยท่าทีที่เป็นมิตร	4.54	0.58	มากที่สุด
การใส่ใจและเข้าใจความรู้สึกของผู้ปกครองอย่างแท้จริง	4.49	0.59	มาก
การสื่อสารกับผู้ปกครองอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับความคาดหวังต่อเด็กหรือพฤติกรรมที่เด็กแสดงออกขณะอยู่ที่โรงเรียน	4.39	0.66	มาก
1.3 การจัดการชั้นเรียน			
1) การสร้างความรู้สึเป็นส่วนหนึ่งของชั้นเรียน	3.95	0.43	มาก
การให้เด็กมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจวัตรประจำวัน	4.22	0.72	มาก
การให้เด็กมีส่วนร่วมในการสร้างข้อตกลงหรือกติกาในชั้นเรียน	4.37	0.68	มาก
การปฏิบัติตามตารางกิจวัตรประจำวัน	2.55	1.15	ปานกลาง
การบอกให้เด็กทราบล่วงหน้าเกี่ยวกับกิจกรรมพิเศษหรือเหตุการณ์ที่แตกต่างไปจากกิจวัตรประจำวัน	4.64	0.54	มากที่สุด

ตารางที่ 13 (ต่อ) ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติของครู จำแนกตามข้อมูลด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้

รายการ	ระดับการปฏิบัติ (n=390)		
	\bar{X}	SD	แปลผล
2) การเรียนรู้จากข้อผิดพลาด	4.41	0.51	มาก
การเปิดโอกาสให้เด็กเลือกและรับรู้ผลของการตัดสินใจ	4.38	0.61	มาก
การพูดให้กำลังใจเด็กเมื่อทำผิดพลาด	4.53	0.59	มากที่สุด
การบอกเด็กเสมอว่าความผิดพลาดเป็นส่วนหนึ่งของ	4.33	0.64	มาก
การเรียนรู้สามารถยอมรับได้			
การให้เด็กได้มีโอกาสทำซ้ำหรือแก้ไขพฤติกรรมที่ผิดพลาด	4.41	0.63	มาก
รวม	4.36	0.38	มาก

2.1.1 ด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า ครูปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยประเด็นรองทั้ง 3 ด้าน มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน ($\bar{X} = 4.46$) รองลงมา คือ การเป็นตัวอย่าง ($\bar{X} = 4.43$) และการจัดการชั้นเรียน ($\bar{X} = 4.18$) ตามลำดับ

1) การเป็นตัวอย่าง ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติสูงสุด คือ การตั้งใจฟังขณะที่เด็กสื่อสารทั้งคำพูด และการแสดงสีหน้าท่าทาง ($\bar{X} = 4.62$) ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติต่ำที่สุด คือ การมีความมั่นคงทางอารมณ์ สามารถควบคุมอารมณ์ของ ตนเองแม้อยู่ในสถานการณ์ที่ไม่คาดคิด ($\bar{X} = 4.22$)

ข้อมูลจากการสังเกต พบว่า ในขณะที่รับเด็กในตอนเช้า ขณะสอน รวมถึงช่วงเวลาที่ครูเล่นกับเด็ก ครูแสดงท่าทีอ่อนโยน (8 คน) นุ่มนวล (6 คน) ยิ้มแย้มแจ่มใส (5 คน) มีอารมณ์ขัน (5 คน) พูดกับเด็กด้วยถ้อยคำที่สุภาพ (5 คน) น้ำเสียงไพเราะ (8 คน) และมีความดังพอประมาณ (14 คน) และครูทั้ง 20 คน รับฟังเด็กอย่างตั้งใจ นอกจากนี้ ครูทุกคนยังให้ความสนใจเด็กเป็นรายบุคคล (10 คน) ให้เวลาในการทำงานสำหรับเด็กที่แตกต่างกัน (3 คน) และปฏิบัติต่อเด็กอย่างให้เกียรติด้วยวิธีการย่อตัวพูดคุยกับเด็กในระดับสายตาของเด็ก (4 คน) สบตาเด็ก (4 คน) ฟังอย่างตั้งใจและไม่พูดแทรกขณะที่เด็กแสดงความเห็นหรือเล่าเรื่อง (3 คน) แสดงออกถึงความเชื่อมั่นในตัวเด็กและใส่ใจกับคำตอบของเด็กในทุกสถานการณ์ (3 คน)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ครูเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก ใน 2 ประเด็น คือ (1) ด้านบุคลิกภาพของครู ครูกล่าวว่า บุคลิกภาพที่เป็นแบบอย่างของผู้ที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจควรเป็นคนที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง (5 คน) กล้าแสดงออก (5 คน) แสดงอารมณ์และความรู้สึกได้ตรงกับความจริง (2 คน) เป็นคนที่มีเหตุผล (5 คน) ใจเย็น (6 คน) มองโลกในแง่ดี (3 คน) มีความอดทน

(2 คน) สามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ง่าย (9 คน) โดย ครู 16 คน กล่าวว่า ตนมีบุคลิกภาพดังที่กล่าวมา ครู 2 คน กล่าวว่า การปฏิบัติตนของตนเองนั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ต่าง ๆ และครูอีก 2 คน กล่าวว่า ตนเองนั้นไม่มีความเข้มแข็งทางจิตใจ นอกจากนี้ ครูรับฟังในสิ่งที่เด็กสื่อสารอย่างตั้งใจเป็นรายบุคคลและทั่วถึงเนื่องจากครูต้องอยู่กับเด็กตลอดทั้งวัน (2) ด้านทัศนคติของครูที่มีต่อเด็ก ครูมองว่าเด็กมีความน่ารัก ต้อ ชน ไปตามวัย (9 คน) ความเป็นตัวของตัวเอง (8 คน) และมีความแตกต่างกัน (3 คน) ทำให้ครูปฏิบัติต่อเด็กด้วยการคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กอย่างให้เกียรติและเท่าเทียมกันในห้องเรียน โดยครูเป็นแบบอย่างทางความคิดที่ส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจแก่เด็กโดยการมองปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างสร้างสรรค์ (8 คน) มองว่าเป็นเรื่องปกติ (8 คน) และลงมือแก้ปัญหาอย่างมีสติ (10 คน) รวมถึงยอมรับในความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (7 คน)

ข้อมูลจากแบบสอบถาม แบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ พบว่า มีความสอดคล้องกันในทุกประเด็น ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า ครูมีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติอยู่ในระดับมากและมากที่สุด รวมถึงการสังเกตและการสัมภาษณ์ที่ พบว่า ครูมีบุคลิกภาพที่ดีและมีทัศนคติที่ดีต่อเด็กในห้องเรียนของตนเอง

2) ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติสูงสุด คือ การปลุกฝังให้เด็กเป็นผู้พูดและผู้ฟังที่ดี ($\bar{X} = 4.65$) ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติต่ำที่สุด คือ การสร้างความไว้วางใจให้เด็กมั่นใจว่าสามารถพูดคุยกับครูได้ทุกเรื่อง ($\bar{X} = 4.21$)

ข้อมูลจากการสังเกต พบว่า ในขณะที่เด็กทำกิจกรรมร่วมกันกับเพื่อนในชั้นเรียน เด็กมีการพูดคุย หยอกล้อกัน เมื่อถึงเวลาที่เด็กเล่นเด็กสามารถเล่นด้วยกันได้ดี เด็กคอยให้ความช่วยเหลือเพื่อนทั้งที่เพื่อนร้องขอและช่วยด้วยความเต็มใจ เมื่อเพื่อนไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงเด็กคอยเตือนเพื่อนอยู่เสมอ เด็กแบ่งปันสิ่งของให้เพื่อน เช่น ขนม ดินสอ ดินสอสี โดยเด็กขออนุญาตเพื่อนก่อนหยิบใช้ ครูทั้ง 20 คนให้โอกาสเด็กได้สื่อสารกับครูตลอดเวลา โดยการพูดคุย โอบกอด และสัมผัสตัวเด็ก ครูให้ความเป็นกันเองกับเด็ก (17 คน) ทำให้เด็กกล้าแสดงความคิดเห็นและให้ความไว้วางใจในการเล่าเรื่องสำคัญต่าง ๆ ในชีวิต เช่น ปัญหาที่บ้านของเด็ก ครูทั้ง 20 คน และผู้ปกครองให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมพิเศษในห้องเรียน (3 คน) เช่น ผู้ปกครองนำวัตถุดิบมา让孩子ทำอาหารร่วมกัน ครูทั้ง 20 คน ทักทายผู้ปกครองด้วยท่าทางที่เป็นมิตร ยิ้มแย้มแจ่มใส ในขณะรับ - ส่งเด็ก

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียน ที่เกิดขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลจากแบบสอบถาม และแบบสังเกต กล่าวคือ (1) ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างเด็กกับเด็ก พบว่า ครูทั้ง 20 คน เปิดโอกาสให้เด็กได้มีส่วนในการช่วยเหลือเพื่อนในห้องเรียน ในห้องเรียนแบบคละอายุ

ที่มีโอกาสได้ดูแลน้องและน้องทำตามพี่ ในห้องเรียนแบบอายุเดียว เด็กมีโอกาสดูแลและให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น เรียนรู้ที่จะขอโทษในสิ่งที่ตนเองผิดพลาดไป และให้อภัยเมื่อผู้อื่นทำผิดพลาดบ้าง (2) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็ก พบว่า ครูให้ความสำคัญกับตนเองกับเด็กในชั้นเรียน ในขณะที่ทำกิจกรรมครูเดินไปหาเด็กเป็นรายบุคคลและพูดคุยกับเด็กอย่างสนิทสนม (12 คน) เด็กในห้องเรียนกล้าเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นให้ครูฟัง (17 คน) เด็กให้ความไว้วางใจกับครู (15 คน) ในระหว่างการสื่อสาร ครูรับฟังสิ่งที่เด็กพูดอย่างตั้งใจ (6 คน) ให้โอกาสเด็กได้อธิบายถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่รีบตัดสิน (6 คน) (3) ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างครูกับผู้ปกครอง พบว่า ครูให้ความสำคัญกับผู้ปกครองในด้านการแก้ปัญหาพฤติกรรมของเด็กในชั้นเรียน (15 คน) ครูทั้ง 20 คน แจกข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ให้กับผู้ปกครองอย่างสม่ำเสมอ ช่องทางสื่อสารระหว่างครูและผู้ปกครอง คือ การพบเจอเมื่อผู้ปกครองมารับ - ส่งเด็ก (20 คน) ทางโทรศัพท์ (18 คน) ทางโปรแกรมสนทนาไลน์ (18 คน) และทางจดหมายข่าวของโรงเรียน (10 คน)

ข้อมูลจากแบบสอบถาม แบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ พบว่า มีความสอดคล้องกันในทุกประเด็น ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า ครูมีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติอยู่ในระดับมากและมากที่สุด รวมถึงการสังเกตและสัมภาษณ์ที่ครูสนับสนุนให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีที่เกิดขึ้นในห้องเรียนทั้งปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเด็ก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับครู และปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้ปกครอง

3) การจัดการชั้นเรียน ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติสูงสุด คือ การบอกให้เด็กทราบล่วงหน้าเกี่ยวกับกิจกรรมพิเศษ หรือเหตุการณ์ที่แตกต่างไปจากกิจวัตรประจำวัน ($\bar{X} = 4.64$) ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติต่ำที่สุด คือ การปฏิบัติตามตารางกิจวัตรประจำวัน ($\bar{X} = 2.55$)

ข้อมูลจากการสังเกต พบว่า ครูสร้างความรู้สึกรักให้เด็กเป็นส่วนหนึ่งของห้องเรียนโดยการให้เด็กได้ออกแบบสิ่งแวดล้อม ครูทำข้อตกลงในชั้นเรียนและทำข้อตกลงก่อนทำกิจกรรม (11 คน) กำหนดตารางกิจวัตรประจำวันที่แน่ชัด (6 คน) เด็กเรียนรู้สัญลักษณ์ร่วมกัน (4 คน) เช่น เด็กหยุดทำกิจกรรมเมื่อได้ยินเสียงกระดิ่ง เด็กเปลี่ยนกิจกรรมเมื่อได้ยินเสียงนาฬิกา ทุกคนเข้าแถวเมื่อได้ยินเสียงเพลงประจำโรงเรียน ครูทั้ง 20 คน ออกแบบกิจกรรมให้มีความหลากหลาย เช่น ทำงานประดิษฐ์ ศิลปะ ปั่นดินน้ำมัน ครูตอบสนองต่อเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดในห้องเรียนอย่างใจเย็น ไม่ดุเด็กให้ตกใจ ใช้คำพูดว่า “ไม่เป็นไร...” (17 คน) และใช้คำถามกระตุ้นให้เด็กได้หาทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น “หนูควรทำอะไรดีคะ” (5 คน)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ครูจัดการชั้นเรียนใน 2 ประเด็น ได้แก่ (1) การสร้างความรู้สึกรักเป็นส่วนหนึ่งของห้องเรียน พบว่า ครู 12 คนให้เด็กมีส่วนร่วมในการออกแบบสภาพแวดล้อมในห้องเรียน โดยการให้เด็กเสนอมุมในห้องเรียนที่สอดคล้องกับหน่วยการเรียนรู้ ในขณะที่ครูอีก 8 คน เป็นผู้ออกแบบสภาพแวดล้อมด้วยตนเองโดยยึดตามหน่วยการเรียนรู้ แต่ให้เด็ก

ช่วยกันจัดห้องเรียน จัดเตรียมสื่อ อุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมใช้งานอยู่เสมอ (8 คน) และเด็กสามารถเข้าถึงสื่อเหล่านั้นได้ด้วยตนเอง (4 คน) และจัดแสดงผลงานของเด็กในชั้นเรียนโดยคำนึงถึงระดับสายตาของเด็ก (3 คน) ในแต่ละวันครูทั้ง 20 คน ปฏิบัติตามตารางกิจวัตรประจำวัน เด็กในชั้นเรียนสามารถคาดเดากิจกรรมที่เกิดขึ้นต่อไปได้ เช่น เด็กรู้ว่าเมื่อเพลงประจำโรงเรียนจบ เด็ก ๆ ต้องไปเข้าแถว หลังจากเข้าแถวตอนเช้าเสร็จ ต้องตึ๋มนม เด็ก ๆ ทำกิจวัตรเหล่านี้อย่างเป็นธรรมชาติ ครูทั้ง 20 คน แจกกิจกรรมพิเศษให้เด็กทราบล่วงหน้าเสมอ เช่น ถ้าวันศุกร์มีกิจกรรมพิเศษ ครูจะแจ้งให้เด็กและผู้ปกครองตั้งแต่วันจันทร์ และย้ำเตือนทุกวันจนกว่ากิจกรรมจัดขึ้น (4 คน) (2) การเรียนรู้จากข้อผิดพลาด พบว่า ครูออกแบบกิจกรรมในชั้นเรียนให้มีความหลากหลาย (18 คน) ทั้งในส่วนของความยากง่ายของกิจกรรมหรือวัสดุ อุปกรณ์ที่เด็กสามารถเลือกทำและเลือกใช้ได้ตามความสนใจ ในขณะที่ทำกิจกรรม เมื่อเกิดสถานการณ์ที่ไม่คาดคิด ครูแสดงปฏิกิริยาในทางบวกกับเหตุการณ์เหล่านั้น (9 คน) เช่น เมื่อเด็กทำนมหกในห้องเรียน ครูไม่ดุแต่บอกกับเด็กว่า “ไม่เป็นไร เหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นได้” ครูให้โอกาสเด็กได้อธิบายถึงสิ่งที่เกิดขึ้น (6 คน) นอกจากนี้ครูยังหยิบยกสถานการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิดเหล่านั้นขึ้นมาเป็นกรณีศึกษาให้เด็กในชั้นเรียนคนอื่น ๆ ได้เรียนรู้ไปพร้อมกันอีกด้วย (6 คน)

ข้อมูลจากแบบสอบถาม แบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ พบว่า ประเด็นส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกัน ยกเว้นประเด็น เรื่อง การปฏิบัติตามตารางกิจวัตรประจำวัน ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า ครูมีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.55$) ในขณะที่ข้อมูลจากการสังเกตและสัมภาษณ์ พบว่า ครูกำหนดตารางกิจวัตรประจำวันให้มีความสม่ำเสมอ เด็กสามารถปฏิบัติตามตารางกิจวัตรประจำวันได้โดยที่ครูไม่ต้องกำกับ

2.2 การจัดการเรียนรู้

ผลการวิเคราะห์บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลด้านการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย การสอนทักษะทางสังคม การสนับสนุนการเรียนรู้ การส่งเสริมการเล่นนำเสนอในตารางที่ 14

ตารางที่ 14 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติของครู จำแนกตามข้อมูลด้านการจัดการเรียนรู้

รายการ	ระดับการปฏิบัติ		
	\bar{X}	SD	แปลผล
2.1 การสอนทักษะทางสังคม			
1) การแก้ปัญหา	4.25	0.58	มาก
การสอนให้เด็กแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน	4.25	0.65	มาก
การเป็นตัวอย่างที่ดีในการแก้ปัญหา	4.20	0.68	มาก
การช่วยให้เด็กนึกถึงแนวทางการแก้ปัญหาที่ได้ตกลงกันได้	4.31	0.67	มาก
2) การกำกับตนเอง	4.10	0.68	มาก
การสอนเทคนิคการจัดการอารมณ์ให้กับเด็ก	4.23	0.75	มาก
การสอนให้เด็กประเมินอารมณ์ของตนเอง	3.96	0.82	มาก
การจัดให้เด็กได้เล่นโดยใช้ประสาทสัมผัสเพื่อสร้าง	4.12	0.81	มาก
ความผ่อนคลายใจเมื่อรู้สึกหงุดหงิดหรือไม่สบายใจ			
3) การสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น	4.58	0.47	มากที่สุด
การเปิดโอกาสให้เด็กได้ชื่นชมหรือให้กำลังใจซึ่งกันและกัน	4.49	0.63	มาก
การสอนให้เด็กรู้จักการรอคอย	4.68	0.54	มากที่สุด
การให้เด็กได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกับเพื่อนเกี่ยวกับความรู้สึก	4.39	0.68	มาก
ต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่พบเจอ			
การสอนให้เด็กกล่าวขอบคุณ ขอโทษ	4.76	0.47	มากที่สุด
2.2 การสนับสนุนการเรียนรู้			
1) การใช้กลยุทธ์การสอน	3.86	0.39	มาก
การใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลาย	4.46	0.61	มาก
การใช้คำถามปลายเปิดเพื่อช่วยให้เด็กคิด	2.00	1.00	น้อย
เกี่ยวกับการแก้ปัญหา			
การให้คำชมเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม	4.57	0.57	มากที่สุด
การให้คำแนะนำแก่เด็กในการทำกิจกรรมนั้น ๆ จนสำเร็จ	4.39	0.62	มาก

ตารางที่ 14 (ต่อ) ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติของครู จำแนกตามข้อมูลด้านการจัดการเรียนรู้

รายการ	ระดับการปฏิบัติ		
	\bar{X}	SD	แปลผล
2) การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับวัยและความสามารถของเด็ก	3.72	0.39	มาก
การช่วยเด็กกำหนดเป้าหมายของตนเอง	4.08	0.75	มาก
การส่งเสริมให้เด็กทำงานด้วยความเพียรพยายามและอดทนเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย	4.37	0.65	มาก
การให้คุณค่ากับกระบวนการการทำงานของเด็ก	2.08	1.17	น้อย
การจัดให้เด็กได้เปลี่ยนกลุ่มในการทำกิจกรรมโดยอิสระความสามารถของเด็ก	4.33	0.71	มาก
2.3 การส่งเสริมการเล่น			
1) การตัดสินใจเลือก	3.72	0.41	มาก
การเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกเล่นด้วยตนเอง	4.59	0.55	มากที่สุด
การให้เด็กได้ใช้เวลาสำรวจการเล่นหรือกิจกรรมต่าง ๆ	4.30	0.70	มาก
การไม่แทรกแซงในการเลือกเล่นหรือกิจกรรมของเด็ก	2.27	1.01	น้อย
2) การแก้ปัญหาด้วยตนเอง	4.24	0.65	มาก
การให้เวลาแก่เด็กในการแก้ปัญหการเล่นด้วยตนเองโดยไม่รีบบอกหรือชี้แนะ	4.24	0.71	มาก
การเปิดโอกาสให้เด็กหาข้อตกลงร่วมกันเมื่อเกิดปัญหาหรือความขัดแย้งในขณะที่เล่นกับเพื่อน	4.25	0.70	มาก
3) การช่วยเหลือตนเองตามความเหมาะสม	4.54	0.53	มากที่สุด
การจัดห้องเรียน อุปกรณ์ สื่อต่าง ๆ ที่เด็กสามารถเข้าถึงหยิบใช้ และเก็บเข้าที่ด้วยตนเอง	4.60	0.56	มากที่สุด
การสังเกตเด็กทุกคนอย่างทั่วถึง และเข้าไปช่วยเหลือเมื่อเด็กต้องการ	4.49	0.61	มาก
รวม	4.09	0.50	มาก

2.2.1 ด้านการจัดการเรียนรู้ ข้อมูลจากแบบสอบถามพบว่า พบว่า ครูปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$) โดยประเด็นรองทั้ง 3 ด้าน มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ การสอนทักษะทางสังคม ($\bar{X} = 4.34$) รองลงมา คือ การส่งเสริมการเล่น ($\bar{X} = 4.11$) และการให้สนับสนุนการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.76$) ตามลำดับ

1) การสอนทักษะทางสังคม ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติสูงสุด คือ การสอนให้เด็กกล่าวขอบคุณ ขอโทษ ($\bar{X} = 4.76$) ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติต่ำที่สุด คือ การสอนให้เด็กประเมินอารมณ์ของตนเอง ($\bar{X} = 3.96$)

ข้อมูลจากการสังเกต พบว่า เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในห้องเรียนครูเป็นตัวอย่างที่ดีในการแก้ปัญหาอย่างใจเย็น (9 คน) มองปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องปกติ (4 คน) แก้ไขสถานการณ์ด้วยอารมณ์ขัน (3 คน) และยอมรับว่าปัญหาหรือข้อผิดพลาดเหล่านี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ (7 คน) ครูกระตุ้นให้เด็กตั้งเป้าหมายการทำงานและวางแผนสิ่งที่เด็กต้องการทำด้วยตัวเอง ครูสนับสนุนให้เด็กประเมินอารมณ์และควบคุมอารมณ์โดยใช้คำถามกับเด็ก (12 คน) เช่น “หนูใจเย็น ๆ นะคะ” “ค่อย ๆ พูดนะคะ” “หนูต้องรอคอยก่อนนะคะ” เปิดโอกาสให้เด็กอธิบายเหตุผลของการกระทำ (5 คน) และเมื่อครูประเมินสถานการณ์เด็กที่กำลังหงุดหงิด หรือไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ครูจัดให้เด็กระบายความรู้สึกหรือความเครียดผ่านการทำกิจกรรมประสาทสัมผัส (4 คน) เช่น เล่นกระเบยทราย เล่นถาดน้ำ ครูทั้ง 20 คน กล่าวว่า เด็กในห้องเรียนสามารถดูแลตัวเองได้ เช่น เข้าห้องน้ำด้วยตัวเอง รับผิดชอบงานของตัวเอง และมีโอกาสได้ดูแลเพื่อนในห้องเรียน เช่น ช่วยเพื่อนเก็บของเล่น ช่วยจัดโต๊ะ เก้าอี้ ในห้องเรียนโดยเด็กสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นได้ รับฟังสิ่งที่เพื่อนพูดอย่างตั้งใจ และมีอารมณ์ร่วมตามสถานการณ์ นอกจากนี้ ครูสอนให้เด็กพูดขอบคุณเมื่อได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น และสอนให้เด็กรู้จักให้อภัย (8 คน) เช่น เพื่อนเดินมาชนและโดยไม่ตั้งใจ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ครูสอนทักษะทางสังคมใน 3 ประเด็น ได้แก่ (1) การแก้ปัญหา พบว่า ครูเป็นตัวอย่างที่ดีในการแก้ปัญหา (15 คน) โดยอธิบายว่าตนเองแก้ปัญหาอย่างใจเย็น (5 คน) มองปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนว่าเป็นเรื่องปกติ (3 คน) และสอนการแก้ปัญหาให้กับเด็ก โดยการส่งเสริมให้เด็กแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน (4 คน) กระตุ้นให้เด็กตั้งเป้าหมายในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง (3 คน) และวางแผนในสิ่งที่เด็กจะทำได้ให้ไปถึงเป้าหมายเหล่านั้น (3 คน) ส่งเสริมให้เด็กรับผิดชอบในสิ่งที่ตัดสินใจหรืองานที่เด็กเลือกทำ (3 คน) ครูส่งเสริมให้เด็กทำกิจกรรมเดิมซ้ำ ๆ เพื่อให้เด็กสามารถทำชิ้นงานนั้นสำเร็จด้วยตนเอง (3 คน) เช่น “บางชิ้นงานใช้วันเดียวเสร็จค่ะ บางชิ้นงานใช้เวลาหลายวัน เด็กบางคนอาจใช้เวลาเป็นสัปดาห์ ครูก็ต้องยอมค่ะ เพื่อให้เด็กเรียนรู้ที่จะทำให้สำเร็จด้วยตนเอง” ครูให้กำลังใจ ให้คำชม เมื่อเด็กทำงานสำเร็จได้ด้วยตนเอง (5 คน) (2) การกำกับตนเอง พบว่า ครูสนับสนุนให้เด็กประเมินอารมณ์ตนเองโดยใช้คำถาม (12 คน) เช่น “หนูรู้สึกอย่างไรบ้างคะ” “หนูเป็นอย่างไร” “เกิดอะไรขึ้นกับหนูคะ” เพื่อให้เด็กได้อธิบายถึงอารมณ์ความรู้สึกของตนเองที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ครูใช้กิจกรรมศิลปะเพื่อให้เด็กได้ประเมินอารมณ์และความรู้สึกของตนเอง (2 คน) ครูสนับสนุนให้เด็กควบคุมตนเอง โดยการเข้าไปสัมผัส โอบกอด พูดคุยกับเด็กที่กำลังควบคุมตนเองไม่ได้ (9 คน) ครูสอนให้เด็กควบคุมตนเองโดยการกำหนดลมหายใจเข้าออก (3 คน) ให้เด็กทำกิจกรรมผ่านประสาทสัมผัสเพื่อให้เด็กผ่อนคลาย

อารมณ์ (5 คน) และครูใช้นิทานเพื่อนส่งเสริมให้เด็กกำกับตนเอง (3 คน) และ (3) การสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น พบว่า เด็กให้ห้องเรียนทุกคนสามารถช่วยเหลือตัวเองในเบื้องต้นได้และมีโอกาสได้ดูแลเพื่อนในห้องเรียน ครูทั้ง 20 คน ให้โอกาสเด็กได้ช่วยเหลือเพื่อนที่อายุน้อยกว่าตนเองช่วยเหลือเพื่อนที่มีความต้องการพิเศษในห้องเรียน และสอนให้เด็กเคารพความแตกต่างของเพื่อนในห้องเรียน ครูจัดกิจกรรมกลุ่มเล็กเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้การทำงานร่วมกันกับผู้อื่น (5 คน) ครูเสริมแรงพฤติกรรมที่เหมาะสมของเด็ก (7 คน) เช่น ชมเชย เมื่อเด็กรักษาข้อตกลงในห้องเรียน ให้ความช่วยเหลือเพื่อน และพูดขอบคุณเมื่อตนเองได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น (6 คน)

ข้อมูลจากแบบสอบถาม แบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ พบว่า มีความสอดคล้องกันในทุกประเด็น ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า ครูมีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติอยู่ในระดับมากและมากที่สุด สอดคล้องกับการสังเกตและสัมภาษณ์ที่ พบว่า ครูเป็นแบบอย่างที่ดีในการแก้ปัญหาให้กับเด็ก และสอนแนวทางในการแก้ปัญหาให้เด็กอย่างเป็นขั้นตอน ส่งเสริมให้เด็กประเมินอารมณ์และกำกับอารมณ์ของตนเอง รวมถึงการส่งเสริมให้เด็กสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น

2) การสนับสนุนการเรียนรู้ ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติสูงสุด คือ การให้คำชมเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม ($\bar{X} = 4.57$) ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติต่ำที่สุด คือ การใช้คำถามปลายเปิดเพื่อช่วยให้เด็กคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหา ($\bar{X} = 2.00$)

ข้อมูลจากการสังเกต พบว่า ครูทั้ง 20 คน ให้คำแนะนำที่เหมาะสมกับเด็กในชั้นเรียน เช่น เมื่อเด็กเข้ามาถามปัญหาที่เด็กสงสัย และให้คำแนะนำได้อย่างทันทั่วทั้งที่ (6 คน) เช่น เด็กกำลังเริ่มหงุดหงิด เบี่ยงเบนความสนใจของเด็กโดยให้ออกมาเป็นผู้ช่วยหน้าชั้นเรียน (3 คน) ใช้คำพูดชมเชยเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม (8 คน) และเตือนทันทีที่เด็กทำท่าจะทำร้ายเพื่อน (2 คน) ครูทั้ง 20 คน จัดกิจกรรมให้มีความหลากหลาย ทั้งกิจกรรมกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อย และกิจกรรมเดี่ยว นอกจากนี้ ครูรู้จักอ่อนและจุดแข็งของเด็กแต่ละคนและจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก เช่น คัดหวังผลงานจากเด็กแต่ละคนแตกต่างกัน (10 คน)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ครูสนับสนุนการเรียนรู้ใน 2 ประเด็น ได้แก่ (1) การใช้กลยุทธ์การสอน พบว่า ครูให้ผลป้อนกลับที่เหมาะสมกับเด็ก (8 คน) เช่น ให้คำชมเมื่อเด็กช่วยเหลือเพื่อน (6 คน) เตือนเด็กทันทีที่เด็กกำลังทำร้ายเพื่อนอย่างตั้งใจ (2 คน) ให้คำแนะนำกับเด็กที่กำลังพยายามแก้ปัญหาด้วยตนเอง (10 คน) เช่น เมื่อเด็กพยายามยกของด้วยมือข้างเดียวแต่ยกไม่ได้ ครูถามว่า “หนูมีวิธีอื่นในการยกของอีกไหมคะ” ครูให้ความสำคัญของความพยายามในการทำงานของเด็กและไม่ตัดสินผลงานเด็ก (5 คน) และ (2) การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับวัยและความสามารถของเด็ก พบว่า ครูทั้ง 20 คน รู้จุดแข็ง/จุดอ่อนของเด็กในห้องตนเองเป็นอย่างดี รู้ว่าเด็กแต่ละคนมีพื้นฐานอารมณ์ (7 คน) และพื้นฐานครอบครัวเป็นของเด็ก (5 คน) จัดให้กิจกรรมใน

ห้องเรียนให้มีความหลากหลาย ทั้งกิจกรรมเดี่ยว กิจกรรมกลุ่มเล็ก กิจกรรมกลุ่มใหญ่ เพื่อตอบสนองความสามารถของเด็กที่แตกต่างกัน ครูทั้ง 20 คนประเมินพัฒนาการเด็กเป็นรายบุคคล นอกจากนี้ครูให้ระยะเวลาแก่เด็กในการทำงานและความคาดหวังผลงานของเด็กแต่ละคนแตกต่างกัน (5 คน)

ข้อมูลจากแบบสอบถาม แบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ พบว่า ประเด็นส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกัน ยกเว้นประเด็น เรื่อง การใช้คำถามปลายเปิดเพื่อช่วยให้เด็กคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหา และการให้คุณค่ากับกระบวนการทำงานของเด็ก โดยข้อมูลจากแบบสอบถามพบว่า ทั้งสองประเด็นมีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.00$, $\bar{X} = 2.08$) ในขณะที่การสังเกตและการสัมภาษณ์ พบว่า ครูส่วนใหญ่ใช้คำถามปลายเปิดเพื่อช่วยกระตุ้นให้เด็กได้คิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง รวมถึงการให้คุณค่ากับกระบวนการทำงานของเด็กและคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กในการทำงาน

3) การส่งเสริมการเล่น ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติสูงสุด คือ การจัดห้องเรียน อุปกรณ์ สื่อต่าง ๆ ที่เด็กสามารถเข้าถึง หยิบใช้ และเก็บเข้าที่ด้วยตนเอง ($\bar{X} = 4.60$) ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติต่ำที่สุด คือ การไม่แทรกแซงในการเล่นหรือกิจกรรมของเด็ก ($\bar{X} = 2.27$)

ข้อมูลจากการสังเกต พบว่า ครูทั้ง 20 คน ส่งเสริมการเล่นให้กับเด็กโดยการให้เด็กมีโอกาสสำรวจและเล่นในสิ่งที่ตนเองสนใจ โดยครูมีหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกในการจัดเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อมใช้งาน ไม่ขำรุดเสียหาย และในขณะที่เด็กเล่น ครูคอยสังเกตเด็กอย่างใกล้ชิด (13 คน) และจัดบันทึกพัฒนาการการเล่นของเด็ก (5 คน) เมื่อเกิดปัญหาในขณะที่เด็กเล่นร่วมกันกับเพื่อน ครูให้เวลากับเด็กได้แก้ปัญหา เปรียบเทียบด้วยตนเอง ไม่รีบชี้แนะแนวทางในการแก้ไขสถานการณ์เหล่านั้นจนกว่าเด็กจะร้องขอความช่วยเหลือ (12 คน)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ครูส่งเสริมการเล่นใน 3 ประเด็น ได้แก่ (1) การตัดสินใจเลือก พบว่า ในกิจกรรมเสรี ครูทั้ง 20 คน เปิดโอกาสให้เด็กสำรวจ เลือก และเล่นในสิ่งที่ตนเองสนใจ ครูจัดเวลาให้เด็กได้เล่นอย่างน้อย 30 นาทีต่อวัน (13 คน) (2) การแก้ปัญหาด้วยตัวเอง พบว่า ในการเล่นอิสระทุกครั้ง ครูให้เด็กทำข้อตกลงในก่อนการเล่น เพื่อให้เด็กเรียนรู้การเล่นด้วยกันอย่างสันติ และรักษากฎ กติกาของห้องเรียน (5 คน) และ (3) การช่วยเหลือตนเองตามความเหมาะสม พบว่า เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในขณะที่เด็กกำลังเล่น ครูทั้ง 20 คน ให้เวลากับเด็กในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง สังเกตพฤติกรรมการแก้ปัญหาลูก (11 คน) และเข้าไปช่วยเหลือเมื่อเด็กร้องขอ นอกจากนี้ ครูประเมินพัฒนาการเด็กในช่วงการเล่นอิสระ (4 คน)

ข้อมูลจากแบบสอบถาม แบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ พบว่า ประเด็นส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกัน ยกเว้นประเด็น เรื่อง การไม่แทรกแซงในการเลือกเล่นหรือกิจกรรมของเด็ก โดยข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า ครูมีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.27$) ในขณะที่การสังเกตและสัมภาษณ์ พบว่า ครูส่วนใหญ่ให้เด็กได้เล่นอย่างอิสระตามที่ตนเองสนใจ โดยมีครูคอยสังเกตและให้ความช่วยเหลือเท่าที่จำเป็น หรือเมื่อเด็กร้องขอ

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล

ตารางที่ 15 ผลการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางในการแก้ไข

รายการ	จำนวน (คน) (n=390)	ร้อยละ
ปัญหาที่พบในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล		
ไม่พบ	151	38.72
พบ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	239	61.28
ภาระงานนอกเหนือจากงานสอนที่มากเกินไป	145	60.67
ความรู้ของครูเกี่ยวกับความเข้มแข็งทางจิตใจไม่เพียงพอ	94	39.33
มีข้อจำกัดในการจัดเตรียมสื่อ อุปกรณ์ที่หลากหลาย	72	30.13
ขาดแรงจูงใจในการทำงาน	52	21.76
จำนวนเด็กในชั้นเรียนมากเกินไป	75	31.38
การเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งทางจิตใจ	66	27.62
อื่น ๆ เช่น การไม่เข้าใจพัฒนาการเด็ก สภาพแวดล้อม	12	5.02
การเลี้ยงดูของเด็กและครอบครัวของเด็ก		
แนวทางในการแก้ปัญหา		
สร้างแรงจูงใจในการทำงานให้ตนเอง	272	69.74
วางแผนการทำงานอย่างเหมาะสม	241	61.79
วางแผนจัดสรรงบประมาณในการจัดเตรียมสื่อ อุปกรณ์ที่หลากหลาย	115	29.49
หาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับความเข้มแข็งทางจิตใจ	217	55.64
ปฏิบัติพฤติกรรมที่ส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจให้กับเด็กอย่างต่อเนื่อง	221	56.67
อื่น ๆ เช่น ควรจัดการอารมณ์ความรู้สึกของตนเองก่อนคอยดูแลเด็กอย่างสม่ำเสมอ	6	1.54

ตารางที่ 15 พบว่า ครูส่วนใหญ่พบปัญหาในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็ก วัยอนุบาล คิดเป็นร้อยละ 61.28 ปัญหาที่พบ คือ ภาระงานนอกเหนือจากงานสอนที่มากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 60.67 และแนวทางในการแก้ปัญหา คือ การสร้างแรงจูงใจในการทำงานให้ตนเอง คิดเป็นร้อยละ 69.74

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากแบบสอบถาม

การส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจต้องอาศัยความร่วมมือกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ทั้งครู ผู้ปกครอง และผู้บริหารโรงเรียน

1) ด้านครู ครูควรได้รับการอบรม ดังนี้ ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กเพื่อให้ทราบแนวทางที่ถูกต้องในการส่งเสริมพัฒนาแก่เด็ก (25 คน) ครูควรเป็นผู้ช่วยเหลือ ดูแลและเอาใจใส่เด็กทุกคน ให้ความรัก ความเมตตาต่อเด็ก รวมทั้งเสริมสร้างวินัย เน้นการให้การเสริมแรงทางบวกแก่เด็ก (22 คน) นอกจากนี้ครูควรจัดหาสื่อ อุปกรณ์ ที่หลากหลายให้เด็กได้เล่น ตามความสนใจ ความถนัด และสอดคล้องกับวัยของเด็ก (17 คน)

2) ด้านผู้ปกครอง ครูหรือโรงเรียนควรจัดกิจกรรมการให้การศึกษาแก่ผู้ปกครอง เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็ก สามารถส่งเสริมเด็กในแนวทางเดียวกันกับทางโรงเรียน (12 คน)

3) ผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารควรให้ความสำคัญและสนับสนุนให้ครูและพี่เลี้ยงได้เพิ่มพูนความรู้และทักษะในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็ก (5 คน)

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลในโรงเรียน เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาบทบาทของครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล ใน 2 ด้าน คือ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้

ประชากร คือ ครูประจำชั้นระดับอนุบาล 1-3 ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จาก 4 สังกัด ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน สำนักงานศึกษากรุงเทพมหานคร/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา จำนวน 12,843 คน

ตัวอย่าง คือ ครูประจำชั้นระดับอนุบาล 1-3 ในโรงเรียนแต่ละสังกัด จำนวน 456 คน ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่มเพื่อแบ่งตัวอย่างตาม สังกัด 4 สังกัด สังกัดละ 114 คน สำหรับผู้ให้ข้อมูลจากแบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ โดยครูที่มีคะแนนจากแบบสอบถามสูงที่สุด 5 อันดับแรกของแต่ละสังกัด รวม 20 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีจำนวน 3 ชุด ได้แก่ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูล โดยการแจกแจงความถี่ คำนวณหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบความเรียง แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการรวบรวมข้อมูล จัดหมวดหมู่ สรุปเรียบเรียงเป็นหมวดหมู่ และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบความเรียง

สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไป

1.1 ครูที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุ ระหว่าง 31 – 40 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี โดยจบสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยมากที่สุด มีประสบการณ์สอนในระดับอนุบาล น้อยกว่า 5 ปี สอนในระดับชั้นอนุบาล 3 จำนวนเด็กในชั้นเรียนอยู่ระหว่าง 26 – 30 คน มีเด็กที่มีความต้องการพิเศษในห้องเรียน จำนวน 1 คน ความรับผิดชอบอื่นนอกเหนือจากงานสอน คือ งานด้านการประกันคุณภาพ งานอดิเรกที่ครูเลือกที่ทำในยามว่าง คือ ดูหนัง/ฟังเพลง ความเครียดที่เกิดขึ้นจากการทำงาน ครูใช้วิธีการหลีกเลี่ยงสถานการณ์หรือบุคคลที่ทำให้เกิดความเครียด ครูส่วนใหญ่ไม่เคยเข้าอบรมเกี่ยวกับการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจ

ให้กับเด็ก โดยคิดว่าตนมีความเข้มแข็งทางจิตใจอยู่ในระดับมาก ส่วนใหญ่คิดว่าความเข้มแข็งทางจิตใจมีความสำคัญกับเด็กในระดับมากที่สุด โดยมองว่าเด็กในชั้นเรียนมีความเข้มแข็งทางจิตใจในระดับปานกลาง

1.2 ข้อมูลจากการสังเกตและสัมภาษณ์ พบว่า ครูส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (19 คน) มีอายุเฉลี่ย 35 ปี จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี (17 คน) ทางด้านการศึกษาปฐมวัย (16 คน) และมีประสบการณ์สอนในระดับชั้นอนุบาลเฉลี่ย 14 ปี ครูส่วนใหญ่สอนในระดับชั้นอนุบาล 1 (8 คน) มีจำนวนเด็กในห้องเรียน 21-25 คน (7 คน) ทุกห้องเรียนมีเด็กที่มีความต้องการพิเศษอย่างน้อย 1 คน ครูมีหน้าที่ความรับผิดชอบอื่นที่นอกเหนือจากงานสอน (12 คน) คือ งานประกันคุณภาพ (10) ครูส่วนใหญ่มีงานอดิเรก คือ ดูหนัง/ฟังเพลง (16 คน) เมื่อเกิดความเครียดจากการทำงาน (13 คน) ครูส่วนใหญ่ใช้วิธีการหลีกเลี่ยงสถานการณ์หรือบุคคลที่เกิดความเครียด (9 คน) ครูให้ความหมายของคำว่า ความเข้มแข็งทางจิตใจว่า เป็นความสามารถในการเผชิญหน้ากับปัญหาตามความเป็นจริง สามารถก้าวผ่านอุปสรรคได้ มีพลังใจและความเชื่อมั่นในตนเอง ครูทุกคนคิดว่าความเข้มแข็งทางจิตใจมีความสำคัญสำหรับเด็กวัยอนุบาล เป็นสิ่งที่ต้องปลูกฝังให้เด็กตั้งแต่วัยนี้ เนื่องจากเด็กวัยนี้เป็นวัยที่มีอารมณ์อ่อนไหว ครูคิดว่า ความเข้มแข็งทางจิตใจทำให้เด็กยอมรับและกล้าเผชิญหน้ากับความเป็นจริง ครูทุกคนส่งเสริมให้เด็กมีความเข้มแข็งทางจิตใจโดยให้โอกาสเด็กรู้สึกและแสดงออกตามอารมณ์ความรู้สึกที่แท้จริง ครูสอนให้เด็กยอมรับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนเอง ครูเป็นคน que เด็กให้ความไว้วางใจ คอยให้กำลังใจ ให้คำแนะนำ และให้แรงเสริมทางบวกในพฤติกรรมที่เหมาะสม รวมทั้งส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้การช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น

2. บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล สรุปได้ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติของครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลโดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติสูงสุด คือ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ รองลงมา คือ การจัดการเรียนรู้ รายละเอียดสรุปได้ ดังนี้

2.1 ด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ครูปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติในแต่ละองค์ประกอบอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน รองลงมา คือ การเป็นต้นแบบ และการจัดการชั้นเรียน ตามลำดับ

2.1.1 การเป็นต้นแบบ ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติสูงสุด คือ การตั้งใจฟังขณะที่เด็กสื่อสารทั้งคำพูด และการแสดงสีหน้าท่าทาง ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติต่ำที่สุด คือ การมีความมั่นคงทางอารมณ์ สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองแม้อยู่ในสถานการณ์ที่ไม่คาดคิด

ข้อมูลจากการสังเกต พบว่า ครู แสดงท่าทีอ่อนโยน นุ่มนวล ครูยิ้มแย้มแจ่มใส มีอารมณ์ขัน พูดกับเด็กด้วยถ้อยคำที่สุภาพ และครูทุกคนรับฟังเด็กอย่างตั้งใจ นอกจากนี้ ครูยังให้ความสนใจเด็กเป็นรายบุคคล และปฏิบัติต่อเด็กอย่างให้เกียรติ แสดงออกถึงความเชื่อมั่นในตัวเด็ก และใส่ใจกับคำตอบของเด็กในทุกสถานการณ์

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ครูทุกคนมีบุคลิกภาพที่เป็นแบบอย่างของผู้ที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจ ได้แก่ มีความมั่นใจในตนเอง กล้าแสดงออก แสดงอารมณ์ความรู้สึก สอดคล้องกับสถานการณ์และความเป็นจริง มีเหตุผล ใจเย็น มองโลกในแง่ดี และปรับตัวง่าย นอกจากนี้ยังเปิดใจรับฟังเด็กอย่างลึกซึ้ง ส่วนในด้านทัศนคติ พบว่า ครูคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก ปฏิบัติต่อเด็กอย่างให้เกียรติและเท่าเทียม ครูมองปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องปกติ ครูใช้สติในการแก้ปัญหาและยอมรับในผลที่เกิดขึ้น

2.1.2 ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติสูงที่สุด คือ การปลุกฝังให้เด็กเป็นผู้พูดและผู้ฟังที่ดี ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติต่ำที่สุด คือ การสร้างความไว้วางใจให้เด็กมั่นใจว่าสามารถพูดคุยกับครูได้ทุกเรื่อง

ข้อมูลจากการสังเกต พบว่า เด็กทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนได้อย่างราบรื่น ให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนทั้งที่ได้รับการร้องขอหรือไม่ได้รับการร้องขอ เมื่อพบเพื่อนไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงเด็กคอยเตือนเพื่อนอยู่เสมอ แบ่งปันสิ่งของให้เพื่อน ครูให้โอกาสเด็กได้สื่อสารกับครูตลอดเวลา โดยการพูดคุย โอบกอด และสัมผัสตัวเด็ก ครูให้ความเป็นกันเองกับเด็ก ทำให้เด็กกล้าแสดงความคิดเห็นและให้ความไว้วางใจในการเล่าเรื่องสำคัญต่าง ๆ ในชีวิต ครูและผู้ปกครองให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร โดยเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในชั้นเรียน

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า เด็กในห้องเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น รู้จักการขอโทษและให้อภัย ครูให้ความเป็นกันเองกับเด็ก และรับฟังสิ่งที่เด็กพูดโดยไม่รีบตัดสิน ครูและผู้ปกครองร่วมมือกันในการแก้ปัญหาพฤติกรรมของเด็ก โดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันอย่างสม่ำเสมอ

2.1.3 การจัดการชั้นเรียน ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติสูงที่สุด คือ การบอกให้เด็กทราบล่วงหน้าเกี่ยวกับกิจกรรมพิเศษ หรือเหตุการณ์ที่แตกต่างไปจากกิจวัตรประจำวัน ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติต่ำที่สุด คือ การปฏิบัติตามตารางกิจวัตรประจำวัน

ข้อมูลจากการสังเกต พบว่า ครูสร้างความรู้สึกให้เด็กเป็นส่วนหนึ่งของห้องเรียน โดยการให้เด็กได้ออกแบบสิ่งแวดล้อม ทำข้อตกลงในชั้นเรียนและทำข้อตกลงก่อนทำกิจกรรม กำหนดตารางกิจวัตรประจำวันที่แน่ชัด ครูออกแบบกิจกรรมในห้องเรียนให้มีความหลากหลาย เมื่อเกิดความผิดพลาดขึ้นในห้องเรียน ครูตอบสนองต่อเหตุการณ์เหล่านั้นอย่างใจเย็น ไม่ดุเด็กให้ตกใจ ใช้คำพูดว่า “ไม่เป็นไร” และใช้คำถามปลายเปิดกระตุ้นให้เด็กคิดแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ครูส่งเสริมให้เด็กมีส่วนร่วมในการออกแบบสภาพแวดล้อมในห้องเรียน ปฏิบัติตามตารางกิจวัตรประจำวันอย่างสม่ำเสมอ และแจ้งเตือนเด็กทุกครั้งเมื่อมีกิจกรรมพิเศษ ออกแบบกิจกรรมให้มีความหลากหลาย เมื่อเกิดข้อผิดพลาดขึ้นในชั้นเรียน ครูแสดงปฏิกิริยาทางบวก และหยิบยกเรื่องนั้นขึ้นมาเป็นกรณีตัวอย่างให้เด็กได้เรียนรู้ร่วมกัน

2.2 ด้านการจัดการเรียนรู้ ครูปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติในแต่ละองค์ประกอบอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ การสอนทักษะทางสังคม รองลงมา คือ การส่งเสริมการเล่น และการให้สนับสนุนการเรียนรู้ ตามลำดับ

2.2.1 การสอนทักษะทางสังคม ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติสูงที่สุด คือ การสอนให้เด็กพูดขอบคุณ ขอโทษ ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติต่ำที่สุด คือ การสอนให้เด็กประเมินอารมณ์ของตนเอง

ข้อมูลจากการสังเกต พบว่า เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในห้องเรียน ครูเป็นตัวอย่างที่ดีในการแก้ปัญหาอย่างใจเย็นและยอมรับว่าปัญหาหรือข้อผิดพลาดเหล่านี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ กระตุ้นให้เด็กตั้งเป้าหมายการทำงานและวางแผนสิ่งที่เด็กต้องการทำด้วยตัวเอง ครูสนับสนุนให้เด็กประเมินอารมณ์และควบคุมอารมณ์โดยใช้คำถาม เปิดโอกาสให้เด็กอธิบายเหตุผลของการกระทำ สอนให้เด็กกล่าวขอบคุณและรู้จักการให้อภัย นอกจากนี้ ครูจัดให้เด็กระบายความรู้สึกหรือความเครียดผ่านการทำกิจกรรมการใช้ประสาทสัมผัส ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กในชั้นเรียนเป็นไปในทางบวก เด็กรับฟังสิ่งที่เพื่อนพูดอย่างตั้งใจ และร่วมรู้สึกตามสถานการณ์ที่เพื่อนเผชิญ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ครูเป็นแบบอย่างที่ดีในการแก้ปัญหา สนับสนุนให้เด็กตั้งเป้าหมายและวางแผนการทำงานเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย ส่งเสริมให้เด็กรับผิดชอบต่อการตัดสินใจของตนเอง กระตุ้นให้เด็กประเมินอารมณ์โดยใช้คำถาม เข้าไปสัมผัส โอบกอด เพื่อช่วยให้เด็กสามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ ครูจัดกิจกรรมให้เด็กได้ใช้ประสาทสัมผัสเพื่อการผ่อนคลายและฝึกกำหนดลมหายใจเข้าออก ส่งเสริมให้เด็กดูแลตนเองและผู้อื่น ให้ความเอื้ออาทรต่อเพื่อนที่มีอายุน้อยกว่าหรือเพื่อนที่มีความต้องการพิเศษในห้องเรียน และเสริมแรงทางบวกเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม

2.2.2 การสนับสนุนการเรียนรู้ ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติสูงสุด คือ การให้คำชมเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติต่ำที่สุด คือ การใช้คำถามปลายเปิดเพื่อช่วยให้เด็กคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหา

ข้อมูลจากการสังเกต พบว่า ครูให้คำแนะนำที่เหมาะสมกับเด็กโดยให้คำแนะนำอย่างทันที่ ครูจัดกิจกรรมในห้องเรียนให้มีความหลากหลาย ทั้งกิจกรรมกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อย และกิจกรรมเดี่ยว ครูรู้จักจุดอ่อนและจุดแข็งของเด็กแต่ละคน และจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสามารถและพัฒนาการของเด็ก

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ครูให้ผลป้อนกลับที่เหมาะสมกับเด็ก โดยการให้คำชมเมื่อแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม หรือตักเตือนเมื่อแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น การทำร้ายกัน ครูให้คุณค่ากับความพยายามของเด็กมากกว่าผลลัพธ์ และรู้จักจุดอ่อน/จุดแข็งของเด็กแต่ละคนในห้องเรียน โดยจัดประสบการณ์ที่สอดคล้องกับความสามารถของเด็ก รวมถึงมีการประเมินพัฒนาการเด็กเป็นรายบุคคลอย่างต่อเนื่อง

2.2.3 การส่งเสริมการเล่น ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติสูงสุด คือ การจัดห้องเรียน อุปกรณ์ สื่อต่าง ๆ ที่เด็กสามารถเข้าถึง หยิบใช้ และเก็บเข้าที่ด้วยตนเอง ส่วนรายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติต่ำที่สุด คือ การไม่แทรกแซงในการเลือกเล่นหรือกิจกรรมของเด็ก

ข้อมูลจากการสังเกต พบว่า ครูส่งเสริมการเล่นให้กับเด็กโดยการให้เด็กได้มีโอกาสสำรวจและเล่นในสิ่งที่ตนเองสนใจ โดยครูคอยอำนวยความสะดวกในการจัดเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อมใช้งาน ในขณะที่เด็กเล่น คอยสังเกตเด็กอย่างใกล้ชิด และจดบันทึกพัฒนาการการเล่นของเด็ก เมื่อเกิดปัญหาในขณะที่เด็กเล่นร่วมกันกับเพื่อน ครูให้เวลากับเด็กในการคิดแก้ปัญหา เจจาะต่อรองด้วยตนเองโดยไม่รีบชี้แนะแนวทางในการแก้ไขสถานการณ์จนกว่าเด็กจะร้องขอความช่วยเหลือ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ครูให้เด็กเล่นอิสระอย่างน้อยวันละ 30 นาที เปิดโอกาสให้เด็กสำรวจและเล่นในสิ่งที่ตนเองสนใจ ให้เด็กแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเล่นด้วยตนเอง โดยครูเป็นผู้สังเกตและให้ความช่วยเหลือเท่าที่จำเป็น รวมถึงประเมินพัฒนาการเด็กในขณะที่เด็กเล่นอิสระ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเกี่ยวกับ บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล ในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติของครู ทั้งด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้มีค่าใกล้เคียงกันโดยอยู่ในระดับมาก แม้ว่าในข้อมูลทั่วไป พบว่า ครูส่วนใหญ่ไม่เคยเข้ารับการอบรมในเรื่องนี้ก็ตาม ผู้วิจัยมีประเด็น อภิปรายจากผลจากวิจัยที่พบ ดังนี้

1. คุณลักษณะของครูอนุบาลมีความสอดคล้องกับแนวปฏิบัติในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล

ผลจากการวิจัย พบว่า ครูมีบทบาทในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาข้อมูลทั่วไปของครู พบว่า ครูที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางการศึกษาปฐมวัย มีประสบการณ์ทำงานน้อยกว่า 5 ปี ส่วนครูที่ตอบแบบสัมภาษณ์ซึ่งมีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติสูงส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี และมีประสบการณ์ทำงานเฉลี่ย 14 ปี แสดงให้เห็นว่า ครูอนุบาลที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางการศึกษาปฐมวัย แม้เป็นครูจบใหม่ แต่ได้รับการหล่อหลอมให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูอนุบาล สามารถปฏิบัติต่อเด็กในทางที่ส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยนี้ได้ เนื่องจาก คุณลักษณะของครูอนุบาลตามที่ Colker (2008) ระบุไว้ ได้แก่ การไวต่อความรู้สึก ความยืดหยุ่น การไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ความคิดสร้างสรรค์ ความเชื่อมั่นในตนเอง การใฝ่รู้ ความกระตือรือร้น และ อารมณ์ขัน มีความสอดคล้องกับคุณลักษณะครูที่ส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็ก ได้แก่ การมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การมีความยืดหยุ่นต่อสถานการณ์ต่าง ๆ การมีทักษะในการสื่อสาร การมีอารมณ์ขัน การมีกลยุทธ์ในการแก้ปัญหา การมีความเป็นตัวของตัวเองและมองโลกในแง่ดี โดยเฉพาะครูที่มีประสบการณ์สอนยาวนานยิ่งมีคุณลักษณะที่ส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจให้แก่เด็ก ได้มากกว่าครูที่เพิ่งจบใหม่

นอกจากนี้ข้อมูลการสังเกตและการสัมภาษณ์สอดคล้องกับข้อมูลจากแบบสอบถามซึ่งแสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติของครูที่ส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลทั้งในด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1.1 การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า ครูมีบทบาททั้ง 3 ด้าน ในระดับมาก ได้แก่ การเป็นแบบอย่าง การสร้างปฏิสัมพันธ์ และการจัดการชั้นเรียน ข้อมูลจากการสังเกตและสัมภาษณ์ พบว่า ครูมีท่าที่เป็นมิตร อ่อนโยน ไวต่อความรู้สึก ให้การตอบสนองต่อเด็กเป็นรายบุคคล บรรยากาศในห้องเรียนไม่เคร่งเครียด เด็กมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและกล้าเข้าหาครู ครูใช้เทคนิคในการจัดการชั้นเรียนที่หลากหลาย สอดคล้องกับพัฒนาการและธรรมชาติของเด็กที่สำคัญคือ การสร้างให้เด็กรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของห้องเรียน โดยเด็กมีส่วนร่วมในการจัดสิ่งแวดล้อมใน

ห้องเรียน การปฏิบัติของครูสอดคล้องกับแนวทางในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็ก ดังที่ Gartrell and Cairone (2014) Gilligan (2009) และ Pizzolongo and Hunter (2011) กล่าวว่า ครูสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจให้เด็กได้โดยการสร้างสัมพันธ์ทางบวกให้เด็กได้เกิดความรักและความผูกพันกับผู้คนรอบข้าง ส่งผลให้เด็กมีความรู้สึกปลอดภัย รวมถึงสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย การปฏิบัติตามกิจวัตรประจำวัน และการเป็นส่วนหนึ่งของห้องเรียน ส่งผลให้เด็กเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้เด็กนำไปประยุกต์ใช้เมื่อเผชิญหน้ากับปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ สุภาวดี ดิสโร (2551) และ Miller-Lewis et al. (2013) ที่กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเด็ก ครู และผู้ปกครอง ที่ดีและการยอมรับอย่างไม่มีเงื่อนไขช่วยส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งทางจิตใจ แม้ต้องเผชิญหน้ากับความลำบาก สัมพันธภาพที่เกื้อกูลซึ่งกันและกันจะทำให้เกิดความเข้าใจ ยอมรับ และตระหนักถึงคุณค่าในตนเองและผู้อื่น ส่งผลให้มีความเข้มแข็งทางจิตใจที่เพิ่มขึ้น

1.2 การจัดการเรียนรู้ ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า ครูมีบทบาททั้ง 3 ด้าน ในระดับมาก ได้แก่ การสอนทักษะทางสังคม การสนับสนุนการเรียนรู้ และการส่งเสริมการเล่น ข้อมูลจากการสังเกตและสัมภาษณ์ พบว่า ครูเป็นตัวอย่างในการแก้ปัญหาอย่างใจเย็นและสร้างสรรค์ สนับสนุนให้เด็กประเมินอารมณ์ความรู้สึกอย่างสม่ำเสมอ ส่งเสริมให้เด็กสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น จัดกิจกรรมในห้องเรียนให้มีความหลากหลายและเหมาะสมกับเด็กแต่ละคน รู้จักจุดอ่อนและจุดแข็งของเด็ก รวมถึงให้ความสำคัญกับการเล่นของเด็ก ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก ให้เด็กเล่นอย่างอิสระ และช่วยเหลือเด็กเท่าที่จำเป็น ดังที่ Blackburn (2016) Collet (2017) และ Nolan et al. (2014) กล่าวว่า ครูควรฝึกให้เด็กกำหนดเป้าหมาย ให้โอกาสเด็กเรียนรู้การแก้ปัญหาจากสถานการณ์ต่าง ๆ ให้คุณค่ากับความพยายามของเด็ก รวมถึงการใช้กลยุทธ์การสอนที่หลากหลาย สนับสนุนให้เด็กยอมรับอารมณ์ของตนเองตามความเป็นจริงและไม่ตัดสินอารมณ์ของเด็ก สนับสนุนการกำกับตนเองของเด็ก และส่งเสริมให้เด็กเลือกเล่นและทำกิจกรรมอย่างอิสระ

ผู้วิจัยพบว่า การสอนให้เด็กเรียนรู้จากข้อผิดพลาด เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่ส่งเสริมเด็กมีความเข้มแข็งทางจิตใจ ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติของครูอยู่ในระดับมาก และจากการสังเกตและสัมภาษณ์ พบว่า เมื่อเกิดปัญหาขึ้นหรือข้อผิดพลาดขึ้นในห้องเรียน ครูพูดเสมอว่า “ไม่เป็นไร” แสดงให้เห็นถึงการเปิดโอกาสในการแก้ไขสถานการณ์ที่ผิดพลาดภายใต้บรรยากาศที่อบอุ่น เป็นมิตร สอดคล้องกับ Blackburn (2016) Nolan et al. (2014) และ Petty (2014) ที่กล่าวว่า บรรยากาศในชั้นเรียนที่มีข้อผิดพลาดควรเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ ครูเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ แก้ปัญหา และมีโอกาสในการทำซ้ำเพื่อเรียนรู้จากสถานการณ์เหล่านั้น และมุ่งเน้นที่ความพยายามในการแก้ปัญหามากกว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

2. ครูอนุบาลให้ความสำคัญกับการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้มากกว่าการจัดการเรียนรู้ในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล

ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติในด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้สูงกว่าการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยคิดเห็นว่า การที่ครูส่วนใหญ่ไม่เคยเข้ารับการอบรมในเรื่องการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้ครูจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมเด็กในเรื่องนี้ได้น้อยกว่าการสร้างบรรยากาศ เนื่องจากบรรยากาศในห้องเรียนของเด็กวัยอนุบาลเป็นบรรยากาศที่อบอุ่น เป็นมิตร ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ครูเป็นแบบอย่างและมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเด็ก และส่งเสริมให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนในชั้นเรียน สอดคล้องกับ นฤมล เนียมหอม (2555) และ National Association for the Education of Young Children (NAEYC) (2009) ระบุว่า ครูอนุบาลควรเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็กในห้องเรียน เป็นบุคคลที่เห็นคุณค่าในตัวเอง ส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีทั้งกับเด็กและผู้ปกครอง สนับสนุนให้เคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล รวมถึงการสร้างบรรยากาศให้เด็กทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของห้องเรียน ดังนั้นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจจึงเป็นแนวทางที่ครูปฏิบัติให้ห้องเรียนเป็นประจำ

ในขณะที่ข้อมูลจากแบบสอบถาม ในด้านการจัดการเรียนรู้ ครูยังขาดความรู้และแนวทางปฏิบัติในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจ ในประเด็นการสอนทักษะทางสังคม การสนับสนุนการเรียนรู้ และการส่งเสริมการเล่น เด็กจำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนและโอกาสในการเรียนรู้ทักษะทางสังคม วิธีการสร้าง การแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน ดังที่ Nolan et al. (2015) กล่าวว่า การสอนทักษะทางสังคมนั้นครูส่วนใหญ่สามารถหยิบยกสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนหรือในโรงเรียนที่พบเจอเพื่อสอนทักษะทางสังคมให้กับเด็ก รวมถึงครูใช้กลยุทธ์ในการเล่นบทบาทสมมติเพื่อช่วยให้เด็กเข้าใจพฤติกรรมบางอย่างของผู้อื่นด้วย และสอดคล้องกับ Petty (2014) กล่าวว่า ครูควรสอนวิธีการแก้ปัญหา โดยการเป็นตัวแบบที่ดีในการแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน การระบุปัญหา คิดหาทางออกที่หลากหลาย นึกถึงสิ่งเตือนความทรงจำในการแก้ปัญหา และการกำกับตนเอง บทบาทครูในการกระตุ้นให้เด็กคิดแก้ปัญหาโดยใช้คำถามปลายเปิดเป็นรายการที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติของครูต่ำ เนื่องจากครูมักใช้คำถามชี้แนะหรือเข้าไปจัดการปัญหาด้วยตนเอง เช่นเดียวกับการไม่เข้าไปแทรกแซงขณะเด็กเล่นอิสระ เนื่องจากครูมีแนวโน้มกำกับเด็กให้อยู่ในกฎกติกา พฤติกรรมเหล่านี้ไม่สอดคล้องกับแนวทางที่ควรปฏิบัติในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็ก หากครูต้องการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจนั้นครูควรส่งเสริมให้เด็กจัดการอารมณ์ของตนเอง โดยการยอมรับอารมณ์ตามความเป็นจริง และไม่ตัดสินอารมณ์ของเด็ก ใช้กลยุทธ์ที่หลากหลายในการส่งเสริมให้เด็กกำกับตนเอง เช่น การทำกิจกรรมประสาทสัมผัส และส่งเสริมให้เด็กได้ฝึกแก้ปัญหาผ่านการเล่นอย่างอิสระ โดยครูมีหน้าที่สังเกตอย่างใกล้ชิดและคอยให้ความช่วยเหลือเท่าที่จำเป็น (Gartrell & Cairone, 2014; Gilligan, 2009; Ginsburg & Jablo, 2014; Nolan et al., 2014)

3. ห้องเรียนที่มีเด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนรวมเป็นบริบทที่เอื้อต่อการสอนให้เด็กมีความเข้าใจความรู้สึกผู้อื่น

ข้อมูลจากแบบสอบถามพบว่า ห้องเรียนที่มีเด็กที่มีความต้องการพิเศษในห้องเรียน ครุมีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติของครูสูงกว่าครูที่ไม่มีเด็กที่มีความต้องการพิเศษในห้องเรียน และจากการสัมภาษณ์ครูที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติสูงสุด 5 อันดับของทุกสังกัดมีเด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนรวมอย่างน้อย 1 คน ในห้องเรียน ทำให้เด็กคนอื่น ๆ ในห้องได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น และช่วยเหลือเพื่อนที่มีความต้องการพิเศษในการดูแลตนเอง เช่น ช่วยติดกระดุมให้เพื่อน ช่วยเพื่อนเก็บของ ช่วยเพื่อนทำงานจนสำเร็จ ช่วยเตือนเมื่อเพื่อนไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงที่ทำไว้ร่วมกัน ซึ่งการกระทำเหล่านี้เป็นการให้ความช่วยเหลือทั้งที่ได้รับมอบหมายจากครูและช่วยเพื่อนด้วยความเต็มใจ แสดงให้เห็นว่า ห้องเรียนที่มีความหลากหลายช่วยส่งเสริมให้เด็กได้แสดงความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ความมีน้ำใจ ความเอื้ออาทรต่อเพื่อนร่วมห้อง และการเคารพในความแตกต่างระหว่างบุคคลมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ ภูฟ้า เสวกพันธ์ (2555) กล่าวว่า ห้องเรียนรวมนอกจากช่วยให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้พัฒนาตนเองแล้วนั้น เด็กปกติในห้องเรียนจะได้รับการยอมรับนับถือจากเพื่อนและตนเองมากยิ่งขึ้น เรียนรู้คุณค่าและยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล แสดงความเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนร่วมห้อง เช่นเดียวกับ Petty (2014) ที่กล่าวไว้ว่า การช่วยให้เด็กเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นหรือมองในมุมมองของผู้อื่นจะช่วยให้เด็กสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจได้

4. ครูที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจสามารถจัดการกับความเครียดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า ครูที่มีภาระอื่นที่นอกเหนือจากงานสอนและมีความเครียดที่เกิดขึ้นจากการทำงาน แต่มองว่าตนเองมีความเข้มแข็งทางจิตใจและมีการทำงานอดิเรก คือ ดูหนัง ฟังเพลง แสดงให้เห็นว่า ครูมีความสามารถในการจัดการความเครียด และทำงานอดิเรกเพื่อสร้างความผ่อนคลายจิตใจ ทำให้ครูสามารถรับมือกับงานซึ่งมีความกดดันและภาระงานที่นอกเหนือจากงานสอนได้ ซึ่งสอดคล้องกับ Local Government Association (2012) ที่เสนอว่า บุคคลที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจสูง คือ บุคคลที่สามารถรับมือกับความเครียด หาสาเหตุของความเครียด และจัดการกับความเครียดได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังพบว่า ครูที่มองว่าตนเองมีความเข้มแข็งทางจิตใจมีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจให้เด็กวัยอนุบาลสูง เช่นเดียวกับครูที่ให้ความสำคัญกับความเข้มแข็งทางจิตใจมีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจให้เด็กวัยอนุบาลสูง รวมถึงครูที่มองว่าเด็กของตนเองมีความเข้มแข็งทางจิตใจมีค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจให้เด็กวัยอนุบาลสูง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้

1.1.1 การเป็นตัวอย่าง ครูควรตระหนักถึงการเรียนรู้ของเด็กในช่วงวัยนี้ที่เกิดขึ้นจากการเลียนแบบ การเป็นตัวอย่างที่ดีของครูสามารถสอนให้เด็กมีบุคลิกภาพที่ดีของผู้ที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจ รวมถึงการมีทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่น ยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคลและปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างให้เกียรติ

1.1.2 ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน ครูควรให้เด็กได้มีโอกาสช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่งเสริมเด็กให้เคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น ให้โอกาสเด็กได้สื่อสารกับครูอย่างสม่ำเสมอและให้ความเป็นกันเองกับเด็กในห้องเรียน รวมถึงให้ความร่วมมือกับผู้ปกครอง ให้ความช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นอย่างต่อเนื่อง

1.1.3 การจัดการชั้นเรียน ครูควรส่งเสริมให้เด็กได้มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชั้นเรียน เปิดโอกาสให้เด็กออกแบบสิ่งแวดล้อมรอบตัว ปฏิบัติตามข้อตกลงที่ทำร่วมกันและมีกิจวัตรประจำวันที่น่านอน สร้างตัวเลือกให้มีความหลากหลายเปิดโอกาสให้เด็กได้ฝึกการตัดสินใจและเรียนรู้ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนเองและข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น เปิดโอกาสให้เด็กอธิบายสถานการณ์ต่าง ๆ โดยไม่รีบตัดสินเด็ก

1.2 ด้านการจัดการเรียนรู้

1.2.1 การสอนทักษะทางสังคม ครูควรสอนให้เด็กแก้ปัญหาโดยการเป็นตัวอย่างของผู้ที่แก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ กระตุ้นให้เด็กฝึกตั้งเป้าหมายและวางแผนเพื่อทำให้เป้าหมายที่วางไว้สำเร็จ สนับสนุนให้เด็กประเมินอารมณ์และควบคุมอารมณ์ตนเองอย่างเหมาะสม และส่งเสริมให้เด็กสร้างสัมพันธภาพที่จริงใจกับผู้อื่น

1.2.2 การสนับสนุนการเรียนรู้ ครูควรให้ผลป้อนกลับที่เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ของเด็ก และให้คำแนะนำอย่างทันท่วงที จัดประสบการณ์การเรียนรู้ในห้องเรียนให้มีความหลากหลายและคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก รู้จักจุดแข็ง/จุดอ่อนของเด็กทุกคนในห้องเรียนและจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความสามารถของเด็ก

1.2.3 การส่งเสริมการเล่น ครูควรให้โอกาสเด็กได้สำรวจและเล่นในสิ่งที่ตนเองสนใจ จัดให้มีการเล่นอิสระอย่างน้อยวันละ 30 นาที ส่งเสริมให้เด็กแก้ปัญหาจากการเล่นด้วยตนเอง โดยครูคอยสังเกตเด็กอย่างใกล้ชิด ไม่รีบชี้แนะคำตอบหรือแนวทางการแก้ปัญหาและให้ความช่วยเหลือเด็กเท่าที่จำเป็น

1.3 คำแนะนำสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง

1.3.1 ผู้บริหารควรตระหนักถึงความสำคัญของความเข้มแข็งทางจิตใจและเปิดโอกาสให้ครูได้ศึกษา หาความรู้เพิ่มเติมในการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจให้เด็ก

1.3.2 ครูควรได้รับโอกาสในการพัฒนาตนเองให้มีความเข้มแข็งทางจิตใจ และมีแนวปฏิบัติที่ส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจให้กับเด็กวัยอนุบาล

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งถัดไป

2.1 ควรศึกษากับประชากรกลุ่มอื่น เช่น เด็กประถมศึกษา เด็กมัธยมศึกษา ผู้ปกครอง

2.2 ควรมีการวิจัยในลักษณะการให้ความรู้แก่ครูในแนวทางการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล

2.3 ควรมีการวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลภายใต้บริบทที่แตกต่างกัน

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. (2561). ระบบข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษาท้องถิ่น. สืบค้นจาก <http://sis.dla.go.th/searchShool>
- กองสารสนเทศภูมิศาสตร์สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล. (2556). กรุงเทพฯ ปัจจุบัน. สืบค้นจาก <http://203.155.220.230/m.info/nowbma/>
- นฤมล เนียมหอม. (2555). แนวการศึกษาชุดวิชาหลักการและแนวคิดทางการปฐมวัยศึกษา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นิภารัตน์ รูปไข่. (2557). อิทธิพลของความสามารถในการฟื้นฟูพลังและความกดดันทางวิชาการที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยมีแรงจูงใจในการเรียนเป็นตัวแปรส่งผ่าน (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- นิวส์มอนิเตอร์. (2561, 26 ตุลาคม). จิตแพทย์หนุน กม.ห้ามสอบเข้า ป. 1 ชี้เด็กวัยนี้ไม่ควรสอบแข่งขัน ทำเด็กเครียด ไม่อยากไปโรงเรียน. ข่าวสด. สืบค้นจาก https://www.khaosod.co.th/monitor-news/news_1740605
- บุบผา เรืองรอง. (ม.ป.ป.). พัฒนาการด้านสังคม วัยอนุบาล. สืบค้นจาก <http://taamkru.com/th/พัฒนาการด้านสังคมวัยอนุบาล/>
- ประภัสสร เสวิกุล. (2556). ปัญหาสารพัดของกทม. สืบค้นจาก <http://www.komchadluek.net/news/politic/152261>
- พริยา ยังรอด. (2558). ประสบการณ์ด้านจิตใจในการฟื้นฟูพลังของเยาวชนที่ไม่กระทำผิดซ้ำ (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- ภูฟ้า เสวกพันธ์. (2555). การจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มูลนิธิสยามกัมมาจล. (2562). 6 เหตุผลไม่ควรสอบเข้า ป.1 กับ 3 คำอธิบายไม่สอบแล้วจะให้ทำอย่างไร. สืบค้นจาก <https://thepotential.org/2019/01/16/no-examination-gradeone/>
- เมธิยา เกิดผล แดงรัตนา. (2556). การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางใจต่อการเสพยาเสพติดของเยาวชนกลุ่มเสี่ยงต่อการเสพยาเสพติดซ้ำ (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.

วรรณิ์ แกมเกตุ. (2555). *วิธีวิทยาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วีณา บุญแสง. (2555). *คู่มืออบรมหลักสูตร การเสริมสร้างพลังสุขภาพจิต สำหรับสื่อมวลชนท้องถิ่น*. นนทบุรี: สานคิด.

ศศิลักษณ์ ขยันกิจ และบุษบง ต้นติวงศ์. (2559). *การประเมินอย่างใคร่ครวญต่อเด็กปฐมวัย แนวคิดและการปฏิบัติเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมพร อินทร์แก้ว และ คณะ. (2552). *เปลี่ยนร้ายกลายเป็นดี พลังสุขภาพจิต RQ: Resilience Quotient*. นนทบุรี: ดีน่าดู.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2561). *จำนวนครู จำแนกประเภท ระดับการศึกษาที่ปฏิบัติการสอน และเพศ ปีการศึกษา 2560*. สืบค้นจาก <http://202.44.139.20/satit/files/school.pdf>

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน. (2561). *รายชื่อโรงเรียนโรงเรียนเอกชน*. สืบค้นจาก <https://sites.google.com/a/opec.go.th/opec/list-name-school>

สำนักงานศึกษากรุงเทพมหานคร. (2561). *จำนวนห้องเรียน 2560 จำแนกรายโรงเรียน*. สืบค้นจาก <https://drive.google.com/file/d/0B-ixCfQFqmACMDYtSjk1a0N6Z1U/view>

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). *ระบบสารสนเทศเพื่อบริหารการศึกษา*. สืบค้นจาก <http://data.bopp-obec.info/emis/index.php>

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). *สมรรถนะของเด็กปฐมวัยในการพัฒนาตามวัย 3-5 ปี: แนวแนะสำหรับผู้ดูแลเด็ก ครูและอาจารย์*. กรุงเทพมหานคร: แพลน ฟอว์ คิดส์.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2561). *การสำรวจการย้ายถิ่นของประชากร พ.ศ.2561*. สืบค้นจาก <http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13/ด้านสังคม/สาขาประชากร/การย้ายถิ่น/2561/สรุปผลที่สำคัญ.pdf>

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (สำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี)*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว.

สุภาพร เทพสุวรรณ. (2561). *จะเร่งเรียนลูกไปทำไม?*. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/qol/detail/9610000029488>

สุภาวดี ดิสโร. (2551). *ผลของกลุ่มจิตวิทยาพัฒนาตนและการปรึกษาแนวพุทธต่อความสามารถในการฟื้น พลังของนักศึกษามหาวิทยาลัย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์)*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.

สุริยา ช้องเสนาะ. (2561). *เด็กเล็กกับการยกเลิกสอบเข้าประถมศึกษาปีที่ 1*. สืบค้นจาก

<https://library2.parliament.go.th/ebook/content-issue/2561/hi2561-069.pdf>

องค์การยูนิเซฟ. (2560). *เด็กทุกคนสำคัญเสมอ ข้อมูลที่น่าสนใจจากการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ.2558-2559*. กรุงเทพมหานคร: องค์การยูนิเซฟ.

อัญญมณี บุญเชื้อ. (2556). *การส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์และสังคมสำหรับเด็กปฐมวัย*. เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์, ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร, ประเทศไทย.

อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2553). *หลักการสอน (ฉบับปรับปรุง)*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

ภาษาอังกฤษ

Bernard, B. (1993). Fostering resiliency in kids. *Educational leadership*, 51(3), 44-48.

Bernard, B. (1995). *Fostering resilience in children*. Retrieved from

<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED386327.pdf>

Blackburn, B. R. (2016). *Motivating struggling learners 10 ways to build student success*. New York: Routledge.

Bondy, E., Ross, D. D., Galligane, C., & Hambacher, E. (2007). Creating environments of success and resilience: Culturally responsive classroom management and more. *Urban Education*, 42(4), 326-348.

Colker, L. J. (2008). Twelve characteristics of effective early childhood teachers. *Young Children*, 63(2), 68-73.

Collet, V. S. (2017). "I can do that" creating classroom that foster resilience. *Young Children*, 69(3), 92-93.

Gartrell, D., & Cairone, K. B. (2014). Fostering resilience teaching social-emotion skills. *Young Children*, 69(3), 92-93.

Gibson, A., & Gibson, N. (2016). *Human growth, behavior and development essential theory and application in social work*. London: SAGE.

Gilligan, R. (2009). Adversity, resilience and young people: The protective value of positive school and spare time experiences. *Children & Society*, 14(1), 37-47.

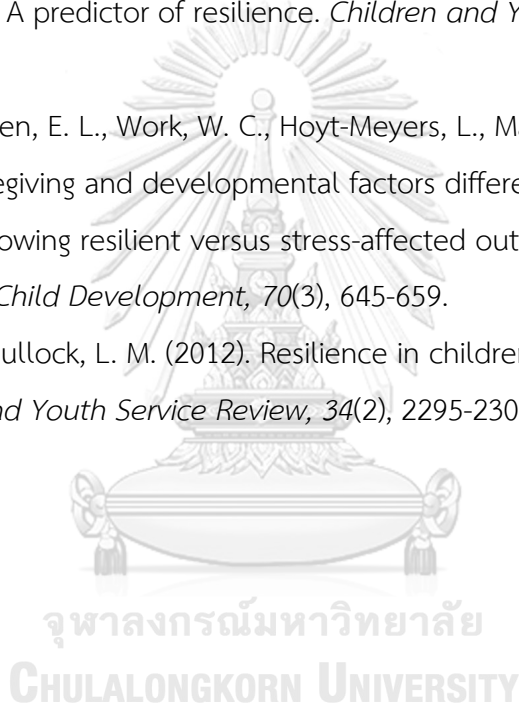
Ginsburg, K. R., & Jablow, M. M. (2014). *Building resilience in children and teens giving roots and wings*. Illinois: American academy of pediatrics.

Goleman, D. (1998). *Working with emotional intelligence*. New York: Bantam.

Grothberg, H. E. (1995). *A guide to promoting resilience in children: Strengthening the*

- human spirit*. The Hague, Netherlands: Bernard Van Lee Foundation.
- Hall, J., Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I., & Taggart, B. (2009). The role of pre-school quality in promoting resilience in the cognitive development of young children. *Oxford Review of Education*, 35(3), 331-352.
- Local Government Association. (2012). *Stress management and personal resilience*. Retrieved from <https://khub.net/documents/6796895/8675922/Stress+management+and+personal+resilience+-+Councillor+workbook>
- Masten, A. S., Gewirtz, A. H., & Sapienza, J. K. (2013). *Resilience in development: The importance of early childhood*. Retrieved from <https://conservancy.umn.edu/bitstream/handle/11299/53904/Resilience?sequence=1>
- Miljević-Ridicki, R., Plantak, K., & Bouillet, D. (2017). Resilience in preschool children the perspectives of teachers, parents and children. *International Journal of Emotional Education*, 9(2), 31-43.
- Miller-Lewis, L. R., Searle, A. K., Sawyer, M. G., Baghurst, P. A., & Hedley, D. (2013). Resource factors for mental health resilience in early childhood: An analysis with multiple methodologies. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 7(6), 1-23.
- National Association for the Education of Young Children [NAEYC]. (2009). Developmentally appropriate practice in early childhood programs serving children from birth through age 8. Retrieved from <https://www.naeyc.org/files/naeyc/file/positions/position%20statement%20Web.pdf>
- Nolan, A., Stagnitti, K., Taket, A., & Casey, S. (2015). Supporting resilience. In Carvis & D. Pendergast (Eds.), *Health and wellbeing in childhood* (pp. 240-252). Cambridge: Cambridge University Press.
- Nolan, A., Taket, A., & Stagnitti, K. (2014). Supporting resilience in early years classroom: The role of the teacher. *Teacher and Teaching: Theory and practice*, 20(5), 595-608.

- Petty, K. (2014). Ten ways to foster resilience in young children-teaching kids to “bounce back”. *Dimensions of Early Childhood*, 42(3), 35-39.
- Pizzolongo, P. J., & Hunter, A. (2011). I am safe and secure promoting resilience in young children. *Young Children*, 66(2), 67-69.
- Sanders, J., Munford, R., & Liebenberg, L. (2016). The role of teachers in building resilience of at risk youth. *International Journal of Educational Research*, 80, 111-123.
- Wojciak, A. S., McWey, L. M., & Jeffery Waid, J. (2018). Sibling relationships of youth in foster care: A predictor of resilience. *Children and Youth Services Review*, 84, 247-254.
- Wyman, P. A., Cowen, E. L., Work, W. C., Hoyt-Meyers, L., Magnus, K. B., & Fagen, D. B. (1999). Caregiving and developmental factors differentiating young at-risk urban children showing resilient versus stress-affected outcomes: A replication and extension. *Child Development*, 70(3), 645-659.
- Zolkoski, S. M., & Bullock, L. M. (2012). Resilience in children and youth: A review. *Children and Youth Service Review*, 34(2), 2295-2303.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ

1. อาจารย์ ดร. วาทีน โอบาสเกียรติกุล	อาจารย์ประจำสาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. อาจารย์ ดร.ชนิพรรณ จาติเสถียร	อาจารย์ประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
3. อาจารย์สุรัชย์ ศรีโยธี	ครูประจำชั้นโรงเรียนอนุบาลสามเสน
(สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลอุบลรัตน์)

ตัวอย่างแบบสอบถาม

เรื่อง บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล

คำชี้แจง

1. ผู้ตอบแบบสอบถามฉบับนี้ คือ ครูอนุบาลในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
2. แบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลนี้ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการสอนในระดับอนุบาล สังกัด โรงเรียน ระดับชั้นที่สอน จำนวนเด็กในชั้นเรียน จำนวนเด็กที่มีความต้องการพิเศษในชั้นเรียน หน้าที่ความรับผิดชอบอื่นในโรงเรียน การจัดการความเครียดและเจตคติเกี่ยวกับความเข้มแข็งทางจิตใจ จำนวน 16 ข้อ คำถามมีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบและคำถามปลายเปิด

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับ บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล ใน 2 ด้าน ได้แก่ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 50 ข้อ

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เกี่ยวกับบทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการและคำถามปลายเปิด จำนวน 3 ข้อ

3. ข้อมูลในแบบสอบถามฉบับนี้ใช้ในการวิจัยตามระเบียบการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และไม่ส่งผลต่อผู้ให้ข้อมูลในเรื่องความเป็นส่วนบุคคล และการปฏิบัติงานใด ๆ ทั้งสิ้น

4. โปรดตอบแบบสอบถามให้ครบทุกตอน ทุกข้อ เพราะคำตอบของท่านมีประโยชน์และมีคุณค่าต่อการนำไปใช้ในการศึกษาบทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล ทั้งนี้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเป็นความลับ ในการเสนอผลการวิจัยจะไม่มีการระบุชื่อบุคคลที่ให้คำตอบ

5. สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมเมื่อพบข้อสงสัย ติดต่อผู้วิจัย นางสาวอภพร เป็งปิง เบอร์โทรศัพท์ 086-392-8388 หรือ apiporn.pengping@gmail.com

ขอขอบพระคุณที่ให้ความร่วมมือ

อภพร เป็งปิง

ผู้วิจัย

นิยามศัพท์

ความเข้มแข็งทางจิตใจ หมายถึง ความสามารถของเด็กในการจัดการกับอารมณ์และใช้ทักษะทางสังคมผ่านอุปสรรคหรือปัญหาที่เข้ามากระทบ โดยสามารถกลับมาดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นปกติหรือดียิ่งขึ้นกว่าเดิม เด็กอนุบาลที่มีความเข้มแข็งทางจิตใจเป็นเด็กที่สามารถถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดได้ดี แก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถสร้างสัมพันธภาพ เล่นและทำงานจนสำเร็จราบรื่นเพื่อให้ก้าว

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป กรุณาเติมเครื่องหมาย / หน้าข้อที่ตรงกับความเป็นจริง

1. เพศ ☐ หญิง ☐ ชาย
2. อายุ ☐ 21-30 ปี ☐ 31-40 ปี ☐ 41-50 ปี ☐ 50 ปีขึ้นไป
3. ระดับการศึกษา ☐ ปริญญาตรี สาขา.....
☐ ปริญญาโท สาขา.....
☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ)
4. ประสบการณ์สอนในระดับอนุบาล
☐ น้อยกว่า 5 ปี ☐ 5-10 ปี ☐ 11-15 ปี ☐ มากกว่า 15 ปี
5. สังกัด ☐ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
☐ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน
☐ สำนักงานศึกษากรุงเทพมหานคร/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
☐ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

ตอนที่ 2 บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล

คำชี้แจง โปรดพิจารณาคำถามแต่ละข้อแล้วทำเครื่องหมาย / ลงในช่องว่างที่ตรงกับสิ่งที่ท่านปฏิบัติมากที่สุด ซึ่งแบ่งเป็นระดับ ดังนี้

5 หมายถึง	ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ / ทุกครั้งที่มีโอกาส
4 หมายถึง	ปฏิบัติบ่อยครั้ง
3 หมายถึง	ปฏิบัติบางครั้ง
2 หมายถึง	ปฏิบัตินาน ๆ ครั้ง
1 หมายถึง	ไม่ปฏิบัติเลย / ไม่ปฏิบัติแม้มีโอกาส

ตัวอย่างในการตอบแบบสอบถาม

บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล	ระดับการปฏิบัติ				
	5	4	3	2	1
0) ท่านพลบโยนเด็กเมื่อเด็กร้องไห้	✓				

คำอธิบายประกอบ

ท่านตอบระดับการปฏิบัติ 5 หมายถึง ท่านพลบโยนเด็กเมื่อเด็กร้องไห้ทุกครั้งที่มีโอกาส

บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล	ระดับการปฏิบัติ				
	5	4	3	2	1
1. ท่านสบตาและตั้งใจฟังขณะที่เด็กสื่อสารทั้งคำพูด และการแสดงสีหน้าท่าทาง					
5. ท่านตอบสนองต่อเด็กที่มีพื้นอารมณ์แตกต่างกัน เช่น ให้อาหารกับเด็กที่ปรับตัวเข้ากับกลุ่มได้ยาก จัดกิจกรรมที่เด็กพลังงานเยอะได้ปลดปล่อยพลังงาน					
9. ท่านปลุกฝังให้เด็กเป็นผู้พูดและผู้ฟังที่ดี เช่น ส่งเสริมให้เด็กเล่นและทำงานร่วมกัน					
12. ท่านหาโอกาสพูดคุยกับเด็กเป็นรายบุคคลเกี่ยวกับความรู้สึกและประสบการณ์ที่เด็กพบเจอในแต่ละวัน					
15. ท่านมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ปกครองด้วยท่าทีที่เป็นมิตร เช่น ยิ้มแย้มทักทาย พูดจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพ ไม่ตัดสินหรือกล่าวโทษผู้ปกครอง					
18. ท่านให้เด็กมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจวัตรประจำวัน เช่น เสนอเมนูที่เด็กสนใจ อาหารว่างที่เด็ก หน้าที่ในห้องเรียนที่เด็กอยากทำ					
22. ท่านเปิดโอกาสให้เด็กเลือกและรับรู้ผลของการตัดสินใจ					
26. ท่านสอนให้เด็กแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน โดยเริ่มจากระบุปัญหา แล้วคิดหาทางออกที่หลากหลาย และเลือกทางออกที่ดีที่สุด					
29. ท่านสอนเทคนิคการจัดการอารมณ์ให้กับเด็ก เช่น นับเลข กำหนดลมหายใจเข้าออก ยาว ๆ เข้ามุมสงบจิตใจ					
32. ท่านเปิดโอกาสให้เด็กได้ชื่นชมหรือให้กำลังใจซึ่งกันและกัน					
36. ท่านใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลายเพื่อช่วยให้เด็กเข้าใจพฤติกรรมของผู้อื่นและเรียนรู้วิธีการปฏิบัติกับผู้อื่นเช่น บทบาทสมมติ นิทาน การอภิปราย					
40. ท่านช่วยเด็กกำหนดเป้าหมายของตนเอง เช่น “วันนี้หนูจะทำกิจกรรมสร้างสรรค์ทั้งหมดทั้งงาน” “หนูวางแผนว่าวันนี้หนูจะทำกิจกรรมใดบ้าง”					
44. ท่านเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกเล่นด้วยตนเอง เช่น เลือกมุมที่ตนเองสนใจ เครื่องเล่นสนามด้วยตนเอง					
47. ท่านใช้เวลาแก่เด็กในการแก้ปัญหาการเล่นด้วยตนเอง โดยไม่รีบบอกหรือชี้แนะ					
49. ท่านจัดห้องเรียน อุปกรณ์ สื่อต่าง ๆ ที่เด็กสามารถเข้าถึง หยิบใช้ และเก็บเข้าที่ด้วยตนเอง					

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในเรื่องบทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล

คำชี้แจง โปรดตอบข้อมูลเหล่านี้ตามความเป็นจริง

1. ท่านพบปัญหาในเรื่องบทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล

☐ ไม่พบปัญหา

☐ ปัญหาที่พบ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ภาระงานนอกเหนือจากงานสอนที่มากเกินไป

2. ท่านมีแนวทางในการแก้ปัญหาการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาลอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ สร้างแรงจูงใจในการทำงานให้ตนเอง

3. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณที่สละเวลาตอบแบบสอบถามฉบับนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตัวอย่างแบบสังเกต
เรื่อง บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล
ในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

วัตถุประสงค์

แบบสังเกตฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล ในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ การปฏิบัติในการใช้แบบสังเกต

1. ศึกษากรอบแนวคิดในการสังเกตบทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล
2. สังเกตโดยมีความตั้งใจตลอดเวลาและไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือเหตุการณ์
3. ช่วงเวลาที่สังเกต คือ ช่วงเวลา 7.30 – 12.30 น. ทุกกิจกรรม
4. จัดบันทึกกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ชื่อ-สกุล
2. ระดับชั้นที่สอน.....

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตอนที่ 2 ตารางจัดบันทึกการสังเกต

รายการ	การปฏิบัติ		
	พบ	ไม่พบ	รายละเอียดเพิ่มเติม
การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้			
การเป็นต้นแบบ			
1. การแสดงท่าทางของครู (อ่อนโยน นุ่มนวล), การพูด (น้ำเสียง, ถ้อยคำ)			
ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน			
4. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเด็ก			
การจัดการชั้นเรียน			
8. การสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชั้นเรียน (เด็กมีส่วนร่วมในการออกแบบสิ่งแวดล้อม, ตารางกิจวัตรประจำวัน)			
การจัดการเรียนรู้			
การสอนทักษะทางสังคม			
11. การเป็นตัวอย่างที่ดีในการแก้ปัญหา			
การสนับสนุนการเรียนรู้			
16. ท่านให้คำแนะนำหรือข้อเสนอแนะที่เหมาะสมได้อย่างทันท่วงที			
การส่งเสริมการเล่น			
19. การให้เด็กเล่นในกิจกรรมที่ตนเองสนใจ			

CHULALONGKORN UNIVERSITY

รายละเอียดเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์
เรื่อง บทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล
ในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาบทบาทของครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล ใน 2 ด้าน
 คือ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้

คำชี้แจง

1. ผู้ให้ข้อมูล คือครูประจำชั้นอนุบาล ที่ค่าเฉลี่ยคะแนนการปฏิบัติสูงที่สุดจากแบบสอบถาม
 ทั้ง 2 ประเด็นในทุกสังกัด สังกัดละ 5 คน รวม 20 คน
2. ลักษณะของการสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์รายบุคคล โดยกำหนดรอบคำถามไว้อย่าง
 แน่นนอน
3. แบบสัมภาษณ์นี้แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้
 ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์
 ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทครูในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจของเด็กวัยอนุบาล

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ชื่อ-สกุล
2. ระดับชั้นที่สอน.....

ตอนที่ 2 แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์

คำถามนำ

- ท่านให้ความหมายของคำว่า “ความเข้มแข็งทางจิตใจ” ว่าอย่างไร

.....

1. การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้

1.1 การเป็นตัวอย่าง

1.1.1 บุคลิกภาพของครู

- 1) ท่านคิดว่าแบบอย่างที่ดีในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจให้แก่เด็กควรเป็นอย่างไร

.....

1.1.2 ทศนคติของครูที่มีต่อเด็ก

3) ท่านคิดว่าเด็กในห้องเรียนของท่านเป็นอย่างไร

1.2 ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน

1.2.1 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเด็ก

4) ท่านสร้างปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียนระหว่างเด็กกับเด็กที่ส่งเสริมความเข้มแข็งทางจิตใจหรือไม่ อย่างไร โปรดยกตัวอย่าง

1.2.2 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับครู

5) ท่านมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอย่างไร โปรดยกตัวอย่าง

1.2.3 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้ปกครอง

6) ท่านให้ความช่วยเหลือผู้ปกครอง ในด้านใดบ้าง โปรดยกตัวอย่าง

1.3 การจัดการชั้นเรียน

1.3.1 การสร้างความรู้สึเป็นส่วนหนึ่งของชั้นเรียน

8) ท่านให้เด็กได้มีโอกาสออกแบบสิ่งแวดล้อมรอบตัวหรือไม่ อย่างไร

1.3.2 การเรียนรู้จากข้อผิดพลาด

9) ท่านออกแบบกิจกรรมให้มีความหลากหลายอย่างไรบ้าง

2. การจัดการเรียนรู้

2.1 การสอนทักษะทางสังคม

2.1.1 การแก้ปัญหา

11) ท่านเป็นตัวอย่างในการแก้ปัญหาแก่เด็กหรือไม่ อย่างไรบ้าง

2.1.2 การกำกับตนเอง

12) ท่านสนับสนุนให้เด็กประเมินอารมณ์โดยวิธีการใดบ้าง

2.1.3 การสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น

14) ท่านส่งเสริมให้เด็กดูแลตนเองอย่างไร และเปิดโอกาสให้โอกาสเด็กดูแลผู้อื่นอย่างไร

.....

2.2 การสนับสนุนการเรียนรู้

2.2.1 การใช้กลยุทธ์การสอน

16) ท่านใช้กลยุทธ์และเทคนิคการสอนอย่างไรบ้างในการส่งเสริมให้เด็กเกิด
ความเข้มแข็งทางจิตใจ

.....

2.2.2 การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับวัยและความสามารถของเด็ก

17) ท่านจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยและความสามารถของเด็กอย่างไร โปรดยกตัวอย่าง
กิจกรรมที่ท่านจัดในชั้นเรียน

.....

2.3 การส่งเสริมการเล่น

2.3.1 การตัดสินใจเลือก

2.3.2 การแก้ปัญหาด้วยตนเอง

19) ท่านส่งเสริมการเล่นอิสระของเด็กอย่างไร

.....

2.3.3 การช่วยเหลือตนเองตามความเหมาะสม

20) ท่านมีบทบาทอย่างไรในขณะที่เด็กเล่นอิสระ

.....

ปัญหาและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	น.ส.อภิพร เป้งปิง
วัน เดือน ปี เกิด	17 มีนาคม 2533
สถานที่เกิด	เชียงราย
วุฒิการศึกษา	ปริญญาตรี
ที่อยู่ปัจจุบัน	23 หมู่ 16 ต.ยางฮอม อ.ขุนตาล จ.เชียงราย 57340

